

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK PROGRAMI

TASARIM ARACI OLARAK "*SECTOR*": "*SAR*"
METODOLOJİSİNİN TOKİ PLAN TİPOLOJİSİNE
UYGULANMASI

DOKTORA TEZİ

HALİSE BETÜL BULUT

İSTANBUL, 2024

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK PROGRAMI**

**TASARIM ARACI OLARAK "*SECTOR*": "*SAR*"
METODOLOJİSİNİN TOKİ PLAN TİPOLOJİSİNE
UYGULANMASI**

DOKTORA TEZİ

**HALİSE BETÜL BULUT
(181201001)**

**Danışman
(Prof. Dr. Cemil EKBER)**

İSTANBUL, 2024

28/06/2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık DOKTORA programı öğrencisi 18120101 numaralı Halise Betül BULUT'un hazırladığı "Katılımcı Tasarım Yaklaşımı, Kullanıcı Memnuniyet ve Yapılı Çevre İlişkisi Üzerine İrdeleme" konulu Doktora tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 28/06/2024 günü saat 14:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının TASARIM ARACI OLARAK "SECTOR": "SAR" METODOLOJİSİNİN TOKİ PLAN TİPOLOJİSİNE UYGULANMASI şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. (Danışman) Prof. Dr. Cemil EKBER	Kabul
2. Doç. Dr. Selin YILDIZ	Kabul
3. Doç. Dr. Yusuf CİVELEK	Kabul
4. Dr. Öğr. Üyesi Mine TOPÇUBAŞI	Kabul
5. Dr. Öğr. Üyesi Mesut DURAL	Kabul

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Halise Betül Bulut

TEŞEKKÜR

Öncelikle danışmanım Prof. Jamel Akbar'a, tez izleme jüri üyeleri olan hocalarıma konumu çok daha iyi anlamama ve anlatmama yardımcı oldukları için çok teşekkür ediyorum. Alan çalışmasındaki katılımcılara bu konuyu çalışmayı neden bu kadar sevdiğimi hatırlattıkları için çok teşekkür ediyorum. Son olarak aileme ve arkadaşlarıma yanımda oldukları için teşekkürler.

Halise Betül Bulut

TASARIM ARACI OLARAK "SECTOR":
"SAR" METODOLOJİSİNİN TOKİ PLAN TİPOLOJİSİNE
UYGULANMASI
Halise Betül Bulut

ÖZET

Pek çok etken bireyin konut memnuniyetini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu etkenler insanlar arasında önemli ölçüde farklılık gösterebilir ve hatta zaman içinde kişisel düzeyde değişebilir. Konut memnuniyeti incelenirken öznel algılar son derece önemlidir. Bireylerin değişen istek ve ihtiyaçlarına uyum sağlayabilecek yaşam alanlarının tasarlanması, onların memnuniyetlerini sağlamak için çok önemlidir. Geçmişte konut öncelikle öznel ihtiyaçların karşılanmasına odaklanıyordu, ancak sanayileşmenin yükselişiyle birlikte bir meta olarak görülmeye başlanmıştır.

Bazı akademisyenler geleneksel yapıları çevrenin araştırılmasının ve bu çalışmalardan elde edilen bilgilerin kullanılmasının modern konut üretimi için faydalı olabileceğini öne sürer. Birçok araştırmada fiziksel çevreyi gözlemleyerek kullanıcı katılımı incelenmiştir ve bu alandaki dikkate değer katkılardan biri de Habraken'in çalışmasıdır. Habraken, Hollanda evleri analizini temel alan Support Sistemi'ni geliştirerek konutta kullanıcı memnuniyetini artırmayı hedeflemiştir. Support Sistemi ve Türkiye'deki geleneksel ev planları arasında biçimsel düzenlemeler açısından belirgin farklılıklarla beraber benzerlikler bulunmaktadır.

Türkiye'deki geleneksel evlerin benzersiz bir özelliği, benzersiz "sector" düzenlemeleriyle birden fazla işlevi yerine getirmedeki çok yönlülüğüdür. Bu sector'ler farklı zamanlarda farklı işlevleri bünyesinde barındırabilme potansiyeline sahiptir. Bu ayrımlar dikkate alınarak çalışmada önerilen tasarım araçları, günümüzde çoklu kullanım oldukça nadir olmasına rağmen daha büyük bir potansiyele sahip olabilir ve sector'leri bir tasarım aracı olarak kullanarak daha yüksek düzeyde kullanıcı

memnuniyeti elde edilmesine yardımcı olabilir. Tasarım aracı, TOKİ sakinleriyle görüşülerek test edilmiştir.

Geleneksel mimarinin, değişime uyum sağlama yeteneğinden dolayı doğası gereği sürdürülebilirlik yönü bulunmaktadır. Geleneksel çevrelerden ilham alınarak sürdürülebilir tasarıma katkı sağlayan yapılı çevreler oluşturulabilir. Kendine özgü sector düzenlemeleri bulunan Türkiye'deki geleneksel evlerin, zaman içinde devam eden değişimlere uyum sağlayabilen araçların tasarlanması için fırsatlar sunacağına inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sector, Potansiyelite, Biçimbilim, Konutta Kullanıcı Memnuniyeti, Türkiye'deki Geleneksel Evler

"SECTOR" AS DESIGN TOOL: "SAR" METHODOLOGY APPLIED TO TOKI'S PLAN TYPOLOGY

Halise Betül Bulut

ABSTRACT

Numerous factors greatly influence individual's satisfaction with their housing. These factors can vary significantly among people and may even change over-time on a personal level. Subjective perceptions are crucial when studying residential satisfaction. It is vital to design living spaces that can adapt to the evolving desires and needs of individuals to ensure their contentment. In the past, housing primarily focused on fulfilling subjective requirements, but with the rise of industrialization, it shifted towards being treated as a commodity.

Some scholars propose that exploring traditional built environments and leveraging the knowledge gained from such studies can be beneficial for modern housing production. Many research studies investigate user participation by observing the physical surroundings, and one noteworthy contribution in this field is Habraken's work. Habraken aimed to enhance users' satisfaction in housing by developing The 'Support System' based on his analysis of Dutch houses. However, traditional house plans in Türkiye exhibit resemblances on the morphological arrangements, albeit with distinct differences.

A unique feature of traditional houses in Türkiye is their versatility in serving multiple functions within a unique arrangements of sectors. These sectors, possess the potential to accommodate various functions at different times. By acknowledging these distinctions, the design tools proposed in the study, although these days multi use is quite rare, can have greater potential and assist in achieving higher levels of users' satisfaction by using sectors as a design tool. The design tool is tested by interviewing some of TOKI's residents.

Traditional architecture inherently encompasses a sustainability aspect due to its ability to adapt to change. By drawing inspiration from traditional environments, built environments that contribute to sustainable design can be created. Traditional houses in Türkiye, which demonstrated unique arrangements of sectors, are believed to provide opportunities for designing tools that remain adaptable to ongoing changes over-time.

Keywords: Sectors, Potentiality, Morphology, Users' Satisfaction in Housing, Traditional Houses in Türkiye

ÖN SÖZ

Tez çalışmasında mevcut koşullarda modern zamanların değişim hızına, insanların istek ve ihtiyaçlarına uyum sağlayıp konutta kullanıcı memnuniyetini artırabilecek bir tasarım aracı oluşturabilir mi, sorusu incelenmiştir. Bu soruya önceden verilmiş olan cevaplar irdelenmiş ve daha iyi sonuçlar elde edilebilecek bir tasarım aracına ulaşmak hedeflenmiştir.

Mayıs, 2024

Halise Betül Bulut

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖN SÖZ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1. KONUTTA KULLANICI MEMNUNİYETİ	7
1.1. YAŞAM MEMNUNİYETİ.....	7
1.2. KONUT MEMNUNİYETİ	9
İKİNCİ BÖLÜM	15
2. TEORİLER VE YAKLAŞIMLAR	15
2.1. TOPLULUK MİMARİSİ	15
2.1.1. Turner	20
2.1.2. Habraken	23
2.1.3. Alexander.....	25
2.2. ESNEKLİK VE POTANSİYELİTE	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	34
3. SUPPORT SİSTEMİ VE TÜRKİYE’DEKİ GELENEKSEL EVLER	34
3.1. GELENEKSEL YAPILI ÇEVRE VE SONRASI.....	34
3.2. SUPPORT SİSTEMİ	44
3.2.1. Zone ve Sector	46
3.2.2. Support ve Infill	51
3.2.3. Açık Yapı (Open Building).....	54
3.2.3.1. Support/ Açık Yapı Uygulamaları.....	56
3.3. TÜRKİYE’DEKİ GELENEKSEL EVLER	65
3.3.1. Türkiye’deki Geleneksel Evler, Zone ve Sector	71
3.4. “SECTOR” BİÇİM TEMELLİDİR.....	74
3.4.1. Tasarım Egzersizi	74
3.4.2. Tasarım Aracı Olarak “Sector”	88
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	101
4. TOKİ ÇALIŞMASI	101
4.1. TOKİ PLAN ÇALIŞMASI	101
4.2. TOKİ ALAN ÇALIŞMASI.....	105
4.2.1. Odaklı Görüşmeler	107

4.2.1.1. Görüşmelerden Elde Edilen Veriler.....	108
4.2.1.2. Verilerin Analizi.....	128
4.2.1.3. Değerlendirme ve Sonuç.....	139
SONUÇ.....	142
KAYNAKÇA	145

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1 : Yaşam Memnuniyeti Teorileri.....	25
Şekil 1.2 : Konuta verilen cevaplar	28
Şekil 1.3 : Apartman plan şeması	29
Şekil 1.4 : Apartman plan şemasında değişimler	29
Şekil 1.5 : Apartman plan şemasında değişimler	30
Şekil 1.6 : Konutta kullanıcı memnuniyetinde öznel etkenler	31
Şekil 2.1 : Fil yolu (elephant path), istek yolu (desire path).....	34
Şekil 2.2 : Projenin başlangıç ve kullanımdan sonraki hali - Dandora, Kenya.....	35
Şekil 2.3 : Pruitt Igoe	38
Şekil 2.4 : İki zıt sistemin karar ve kontrol örüntüleri	39
Şekil 2.5 : Ev, Bahçe, Kontrol	43
Şekil 2.6 : Turner, Habraken, Alexander	44
Şekil 2.7 : Maison Dom-ino.....	45
Şekil 2.8 : Bir binadaki 3 tür değişiklik.. ..	46
Şekil 2.9 : İşlevsellik, Biçimsellik, Esneklik, Potansiyelite	48
Şekil 2.10 : Esneklik ve Potansiyelite.....	49
Şekil 2.11 : Esneklik ve Potansiyelite.....	50
Şekil 3.1 : Seviyeler İlkesi	52
Şekil 3.2 : Pessac Evleri	57
Şekil 3.3 : Pessac Evleri Değişimi.....	58
Şekil 3.4 : Pessac Evleri'nin Güncel Durumu	58
Şekil 3.5 : Kontrol	60
Şekil 3.6 : Support Sistemi	62
Şekil 3.7 : Support Sistemi.....	62
Şekil 3.8 : Zone ve Margin	63
Şekil 3.9 : Zone.....	63
Şekil 3.10 : Zone Türleri	64
Şekil 3.11 : Zone Türleri	64
Şekil 3.12 : Zone Dağılımı.....	65
Şekil 3.13 : Zone Dağılımı.....	65
Şekil 3.14 : Durum I,II ve III	66
Şekil 3.15 : Sector.....	66
Şekil 3.16 : Temel Varyasyonlar	67
Şekil 3.17 : Alt Varyasyonlar	68
Şekil 3.18 : Support Sistemi süreci	68
Şekil 3.19 : Support bir iskelet değildir	69

Şekil 3.20 : Dom-ino Evi ve Support Sistemi.....	70
Şekil 3.21 : Support Sistemi ve Açık Yapı.....	72
Şekil 3.22 : BlackJack	74
Şekil 3.23 : BlackJack	75
Şekil 3.24 : Project CiWoCo	76
Şekil 3.25 : Project CiWoCo	77
Şekil 3.26 : Project CiWoCo	77
Şekil 3.27 : Patch 22.....	78
Şekil 3.28 : Patch 22	79
Şekil 3.29 : Fidalga Building.	80
Şekil 3.30 : Fidalga Building.....	81
Şekil 3.31 : Çadır.....	82
Şekil 3.32 : Çadır Biçimlenişi	82
Şekil 3.33 : Çadır ve Oda	83
Şekil 3.34 : Odaların birbirleriyle ve orta alanla ilişkilerindeki gelişim düzeni.....	83
Şekil 3.35 : Türkiye’deki Geleneksel Ev Örnekleri	84
Şekil 3.36 : Orijinal Plan 1. Aşama - Bütünsel.....	85
Şekil 3.37 : 2. Aşama – Ayrışma	85
Şekil 3.38 : 3. Aşama – Bölünme.....	86
Şekil 3.39 : Tüm Değişim Aşamaları	86
Şekil 3.40 : Bir günün farklı zaman dilimlerinde bir odanın farklı kullanımları.....	87
Şekil 3.41 : Zone ile birlikte sector’ler	88
Şekil 3.42 : Zone olmadan sector’ler.....	89
Şekil 3.43 : Türkiye’deki Geleneksel Evler ve Sector	90
Şekil 3.44 : Türkiye’deki Geleneksel Ev Planlarında Genel Tipoloji	91
Şekil 3.45 : A ve B şekilleri	92
Şekil 3.46 : Şekil A ve alternatifleri	93
Şekil 3.47 : Şekil B ve alternatifleri	94
Şekil 3.48 : Alternatif A1	95
Şekil 3.49 : Alternatif A2.....	97
Şekil 3.50 : Alternatif A3.....	98
Şekil 3.51 : Alternatif B1	99
Şekil 3.52 : Alternatif B2.....	101
Şekil 3.53 : Alternatif B3.....	103
Şekil 3.54 : Bir Sector.....	106
Şekil 3.55 : 54m2lik konut alternatifleri	107
Şekil 3.56 : 72m2lik konut alternatifleri.....	107
Şekil 3.57 : 108m2lik konut alternatifleri	108
Şekil 3.58 : 72m2, 108m2 ve 48m2 konut birimlerinin bir arada düzenlemeleri....	108
Şekil 3.59 : 72m2, 108m2 ve 48m2 konut birimlerinin bir arada düzenlemeleri....	109
Şekil 3.60 : 72m2, 108m2 ve 48m2 konut birimlerinin bir arada düzenlemeleri....	109

Şekil 3.61 : 72m2, 108m2 ve 48m2 konut birimlerinin bir arada düzenlemeleri....	110
Şekil 3.62 : Sector'ler ve teşrif elemanları	110
Şekil 3.63 : Farklı boyutlardaki sector'ler ile oluşturulan temel varyasyonlar.....	111
Şekil 3.64 : Temel Varyasyonlar ve Alt Varyasyonları	111
Şekil 3.65 : Temel Varyasyonlar ve Alt Varyasyonları	112
Şekil 3.66 : Temel Varyasyonlar ve Alt Varyasyonları	112
Şekil 3.67 : Uyarlama	113
Şekil 3.68 : Geleneksel örnek	113
Şekil 3.69 : Sector'lerin dezenformasyonu.....	113
Şekil 3.70 : Günümüz planının sector'ler ile düzenlenmiş varyasyonları.....	114
Şekil 3.71 : Günümüz planının sector'ler ile düzenlenmiş varyasyonları.....	115
Şekil 3.72 : Günümüz planının sector'ler ile düzenlenmiş varyasyonları.....	116
Şekil 4.1 : Farklı bölgelere uygulanmış aynı 3+1 TOKİ planı	118
Şekil 4.2 : Sector'ler ile TOKİ planı	119
Şekil 4.3 : Alt Varyasyonlar	120
Şekil 4.4 : Kat Planı	120
Şekil 4.5 : Kat Planı	121
Şekil 4.6 : Kat Planı	121
Şekil 4.7 : Kat Planı	122
Şekil 4.8 : Tesisat Bacaları	122
Şekil 4.9 : TOKİ Kat Planı, Sector'lerle Düzenlenmiş Hali ve Tesisat Bacaları.....	123
Şekil 4.10 : TOKİ Daire Planı, Sector'lerle Düzenlenmiş ve Tefrişli Hali	123
Şekil 4.11 : Görüşme Şablonu	124
Şekil 4.12 : 1. Görüşme	125
Şekil 4.13 : 2. Görüşme	127
Şekil 4.14 : 3. Görüşme	128
Şekil 4.15 : 4. Görüşme	130
Şekil 4.16 : 5. Görüşme	131
Şekil 4.17 : 6. Görüşme	132
Şekil 4.18 : 7. Görüşme	134
Şekil 4.19 : 8. Görüşme	135
Şekil 4.20 : 9. Görüşme	136
Şekil 4.21 : 10. Görüşme	138
Şekil 4.22 : 11. Görüşme	139
Şekil 4.23 : 12. Görüşme	140
Şekil 4.24 : 13. Görüşme	141
Şekil 4.25 : 14. Görüşme	142
Şekil 4.26 : 15. Görüşme	144
Şekil 4.27 : Yapılan tüm görüşmelerdeki profiller	145
Şekil 4.28 : Görüşmeler Sonucu Elde Edilen Planlar	145
Şekil 4.29 : 2+1, 3+1 ve 4+1 plan tercihleri	146

Şekil 4.30 : 2+1'den 3+1'e dönüşüm	147
Şekil 4.31 : 3+1'den 2+1'e dönüşüm	148
Şekil 4.32 : 3+1'den 4+1'e dönüşüm	149
Şekil 4.33 : Konutların kat planındaki konumları.....	149
Şekil 4.34 : Tüm Planlar.....	150
Şekil 4.35 : Yaşama Alanları.....	150
Şekil 4.36 : Mutfak Alanları	151
Şekil 4.37 : Banyo-Tuvalet Alanları.....	151
Şekil 4.38 : Yatak Odası Alanları	152
Şekil 4.39 : Değişmeyen Ortak Duvar	152
Şekil 4.40 : Görüşme Sonrası Planlarda Olmayan Duvar	153
Şekil 4.41 : Görüşme Sonrası Planlarda Var Olan Duvar	153
Şekil 4.42 : Tesisat Bacaları	154
Şekil 4.43 : Görüşmeler Sonrası Tüm Planlarda İşlevler	154
Şekil 4.44 : Görüşmeler Sonrası Tüm Planların Modellemeleri	155

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.:yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Çalışmaya memnuniyet kavramının araştırılmasıyla başlanmıştır. Memnuniyetin birçok alt başlığı üzerine çalışmalar yapılmıştır ve bu alt başlıklardan biri konut memnuniyetidir.

Memnuniyet öznel bir konudur ve konut memnuniyetinde de bu öznellik çok daha kişisel bir boyut kazanmaktadır. Kullanıcılar yaşadıkları çevreyi kendi istek ve ihtiyaçlarına göre düzenleme eğilimindedir, bu konuda ne kadar özgürlerse o kadar yüksek konut memnuniyeti sağlandığı görülmektedir.

60'lı, 70'li yıllarda kullanıcıların kendi çevrelerini değiştirmeleri, kendilerine göre düzenlemeleri gibi konular üzerine araştırmalar yapılmış ve kullanıcı memnuniyeti, katılımcılık konuları gündeme gelmiştir.

Yapılan araştırmalarda varılan sonuçlardan biri, profesyonellerin oluşturduğu yapılı çevrede insanların doğru davranmasını beklemek yerine, kullanıcıların zaten profesyoneller olmadan yıllar içinde oluşturdukları yapılı çevreye dikkat gösterilmesi gerektiğidir.

Habraken'in yapılı çevreyi gözlem ve analizleri sonucu ortaya çıkmış bir yöntem olarak "Support Sistemi", kullanıcılara konutlarını kendi istek ve ihtiyaçlarına göre düzenleyebilme, değiştirme imkanı sunmaktadır.

Support hareketinin merkezinde "Stichting Architecten Research" SAR (Foundation for Architects' Research) yer almıştır. SAR, 1965'te Hollandalı mimarlık firmaları tarafından, Habraken'in yöneticiliğinde kurulmuştur. Mimarlık ile konut endüstrisi arasındaki ilişkiyi incelemeyi ve konut tasarımında mimarlar için somut yeni rotalar çizmeyi amaçlamıştır.

SAR, konut sakinlerinin tasarım sürecine dahil edilmesini, onların yaşam alanlarının düzeni üzerinde kontrol sahibi olmasını savunur.

SAR Metodolojisi'nde Support Sistemi'nin uygulanması sayesinde, yapıların istek ve ihtiyaçlara göre değişebilir ve zaman içinde uyarlanabilir olması sağlanır.

SAR, uyarlanabilir ve yeniden kullanılabilir tasarımları destekleyerek sürdürülebilir mimari uygulamalara katkıda bulunur. Bu yaklaşım israfı en aza indirir ve yapının yaşam döngüsü boyunca kaynakları korur. SAR, çevresindeki bağlamlara

yanıt veren, mevcut dokuyla bütünleşen ve yapılı çevrenin tutarlılığını ve çok işlevselliği sağlayan yapılar tasarlamının önemini vurgulamaktadır.

SAR ilkelerinin çağdaş mimari uygulamalar üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Kullanıcı katılımı, uyarlanabilirlik ve sürdürülebilirliğe verilen önem birçok modern konut ve şehir planlama projesinde yer bulmuştur. SAR’da yapılan araştırmalar, çok sayıda yayında belgelenmiştir. Bu çalışmalarda, uygulamalı örnekler ve alan çalışmaları sunularak kullanıcı katılımının ve uyarlanabilir tasarımın teorik temelleri incelenmiştir.

SAR Metodolojisi, konut sakinlerine evlerinin tasarımında söz hakkı vererek ve yapıların bireylerin değişen istek ve ihtiyaçlarına göre değişebilmesini sağlayarak, uzun vadede daha kişisel yaşam ortamları oluşturulmasına imkan tanır. Kullanıcı katılımını, uyarlanabilirliği ve sürdürülebilirliği ön planda tutarak konutta kullanıcı memnuniyetini önemli ölçüde artırır.

SAR tasarım metodolojisi, konut sürecinde iki üretim alanı arasındaki ayrımı gerçekleştirmek amacıyla oluşturulmuştur. Metodoloji, Support Sistemi’nin ana kavramlarından support’un ve yerinden sökülebilir birimlerin tasarımıyla ilgilidir.

Support Sistemi’nin diğer ana kavramlarından olan ‘zone’ ve ‘sector’ Habraken’in geleneksel mimariyi analizi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu analizdeki önemli noktalardan biri, geleneksel mimarinin biçim odaklı olmasıdır.

Türkiye’deki geleneksel evler, uzun yıllar içinde oluşmuş yapısı itibariyle kullanıcı istek ve ihtiyaçlarına göre değişebilmesi sayesinde konut memnuniyetini sağlayan bir biçimlenişe sahiptir.

Türkiye’deki geleneksel evlerde ana unsurlardan biri, her odanın her işleve hitap edebilmesi ve yalnız bir mekana özgü bir işlevin atanmamış olmasıdır. Tez çalışmasında, kullanıcıda bir odada birçok işlevin yapılabilmesinin sağladığı memnuniyeti günümüze uyarlama noktasında, biçimlenişinde “sector” tanımıyla paralellik gösteren Türkiye’deki geleneksel evlerin yapılanışından yararlanılabileceği öngörülmüştür.

Bir oda içinde aynı zaman diliminde bütün işlevleri yapabilmek yerine günümüz istek ve ihtiyaçlarına uyacak şekilde zaman içinde değiştirilebilen işlevlere olanak sağlayan bir tasarım anlayışı üzerine olan bir çalışmadır.

Çalışmanın Amacı

Kullanıcıların yılların birikimiyle oluşturduğu geleneksel yapıları çevreler bireylerin istek ve ihtiyaçlarına göre değişebilmesi, uyarlanabilmesi sayesinde kullanıcı memnuniyetinin birebir sağlanabildiği örneklerdir. Birçok araştırmacı geleneksel yapıları çevrelerin modern zamanların tasarım sorunlarının çözümüne yardımcı olabileceğini düşünmüş, bunun üzerine çalışmalar yapmışlardır.

Kullanıcı odaklı tasarımda kullanıcıların görüşlerinin ve hatta özel istek ve ihtiyaçlarının dikkate alınması kullanıcı memnuniyetinin sağlanması için ön koşuldur. Kullanıcı odaklı tasarım yaklaşımının uygulandığı projelerde, süreçlerin daha sağlıklı sonuçlara ulaştığı ve bireylerin proje sonuçlarında memnuniyetinin arttığı görülmüştür.

Bu çalışmada konutta kullanıcı memnuniyetine ulaşmak adına geleneksel mimarinin gözlemlenmesi sonucu oluşmuş tasarım çözümleri ve Türkiye'deki geleneksel evlerin yapılanışının benzerlikleri ve farklılıkları irdelenmektedir.

Çalışmanın amacı geleneksel mimari çözümlerini olduğu gibi günümüzde uygulamak değil, geleneksel mimaride yıllar boyunca uygulanmış olan tasarım anlayışının olumlu yönlerinden günümüzde de yararlanabilmektir. Mevcut koşullarda modern zamanların değişim hızına, insanların istek ve ihtiyaçlarına uyum sağlayabilecek bir tasarım anlayışına ulaşarak konutta kullanıcı memnuniyetini sağlayabilmektir.

Yöntem ve Teknikler

Bu tez çalışmasında kullanılan yöntem ve tekniklerle ilgili çalışma planı şu şekilde gerçekeşmiştir: Thomas Kuhn ve Karl Popper'ın görüşlerinden yararlanarak gömülü kuram yaklaşımı ile çalışma geliştirilmiştir. Alan çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan odaklı görüşme tekniği kullanılmıştır.

Kuhn

Kuhn, bilimin aşamaları şöyle sıralamıştır (Kuhn, 1962):

1. Paradigma öncesi
2. Normal bilim
3. Kriz
4. Bilimsel devrim
5. Yeni Paradigma

Paradigma öncesi süreç; bilim insanları arasında uygun yöntemlerin, sorunların ve çözümler için standartların göz önünde bulundurularak yapılan derin tartışmaların olduğu bir zaman dilimidir.

Normal bilim sürecinde bilim topluluğunun dünyanın nasıl işlediğine dair iyi bir anlayışa sahip olduğu varsayılır. Bilim insanları bu aşamada öncelikli olarak var olan paradigmlarla çalışırlar ve bu paradigmların varsayımlarını savunurlar. Var olan paradigmaya meydan okuyan yenilikler ya da büyük değişiklikler bastırılır.

Kriz sürecinde bilimsel ilerleme anomaliler tarafından yönlendirilir. Bu anomaliler, var olan paradigmaya uymayan gözlemler ya da fenomenlerdir. Anomalilerin farkına varış, bilimsel teorilerdeki değişiklikleri getiren önemli bir unsurdur, paradigma değişimine zemin hazırlar.

Yeni bilimsel teoriler genellikle, var olan paradigma içinde süregelen anomalilere ve sorunlara cevap olarak ortaya çıkarlar. Bu anomaliler çalışma alanında kriz durumu oluştururlar ve var olan kuralların başarısız olması, yeni teorilerin üretimini kaçınılmaz hale getirir.

Bilimsel topluluk bir paradigmayı reddetmeye karar verdiğinde, yenisini kabul eder. Paradigma değişiminde paradigmlar birbirleriyle, mevcut duruma uyumları ve sorun çözmedeki yeterlilikleriyle karşılaştırılır. Oluşan yeni paradigma mevcut sorunlara cevap verecek niteliktedir (Kuhn, 1962).

Konut üretiminde birçok paradigma mevcut fakat bu paradigmlar mevcut sorunların hepsine cevap verememektedirler. Konut üretimi alanı kriz aşamasında ve yeni bir paradigmaya ihtiyaç duymaktadır.

Popper

Popper'a göre bilim yanlış gösterir, sözde-bilim doğrular. Onay arandığı takdirde bulmak kolaydır. Doğrulama riskli ve ortaya atılan teoriyi yıkabilecek tahminler söz konusuysa ciddiye alınmalıdır. Çünkü Popper, her iyi bilimsel sonucun engelleyici bir niteliği olduğunu gözlemlemiştir. Yanlış olduğu fark edilen her inanç iyidir, çünkü bu bizi gerçeklere daha çok yaklaştırır.

Bir teoriyi test etmenin en etkili yolu, onu yanlışlama teşebbüsünde bulunmaktır. İtiraz edilme imkanı bulunmayan teoriler bilimsel değildir. Test edilemezse o zaman o teorinin çok bir bilimsel değeri yoktur.

Kabul edilen modern bilimsel düşünme şekli; teoriler test edilebilir, itiraz edilebilir, yanlışlanabilir olmalıdır. Mevcut inançların yanlış olabileceği fikrine açık olmak gerçeğe yaklaşmanın en iyi yoludur.

Bu tez çalışmasında Popper'ın yöntemi var olan yaklaşımları eleştirmek için kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Hollanda'da SAR tarafından geliştirilen support konsepti değerlendirilecektir. Çalışmada aynı zamanda bu konseptin, Açık Yapı (Open Building) sisteminin, sanayileşmenin etkileri ve bu kapsamdaki tasarım araçlarının Türkiye şartlarına uyumu incelenecektir. Tasarım araçları uyum göstermezse yeni bir paradigmaya ihtiyaç var demektir. Kuhn ve Popper'ın görüşleri çalışmanın bu noktasında beraber işlemektedir.

Gömülü Kuram

Gömülü kuram, bir durumu bütün olarak ve önceden belirlenmiş fikir ve kavramlardan bağımsız araştırmayı hedefler.

Gömülü kuram yaklaşımının karakteristik özelliklerinden biri, analitik süreç işlerken açıklayıcı teoriyi tanımlamayı amaçlamasıdır. Teori önerildiğinde ortaya çıkan teorinin açıklayıcı bir gücü olup olmadığı diğer benzer bağlamlar çalışılarak görülebilir (Groat, Wang, 2013).

Gömülü Kuram insanların bir konudaki tecrübelerine dayanır ve sürecin nasıl işlediğine dair bir teori oluşturulur.

Teori, çalışmada toplanan verilerden ortaya çıkar, toplanan verinin içine gömülüdür.

Gömülü kuramda insanların oluşturduğu davranış örüntüsü incelenir. Bu açıdan konutta kullanıcı memnuniyeti konusuyla oldukça ilişkilidir ve yapı çevre tasarımı hakkında fikirler keşfedilmesine yararı olacağı düşünülmüştür.

Gömülü kuram verilere dayanır. Çalışmada veriler kullanıcılardan ve yaşadıkları yapı çevreden toplanmıştır. Veri toplama ve analizinde Popper'ın yaklaşımı, bu verileri yarar sağlamak üzere eleştirmek, test etmek ve elde edilen sonuçların kullanılabilir olup olmadığını belirlemek üzere kullanılacaktır. Sonrasında var olan paradigmanın hizmet etmediği görülürse Kuhn'un yaklaşımına göre, yeni bir paradigmaya ihtiyaç var demektir. Gömülü Kuram ile verilerden elde edilecek yeni bir teoriye ulaşılabilir.

Odaklı Görüşme

Görüşme ile bir durumun tanımını ortaya koymak, deneğin duygularının gücünü anlamak, deneğin eğilimini yansıtmak söz konusu olduğunda, görüşme, odaklı görüşme niteliği kazanır. Odaklı görüşmelerin karakteristikleri (Öymen Gür, 1985);

1. Konuşma yapılan kişiler, kesin tanımlanabilen durumları yaşamış kişiler olmalıdır.

2. Araştırmacı ilerde kanıtlanması olanaklı varsayımın önemli öge, kalıp ve süreçlerinin durumsal incelemesini yapmalıdır. Böylelikle katılımcı üzerinde olası etkilere ilişkin varsayımlar yapılabilir.

3. İnceleme sonucunda görüşme yönergesi geliştirilir.

4. Daha önce incelenen durumlara ilişkin insanların öznel izlenimlerini elde etmek için gösterilen çaba durumun tanımlanmasını sağlamaktadır.

Odaklı görüşme, bir araştırma yöntemi olarak belirli bir konu veya ilgi alanı hakkında bir katılımcıdan veya röportaj yapılacak kişiden ayrıntılı bilgi toplamak için kullanılan bir yöntemdir. Yapılandırılmış veya yönlendirilmiş bir röportaj olarak da bilinir.

Odaklı görüşme, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılır, araştırmacılar belirli bir fenomen veya deneyim hakkında detaylı bilgi toplamak istemektedir. Röportajlar yüz yüze, telefonla veya video konferans aracılığıyla gerçekleştirilebilir ve bireysel olarak veya gruplar halinde yapılabilir.

Görüşmeler, 3+1 planlı TOKİ evlerinde oturan katılımcılara konutlarıyla ilgili planların gösterilip üzerine sorular sorularak konuşulması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Verilen cevaplardan toplanan verilerle analizler yapılmıştır.

Katılımcıların planları daha iyi kavrayabilmeleri açısından maket üzerinden görüşme sağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KONUTTA KULLANICI MEMNUNİYETİ

Memnuniyet araştırması 1940'lara kadar uzanmaktadır ve konut, pazarlama, peyzaj mimarlığı ve tıp alanları gibi birçok disiplinde kullanılmaktadır, ancak sosyal psikoloji uzmanları tarafından domine edilmektedir (Potter, Chicoine & Speicher, 2001; aktaran Aigbavboa, Thwala, 2018).

- Memnuniyet bir ruh halidir, bilişsel olduğu gibi duygusal bir değerlendirmedir (Veenhoven, 1996).
- Memnuniyet, karşılaşılmış olunan ve beklenen arasındaki değerlendirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Parker & Mathews, 2001; aktaran Aigbavboa, Thwala, 2018).
- Herkes memnuniyetin ne anlama geldiğini genel olarak bilse de herkes için aynı şeyi ifade etmediği açıktır (Day, 1980; aktaran Aigbavboa, Thwala, 2018).

Memnuniyet yıllar içerisinde birçok farklı alt başlıkta çalışılmıştır. Yaşam memnuniyeti alt başlığı en kapsayıcı ve diğer alanlarla en çok etkileşim içinde olmaktadır.

1.1. YAŞAM MEMNUNİYETİ

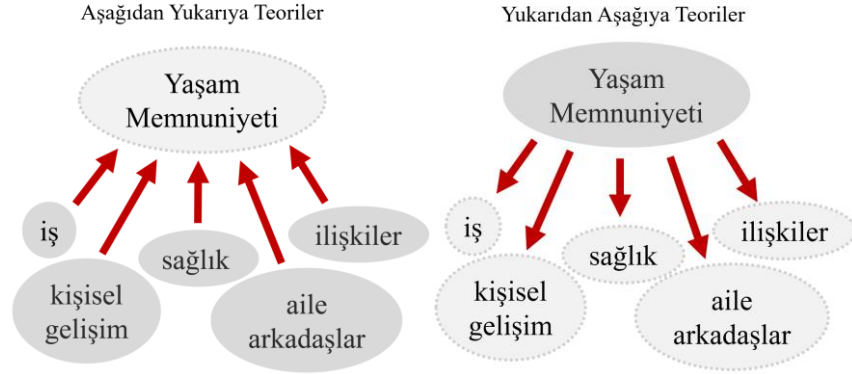
Yaşam memnuniyeti, bir kişinin bir bütün olarak yaşamının genel kalitesini olumlu şekilde değerlendirme derecesidir. Başka bir deyişle kişinin yaşadığı hayattan ne kadar hoşnut olduğudur (Veenhoven, 1996).

Yaşam memnuniyeti, bireylerin yaşam kalitelerini kendilerine özgü kriterlere göre değerlendirdikleri yargısal bir süreci ifade eder (Shin, Johnson, 1978; Diener 1984).

Kişi kendi kendine oluşturduğu bir standart veya standartlar dizisi ile algıladığı yaşam koşullarının bir karşılaştırmasını yapar ve koşulların standartlarla eşleştiği dereceye bağlı olarak kişinin yaşam memnuniyeti tespit edilir. Bu nedenle yaşam memnuniyeti, yargılama kriterlerinin kişiye göre değişiklik gösterdiği, kişinin hayatına ilişkin bilinçli bir bilişsel yargıdır (Diener, 1984).

Yaşam memnuniyeti ile ilgili 2 ana tür kuram vardır (Heady, Veenhoven, & Wearing, 1991)(Şekil1.1):

- Aşağıdan yukarıya kuramlar (bottom-up theories): Hayatın farklı alanlarında elde edilen memnuniyet sonucunda genel yaşam memnuniyetinin oluşması
- Yukarıdan aşağıya kuramlar (top-down theories): Yaşamdan genel memnuniyetin hayatın farklı alanlarındaki memnuniyeti etkilemesi

Şekil 1.1 Yaşam Memnuniyeti Teorileri

Aşağıdan yukarıya yaklaşımına göre kişinin aile, iş, sağlık durumundaki, ilişkilerindeki memnuniyet durumu genel yaşam memnuniyetinin oluşmasını sağlar. Bu alanlardaki herhangi bir dalgalanma yaşam memnuniyet düzeyini etkiler.

Yukarıdan aşağıya yaklaşımına göre kişi genel yaşam memnuniyetine sahip olma eğilimindedir ve bu durum hayatının alt başlıklarında da memnuniyet sağlamasında etkili olur.

Literatürdeki ilgili terimler arasında mutluluk, yaşam kalitesi ve (öznel veya psikolojik) iyi oluş durumu yer alır. Yaşam kalitesi ve benzer kavramlar üzerine araştırmalar geniş kapsamlıdır ve yaşam memnuniyetinin doğası ve istikrarı üzerine teorik tartışmalar devam etmektedir (Beutell, 2006).

Yaşam memnuniyeti 1960'larda yaygın bir araştırma konusu haline gelmiştir ve araştırmaların ana noktalarından biri yaşam memnuniyetinin ölçümü olmuştur. Araştırmacılar yaşam memnuniyetini ölçmek için araçlar geliştirme üzerine çalışmıştır. Geliştirilen araçlardan biri olan SWLS (Satisfaction with Life Scale), memnuniyet çalışmalarında sıklıkla kullanılagelmiştir. Bu ölçüm aracı, genel ve hızlı bir değerlendirmeyi hedefler. İnsanların kendi hayat şartlarını, durumlarını, kişisel standartlarıyla karşılaştırmaları üzerinedir.

SWLS testi, birer cümle içeren 5 maddeden ve bu maddeleri puanlamada yararlanılacak olan 7 değerlendirme ölçütünden oluşur. Her maddeye 1'den 7'ye kadar

puan verilir. Toplam sayı, 20 ise nötr bir durum olarak kabul edilir, ne memnun ne memnun değil denilebilir; 5-9 aralığındaysa hiç ama hiç memnun olmama; 10-14 aralığındaysa memnun olmama; 15-19 aralığındaysa az memnun olmama; 21-25 aralığındaysa az memnun; 26-30 aralığındaysa memnun; 31-35 aralığındaysa aşırı memnun olarak sonuçlar yorumlanabilir (Diener, 1993).

Memnuniyet son derece öznel bir konuyken sayısal değerlerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Veenhoven (1996), ölçümlerin uzun bir süre doktorlar tarafından kan basıncının ölçülmesine benzer şekilde nesnel ve dış değerlendirme olarak yapıldığını, sonrasında bu şekilde yapılamayacağını anlaşıldığını belirtmiştir.

Çalışmaların çoğu, yaşam memnuniyetinin nesnel belirleyicilerine; memnuniyetin çevre ile hem dayatılan (ör. kültür) hem de nispeten kontrol edilebilen (ör. gelir, meslek, eğitim, evlilik) ve ayrıca kişilerin spesifik yönleriyle (ör. cinsiyet, yaş) ne ölçüde ilişkili olduğu konularına odaklanmıştır (Sousa, Lyubomirsky, 2001).

Kişilerin memnuniyet düzeyini etkileyen etkenler belirlenip sınıflandırılabilir fakat bu etkenlerin kişileri etkileme seviyeleri insandan insana ve zamanla değişir. Bu durum memnuniyet ölçümlerini karmaşıktırılmaktadır.

1.2. KONUT MEMNUNİYETİ

Bir yatırım, bir meta, vergi sisteminin bir unsuru, bir tasarım sorunu, bir bina, bir dizi bina olduğu gibi bununla birlikte, tüm konutlar nihayetinde birileri tarafından “ev” olarak görülür (Weidemann, Anderson, 1985).

İnsanların yaşama dair ihtiyaçlarından ve beklentilerinden biri, ev olarak nitelendirebilecekleri bir konuta sahip olmaktır. Bu nedenle ev, yaşam memnuniyetini sağlama açısından önemli bir unsurdur.

Konuta dair memnuniyet araştırmaları konut memnuniyeti alt başlığında irdelenmektedir.

Konut memnuniyeti sabit tek bir deneyim ya da durum değildir; bir birey ya da hane halkı tarafından algılanan, mevcut konut durumlarının, ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılama bir sonucudur. Konut memnuniyeti algıya dayalıdır, memnuniyete ulaşmak için gerekli olan belirleyici faktörler her durumda kesinlikle farklı olacaktır. Bu algıyı etkileyen etkenler; beklenti, demografik özellikler ve istihdam durumu gibi etkenlerdir (Aigbavboa, Thwala, 2018).

Konut memnuniyetinin sağlanması için gerekli koşullar yalnızca evin fiziksel, mimari ve mühendislik bileşenleriyle değil, aynı zamanda çevrenin bileşenleriyle de ilgilidir. İnsanların konut memnuniyeti, çevrenin sosyal, davranışsal, kültürel ve demografik özelliklerinden de etkilenecektir (Balestra, Sultan, 2013).

Refah düzeyi yüksek bir mahallede yaşamak herkesin isteğidir fakat bazı etkenlerin önemi kişiden kişiye büyük farklılık gösterir. Bazı etkenler evrensel olarak değiştirilemez ortak noktalara sahip olsa da bazıları oldukça öznel olabilir.

Önceki memnuniyet modellerini incelemek, konut memnuniyeti üzerinde etkisi olan temel değişkenlerin aşağıdaki dört ana alanda yer aldığı sonucuna götürür (Aigbavboa, Thwala, 2018):

- kişisel özellikler (sosyo-ekonomik değişkenler)
- konut birimi
- komşu
- toplum hizmetleri

Konut memnuniyeti ve bu memnuniyetin ölçümü üzerine yapılan çalışmalarda özneliliğin ön planda olduğu görülmektedir. Öznellik; bireylerin istek ve ihtiyaçlarına uygun değişim, memnuniyeti sağlama konusunda göz önünde bulundurulması gereken başlıca unsurlardandır.

Sosyal psikologlar genelde insanların herhangi bir sosyal ya da fiziksel nesneye verdikleri cevapları 3 grupta sınıflandırır (Weidemann & Anderson, 1985):

- Duygusal (affective/ feelings)
- Bilişsel (cognitive/ beliefs)
- Davranışsal (conative/ behaviours)

Duygusal cevaplar, kişinin bir nesne, kişi, olay için hissettikleridir. Bilişsel olanlar, kişinin fikirlerini, inançlarını ifade eder. Son olarak davranışsal cevaplar, kişinin bir nesneyle ilgili davranışsal niyetlerini ve eylemlerini ifade eder. Bu 3 kategori, konut memnuniyeti çalışmalarının teorik gelişimini anlama ve test etme konusunda yararlı bir çerçeve sunar (Francescato, Weidemann & Anderson, 1987; Weidemann & Anderson, 1985).

Kullanıcıların konutla ilgili bu cevapları 7 farklı durumla özetlenebilir (Şekil 1.2):

Örnek	1	2	3	4	5	6	7
Cevaplar	Duygusal	Bilişsel	Davranışsal	Duygusal + Bilişsel	Bilişsel + Davranışsal	Duygusal + Davranışsal	Duygusal + Bilişsel + Davranışsal

Şekil 1.2 Konuta verilen cevaplar

1. Duygusal: Küçük bir kız için anneannesinin evi sevimli bir yerdir, orada bulunmayı sever ve kendini iyi hisseder, orada mutludur.
2. Bilişsel: Bir kadın sitede yaşamının ailesi için daha güvenli olacağı düşüncesine sahiptir. Orada yaşamının onlar için en iyisi olduğuna inanır.
3. Davranışsal: Bir mahalle kentsel dönüşüm sürecine girmiştir fakat bazı insanlar yeni yerlere taşınırken bazıları kendi evlerinde kalmayı tercih ederek tepki verirler.
4. Duygusal + Bilişsel: Bahçeli bir evde yaşayan bir adam, bahçesini her gördüğünde olumlu hislere kapılır, sağlıklı hisseder, bahçenin ona iyi geldiğine inanır.
5. Bilişsel + Davranışsal: Bir adam eşyalarını bazı öğretilere göre yerleştirmenin kendisi açısından iyi sonuçlar doğuracağına inanıyordu ve evini buna göre dizayn eder.
6. Davranışsal + Duygusal: Bir kadın mahallede hırsızlık olayları yaşandığını duyar, korku duyar ve pencerelerine kapılarına fazladan kilit taktırır, güvenlik önlemlerini artırır.
7. Duygusal + Bilişsel + Davranışsal: Ev arayışında olan bir kadın, bir ev bulur, evin ışık alma durumu hoşuna gitmiştir. Olumlu hisseder ve burada mutlu bir şekilde yaşayabileceğini düşünür. Buranın ona iyi geleceği inancına sahip olduğu için buraya taşınır ve yaşamaya başlar.

Bireyin hayatında ev, fiziksel bir öge olmasının ötesinde anlamlar içerir. Bu nedenle konutta kullanıcı memnuniyeti, diğer kullanıcı memnuniyeti durumlarından keskin bir şekilde ayrılır. Diğer kullanıcı memnuniyeti durumlarında anlık ve genel ölçümlerin sonuçlarından nesnel olarak yararlanılabilecekken konutta kullanıcı memnuniyetinde bu durum uzun vadede söz konusu değildir. Yapılan ölçüm sonuçları o anlık kullanıcının algısına göre şekillenecektir ve kısa sürede değişme durumu

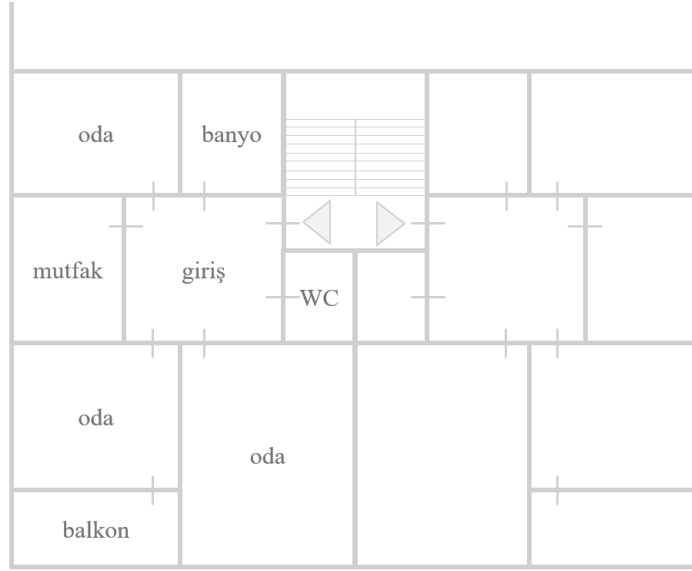
kaçınılmazdır. Konut memnuniyetini sağlamada fiziksel durumların öneminin yanı sıra kişisel algıların etkisi göz önünde bulundurulmalıdır.

Bir Apartman Hakkında

Bu çalışmanın amacı konutta kullanıcı memnuniyeti konseptine, yapılı çevrenin tasarımı, kontrol gibi konularla kullanıcı memnuniyeti arasındaki ilişkiye var olan bir örnek üzerinden bakmaktır.

Apartman 1989 yılında inşa edilmiştir, yapıldığından beri oturan ev sahipleri, dairelerini sonraki yıllarda almış olan ev sahipleri ve kiracılar yaşamaktadır.

Apartmanda incelenen 2 dairenin plan şeması (Şekil 1.3):

Şekil 1.3 Apartman plan şeması

Ev sahiplerinin kullanım sırasında yıllar içerisinde yaptıkları birtakım değişiklikler mevcuttur (Şekil 1.4, Şekil 1.5).

Şekil 1.4 Apartman plan şemasında değişiklikler

- 3 örnekte de mevcut mutfak duvarları kaldırılmış ve mutfak alanı genişletilmeye çalışılmıştır. Bu sayede giriş alanına da doğal ışık girmesi sağlanmıştır.
- İlk örnekte odalardan biri sadece yemek odası olarak kullanılmış, 2. örnekte balkon odaya katılarak oluşan mekan yaşama ve yemek alanı olarak kullanılmış, 3. örnekte ise en büyük oda yaşama ve yeme alanı olarak kullanılmıştır.
- 2. örnekte evin en büyük odası, çocuklar için yatak odası olarak kullanılmıştır.
- 2. örnekte tuvaletin depo olarak kullanımı tercih edilmiştir.
- 3. örnekte yaşamadan da balkona kapı açılmıştır, balkona 2 odadan da ulaşım sağlanmıştır.

Şekil 1.5 Apartman plan şemasında değişimler

- İki örnekte de yaşama duvarı yıkılarak odaya giriş genişletilmiştir.
- İlk örnekte giriş aynı zamanda yeme alanı olarak da kullanılmıştır. 2. örnekte yeme alanı yaşama ile birliktedir.
- 2. örnekte balkon, pencerelerle kapatılmıştır ve kapalı bir alan olarak kullanılmıştır, ayrı bir oda olarak düşünülebilir. Soğuk günlerde bu alanı kullanabilmek için ısıtıcı konulmuştur.

Tüm örneklere bakıldığında orijinal planla aynı şekilde banyonun ve yanındaki odanın yatak odası olarak kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte diğer alanlar ve işlevleri kullanıcıların istek ve ihtiyaçlarına göre değişime uğramıştır.

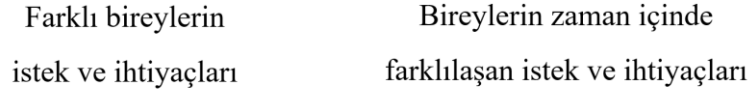
Çalışmada kullanıcıların kısıtlı imkanlarla da olsa değişim yapma eğilimde olduğu, bazı noktalarda benzer değişimlere gidilse de her birinde kendine özgü değişim yapıldığı ve farklı kullanımların tercih edildiği görülmüştür.

Konut memnuniyeti ve ölçümü üzerine olan çalışmalarda kişisel algılar önemli bir etkiye sahiptir. Konutta memnuniyeti sağlamanın en önemli unsuru, mekanların bireylerin zamanla değişen özel istek ve ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanmasıdır.

Dikkate alınması gereken iki temel durum vardır (Şekil 1.6):

- Birincisi, farklı bireylerin benzersiz ihtiyaçları ve istekleri
- İkincisi ise bireylerin ve onların ihtiyaç ve isteklerinin sabit olmadığı, aksine zaman içinde gelişip değiştiği gerçeği

KONUTTA KULLANICI MEMNUNİYETİNDE ÖZNEL ETKENLER

Şekil 1.6 Konutta kullanıcı memnuniyetinde öznel etkenler

Konutta kullanıcı memnuniyetinin sağlanmasında en önemli etkenlerden biri, her bireyin farklı ihtiyaç ve istekleri olduğunun farkındalığıdır. Ancak bu tek başına yeterli değildir; bir bireyin kendisinin de istek ve ihtiyaçlarının zaman içinde değişeceği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Zamanın geçişi bireyleri farklı şekilde etkileyebilir, istek ve ihtiyaçları bu etkilere göre değişebilir. Bu nedenle konutta kullanıcı memnuniyetini sağlama konusunda bir bireyin istek ve ihtiyaçlarının zamanla değişimini hesaba katmak, farklı bireylerin farklı istek ve ihtiyaçlarını dikkate almak kadar önem arz etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TEORİLER VE YAKLAŞIMLAR

2.1. TOPLULUK MİMARİSİ

Mimarlıkta kullanıcı odaklı tasarım (user-centered design), tasarım sürecinde, tasarlanacak mekanda yaşayacak veya burayı kullanacak kişilerin ihtiyaç ve tercihlerini ön planda tutan yaklaşımları ifade eder.

Topluluk mimarisi (community architecture), kullanıcı odaklı tasarım yaklaşımlarından biridir, toplulukların tasarım ilkelerine yoğunlaşır. Tasarımda toplumların kendine has özelliklerini anlamaya çalışma, bireyleri sürece dahil etme, sürdürülebilirlik konularını içerir.

Topluluk mimarisi; topluluk planlamasını, topluluk tasarımını, topluluk gelişimini ve diğer toplumsal teknik yardım biçimlerini de kapsayan bir terimdir. Yapılı çevrenin yanlış yönetiminin ülkenin sosyal ve ekonomik sorunlarının daha da büyümesine yol açtığı, planlama ve tasarım konusunda daha iyi yolların olduğunun anlaşılmasıyla ortaya çıkmıştır (Wates, Knevitt, 1987).

Wates ve Knevitt (1987) belirtmiştir ki: Yapılı çevreye yapılacak daha fazla yatırıma şiddetle ihtiyaç duyulsa da asıl önemli olan, kaynakların kullanım şeklinin iyileştirilmesidir. Önemli olan, doğru kararların, doğru insanlar tarafından, doğru zamanda alınmasını sağlayarak gelişim sürecini doğru bir şekilde gerçekleştirmektir. Öncü projelerden ortaya çıkan ana ders, eğer içinde yaşayan, çalışan ve oynayan insanlar ortamın yaratılmasına ve yönetimine aktif olarak dahil olursa ortamın daha iyi çalıştığıdır. Bu basit gerçek -topluluk mimarisinin temel ilkesi- konutlar, işyerleri, parklar, sosyal tesisler, mahalleler ve hatta tüm şehirler için geçerlidir. Ve ister zengin ister fakir olsun hem kapitalist hem de sosyalist ekonomiler için geçerlidir.

İnsanların çevrelerini şekillendirme ve yönetme sürecine dahil olmalarının nasıl mümkün kılınacağını keşfetmek, topluluk mimarisi hareketinin araştırdığı şeydir (Wates, Knevitt, 1987).

Pek çok açıdan topluluk mimarisi hareketi yeni değil, yalnızca farklı bir çağa uygun hale getirilmiş eski bilgeliğin yeniden keşfidir. Bu bilgelik, son iki yüz yıldaki hızlı sanayileşme ve kentleşme sırasında, yaşamın artan karmaşıklığının binayı tasarlamak, düzenlemek ve kontrol etmek için üçüncü tarafların müdahalesine yol açtığı dönemde kaybolmuştur. Ancak ilginin canlanması ve bir hareket olarak ortaya çıkışının kökleri, toplulukların kendi kontrolleri dışındaki güçler tarafından çevrelerinin yok edilmesini protesto etmeye başladıkları ve daha fazla söz hakkı talep ettikleri 1960'lardaki topluluk eylemi hareketlerine dayanmaktadır. Yetmişli yıllarda bu gruplar, fikirlerini olumlu tekliflere dönüştürmek için ihtiyaç duydukları teknik tavsiye ve vizyonu onlara vermeye başlayan profesyonellerle bağlantı kurmaya başlamıştır. Seksenlerin başlarında hareket, inşa edilmiş projeler biçiminde birçok dikkate değer başarıya ulaşmış ve güven kazanmıştır. Seksenlerin ortalarına gelindiğinde mesaj nihayet güç ve nüfuz sahibi olanlara, politikacılara, finans kurumlarına ve medya aracılığıyla kamuoyuna ulaşmaya başlamıştır (Wates, Knevitt, 1987).

Konutta topluluk mimarisi yaklaşımının temelini oluşturan dört temel özellik (Wates, Knevitt, 1987):

- Bireylere ve ailelere evlerinin tasarımı ve yönetimi üzerine olabilecek en yüksek seviyede kontrol ve sorumluluk verilir
- Bir arada yaşayan insanların birbiriyle iletişimi ve çevreleriyle ilgili sorumluluk almaları için organizasyonel bir mekanizma geliştirilir
- Hem bireyler hem topluluklar uygun teknik uzmanlığa sahip olan profesyonellerle bir iş ilişkisi geliştirebilir
- Sakinlerin ve profesyonellerin ortaklığı hem tasarımı hem organizasyonel çözümleri eş zamanlı geliştirerek sakinlerin çevresinin her yönünü ele alınması gereken bir iş haline getirir

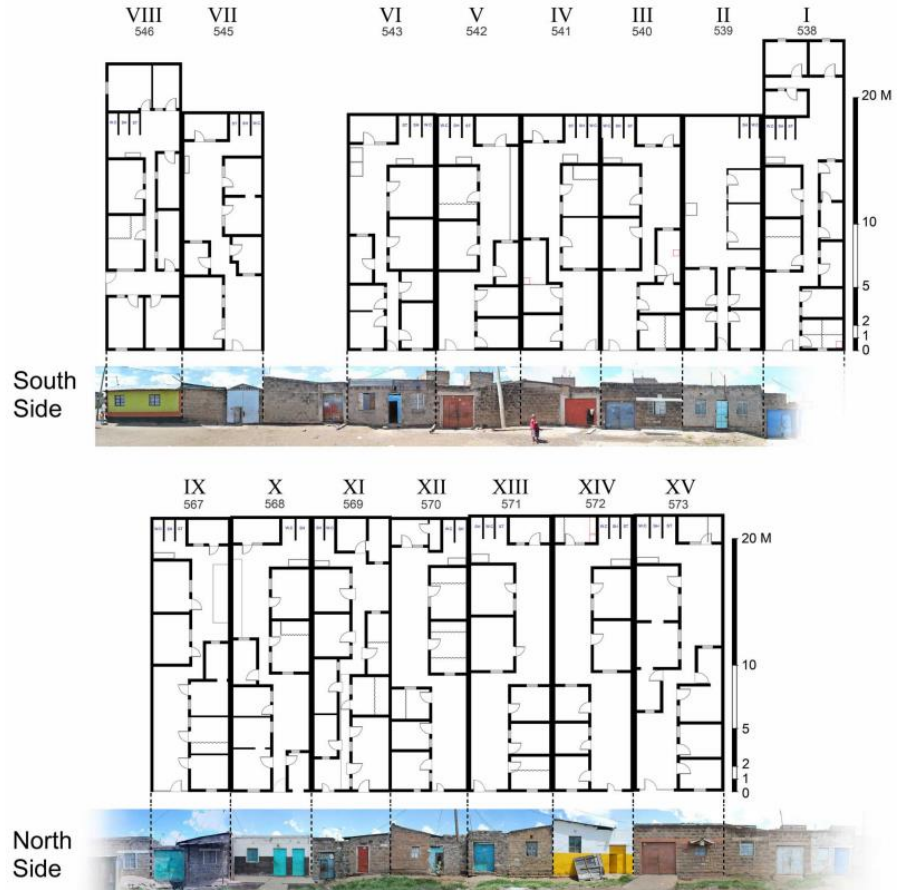
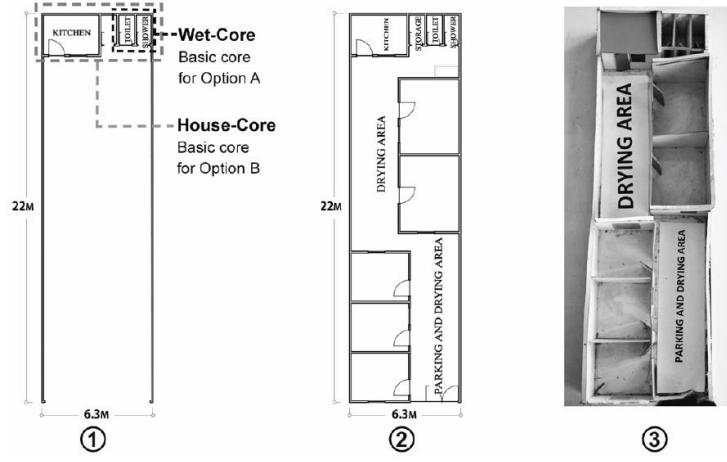
Kullanıcıların çevrelerinin oluşturulmasına ve yönetimine katılmamalarının sonuçları her yerde görülebilir. Tamamen uzmanlara bırakıldığında sonuçlar sıklıkla ekonomik açıdan savurgan, sosyal açıdan uygunsuz, bazen felaket olmuştur (Şekil 2.1) (Wates, Knevitt, 1987).

Şekil 2.1 Fil yolu (elephant path), istek yolu (desire path) denilen, insanların inşa edilen yerine tercih ettikleri, kendilerinin çizdikleri yollar (Halise Betül Bulut, 2023)

Topluluk mimarisi anlayışından türemiş birçok yaklaşım mevcuttur:

- “Site and Services” yaklaşımı, devlet kurumlarının yalnızca belirli temel altyapı hizmetlerine sahip alanları, kullanıcılara satılmak ya da kiralanmak suretiyle hazırlamasını savunur. Evin inşasının sonraki adımlarını kullanıcı kendi imkanları dahilinde gerçekleştirir (Şekil 2.2).

Şekil 2. 2 Projenin başlangıç ve kullanımdan sonraki hali - Dandora, Kenya
(Ivanovic, Tamura, 2014)

Site and Services yaklaşımı, dünyanın birçok yerinde, tamamlanmış bir konut alamayan ya da kiraya gücü yetmeyen insanlara barınak

sağlamak için uygulanmıştır. Bu çalışma şekli, sınırlı kaynaklarla daha fazla sayıda insana yardım etmeyi sağlamanın bir yolu olarak dünya bankası ve diğer yetkililer tarafından desteklenmektedir. Site and Services fikri, “profesyoneller tarafından neler yapılmalı” ile “insanlar kendi kendilerine neler yapabilir” arasında bir ayırım yapmaktadır. Profesyonel, doku seviyesini ve kentsel yapıyı yönetir. Kullanıcılar, konut seviyesi ve sonrasında sorumlu tutulur (Habraken, 1988; Kendall & Dale, 2023).

- “Çekirdek ev” (core house) konseptinin gelişimi Site and Services yaklaşımıyla paraleldir (Ivanovic, Tamura, 2014). Site and Services yaklaşımında sadece konut gelişimi için gerekli altyapı sağlanırken, çekirdek evde ise bu çerçevede inşa edilen temel konut birimi sözkonusudur.

Çekirdek ev yaklaşımıyla konut seviyesi iki taraf arasında dağıtılmıştır. Profesyonel, çekirdek evi yapar, kullanıcı, daha sonra yapıyı genişletecektir. Site and Services yaklaşımında tüm konut seviyesi kullanıcının sorumluluğundayken, çekirdek evde kısmen kullanıcıdadır (Habraken, 1988; Kendall & Dale, 2023).

- Suudi Arabistan'da kurulan Gayrimenkul Geliştirme Fonu (The Real Estate Development Fund), kullanıcıların konut edinmesi için finansal destek sağlama yoluyla toplumdaki yaşam kalitesinin yükseltilmesine yardımcı olarak vatandaşların ihtiyaç ve isteklerini karşılamak üzere kurulmuştur. Fon ile amaçlanan sadece maddi destektir, tasarım konusunda kullanıcıya müdahale edilmemektedir.

Topluluk mimarisi yaklaşımını benimseyen ve pratikte bu yaklaşım odağıyla uygulamalar yapan birçok mimar bulunmaktadır.

John F.C. Turner, John Habraken ve Christopher Alexander, topluluk mimarisi, katılımcı tasarım ve yapıli çevrede kullanıcı odaklı yaklaşımlar hakkındaki söylemleriyle büyük etki uyandırmışlardır, bu alanlarda teorik çalışmalarıyla öne çıkan isimlerdir.

2.1.1. Turner

John F.C. Turner, “self-help housing” olarak isimlendirdiği bireylerin konutla ilgili sorunlarını kendilerinin çözmesi, katılımcı tasarım, toplum liderliğinde gelişim konularındaki çalışmalarıyla topluluk mimarisi alanına katkılar sağlamıştır. Turner yapılı çevrenin inşasından bahsederken bireylerin çevrelerini şekillendirmedeki söz haklarından sosyal, ekonomik durumlara kadar birçok konuya değinmiştir.

Turner (1972), kentlerdeki gecekondularda olduğu gibi her ailenin kendi evini inşa etmesi gerektiği yönünde bir savının olmadığını, daha çok konut sakinlerinin eğer isterlerse kendi evlerini seçmede, inşa etmede ya da yapımını yönetmede ve istedikleri doğrultuda kullanmada özgür olmaları gerektiğini savunduğunu belirtir. Bunun aslında yerel ev sistemlerinin geleneksel özelliklerinden olduğunu ve hala yüksek gelirli taraflardan uygulandığını söyler.

Turner’a (1972) göre; konut piyasasının çevikliği ve esnekliği, sistemin her seviyedeki üreticiye açık olmasına, uyumlu ve değiştirilebilir ürünlerin arttırılmasına bağlıdır. Hem ürün hem insan bağlamında sistem ne kadar açık olursa potansiyel faydalar o kadar artar. En iyi sonuçlar kendi evinin tasarımında, yapımında ve yönetiminde tam kontrol sahibi olan kullanıcı tarafından elde edilir.

Konut sakinleri önemli kararlar üzerinde kontrol sahibi olduklarında ve konutlarının tasarımına, inşasına veya yönetimine kendi katkılarını yapmakta özgür olduklarında hem süreç hem de üretilen çevre bireysel ve toplumsal refahı teşvik eder. Öte yandan, insanların konut sürecindeki kilit kararlar üzerinde hiçbir kontrolü veya sorumluluğu olmadığı konut ortamları bunun yerine kişisel tatminin önünde bir engel ve ekonomi üzerinde bir yük haline gelebilir (Turner, 1976).

Turner (1972), konut analizlerinde, insanların ihtiyaçları ile kurumlar tarafından sağlanan konutlar arasındaki uyumsuzlukların, uygulanmış olan konut projelerinin başarısızlığının asıl nedenlerinden olduğunu söyler (Şekil 2.3).

Şekil 2. 3 Pruitt Igoe, kağıt üzerinde her şeyin işlediği, her şeyin yeterli düzeyde olduğu, sayıların birbirini tuttuğu ve bu nedenlerle hiçbir sorunun olmaması gerektiği bir projedir, fakat yıkılmak durumunda kalmıştır.

Turner (1972), hiyerarşik otoriter sistemler ve bürokrasiler, düşük gelirli insanların konut taleplerinin çeşitliliğine cevap veremezken ayrı bir hizmetler ağına verebileceğini savunur. Bu ağ, kurumlara ve standartlara ihtiyaç duyar ve onları otoriter olmayan bir şekilde kullanır.

Turner, konut sistemi için satranç ile analogi yapar (1972):

“Satrançta çağlar önce konulmuş kurallara göre bugün oynayan oyuncular sonsuz sayıda farklı oyun ortaya koyabilirler. Otoriter sistemler, oyuncular için taşları oynattıkları bir sözde oyun oynamış oluyor. Oyuncu olması gereken kullanıcılar piyon haline geliyor ve gerçek oyun ticari ve politik güçler arasında oynanıyor.

Yalnız, oyun kuralları ve onları belirleyen otorite olmadan oynanamaz. Konut gibi karmaşık bir durumda, satrançtaki gibi mükemmel kuralları konulabilecek olması aklı hayale sığmaz. Yetkili kurumlar sürekli aktif olmalı, önceden oluşan yanlış anlaşılmalara ve değişen durumlar sebebiyle oluşan yeni koşullara göre kuralları düzenlemelidir.”

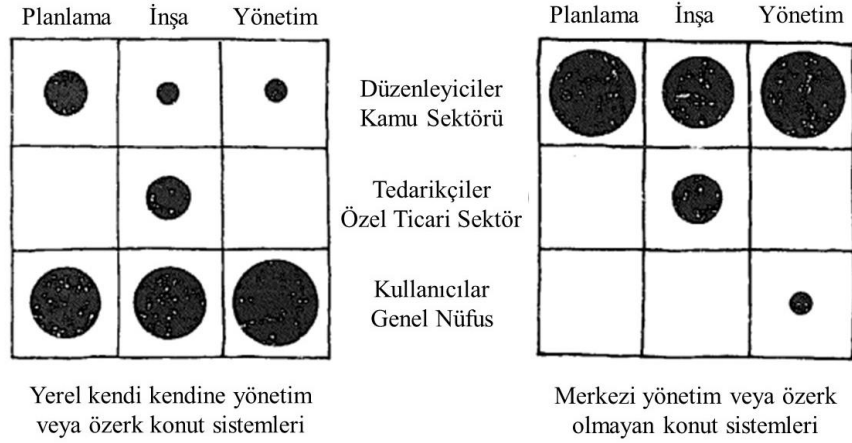
Turner, karar verme sürecinin 3 işlem dizisine bölünebileceğini belirtmiştir (1976):

- Planlama (inşaat öncesi tüm işlemler)
- İnşaat, inşa işlemleri

- İnşa edilenin yönetim ve bakımı

Bu işlem dizileri, sürece dahil olan, kaynakların kontrolü elinde olan kişiler, gruplar, kurumlar arasında paylaştırılabilir (Şekil 2. 4)(1976):

- Kullanıcılar (genel nüfus)
- Tedarikçiler (özel ticari sektör)
- Düzenleyiciler (kamu sektörü ya da hükümet)

Şekil 2. 4 İki zıt sistemin karar ve kontrol örüntüleri (Turner, 1976)

Turner (1976), modern konut politikalarının temelini konutu ürün olarak görmeye dayandığını, piramidal merkezîyetçi bir sisteme tabi olduğunu ve bunun sonucunda gerçek taleplerin neredeyse tamamen görmezden gelindiğini veya kendi içine kapalı, özerk olmayan sistemler tarafından yanlış yorumlandığını belirtmiştir. Bu nedenlerle insanların sosyo-ekonomik ve kültürel durumları ile konut süreçleri ve sonuç ürün arasında oluşan yanlış eşleşmeler konut sorunlarını yeniden tanımlamada bir tartışma konusu olmuştur.

Turner (1976), konut sorunlarının çözümü olarak özyönetim ilkesini göstermiştir. Konut çevrelerinde gereken çeşitliliğin sağlanabilmesi için konutun ev halkı ve yerel kurumlar ile bunların kontrolü altındaki işletmeler tarafından belirlenmesi gereklidir. Ancak o zaman arz talep dengesi sağlanabilir. Ve ancak o zaman insanlar bu konutlara bolca yatırım yapacaklardır.

Turner (1976), deneyimlere bakıldığında geri kazanılandan daha fazla kamu parasının kaybedildiğini ve düşük gelirli insanlar için düşük maliyetli konut projelerine yatırım yapıldığında çok nadiren olumlu geri dönüş elde edildiğini belirtmiştir. Yerel olarak kendi kendini yöneten konut sistemleri, yatırılan kaynaklarla

orantılı olarak yalnızca olağanüstü para değeri ve yüksek düzeyde fayda sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bu kaynaklar yeterli olduğunda genellikle estetik açıdan tatmin edici ve kültürel açıdan anlamlı ortamlar yaratırlar.

Turner, malzeme açısından daha iyi standartlara sahip bir evin kesinlikle daha iyi bir ev olduğu varsayımı devam ettiği sürece konut problemlerinin yanlış saptanmaya devam edeceğini ifade etmiştir. Buna göre direkt çözüm, kötü koşullara sahip konutların standart koşullara sahip olanlarla değiştirilmesidir.

Bu durumun oluşturacağı yanlışlıklardan kaçınmanın yolu konutun ve değerlin farklı anlamlarının farkına varılması ve bu kelimelerin uygun şekilde kullanılmasıdır. Turner'a (1976) göre piyasa değeri, elbette ki insani değerlerden farklıdır.

2.1.2. Habraken

Habraken der ki zamana yenilmeden yaşlanabilen ve tarihini kaybetmeden çağa uyabilen, insanların nesiller boyunca yaşayabileceği ve aynı zamanda kimliğin değil içeriğin değişmesine izin veren kentsel alanları mümkün kılmalıyız (Habraken, 1964; Kendall & Dale, 2023).

Habraken, profesyonellerin uzmanlık alanlarının onların icadı olmadığını söyler; insan vücudu tıbbın icadı değildir, bir ülkenin kanunu avukatlar tarafından belirlenmez, uzayda kuvvetlerin etkisi altındaki fiziksel cisimlerin davranışlarının nasıl olacağına mühendisler karar veremez. Aynı şekilde yapılı çevre, mimarların ya da herhangi başka bir uzmanlığın icadı değildir (Habraken, 1988; Kendall & Dale, 2023).

Habraken, mimarlık ideolojisinin yapılı çevre gerçekliğiyle çelişkili olduğunu belirtmiştir. Mimarlık ideolojisi bireysel ve özgönderimsel iken yapılı çevre ortak değerler, tematik nitelik, paylaşılan alanlar ve sınırlar ile ilgilidir.

Tabii ki modern mimarlık devrimi, sıradan çevrenin mimarın ilgisine değer olduğu iddiasıyla yakından alakalıydı (Habraken, 2008; Kendall & Dale, 2023).

Habraken'in görüşüne göre; modernizm geleceğin çevresini oluşturmak istedi, modernist mimarlar bunun kutsal bir görev olduğuna inandı, tarihi reddettiler. Zengin ve canlılık dolu olan, hala ziyaret edilebilir ve çalışabilir olan birçok tarihi çevre görmezden gelindi. Geçmişten yararlı bir şeyler öğrenebiliriz düşüncesi oluşmadı

(Habraken, 1978; Kendall & Dale, 2023). Fakat zaman geçtikçe insanlar bu durumun farkına varıyor ve farklı yaklaşımlar ortaya çıkıyor.

Habraken (1978), 3 teoriden bahseder, bu teoriler yapılı çevreye kendi tercihlerimizi sadece empoze edemeyeceğimizle, onun özerk gerçekliğine cevap verme zorunluluğumuz ile ilgilidir (Kendall & Dale, 2023):

- Alexander, mimarların öylece icat edemeyeceği fakat günümüze ulaşan tarihi örnekler sayesinde keşfedebileceği, iyi çevrelerde kendiliğinden oluşmuş olan kaliteyi gördü

- Venturi ve Scott Brown, yaşayan çevrelerin insanların tercihlerini ve değerlerini yansıttığını belirtmiş ve mimarların kendi değerlerini dayatmaya çalışmak yerine bu değerleri kabul edip onlarla çalışmasını önermiştir

- Habraken, sakinlerin sürdürülebilir bir çevrenin güvencesi için ihtiyaç olan yaratıcı bir güç olduğunu söyler ve mimarlık üretirken tanınması gereken karmaşık çevresel biçimin hiyerarşik yapısına dikkat çeker

Habraken (2006) mimarlık geleneğinde farklı olmak hedeflenirken, akan suyun ortasındaki kaya gibi olmak iyi mimarlık sayılırken, günlük yaşam çevrelerinin farklı olmaktan ziyade genel özelliklere sahip olmasına ve akan suyla zaman içindeki değişime ayak uydurmasıyla varlığını devam ettirmesine vurgu yapar (Kendall & Dale, 2023).

Habraken (2006), binayı tasarlarırken içinde sandalyeye kadar ya da dışarıda mahalleye kadar tasarlamada hiçbir sorun olmadığını, buradaki sorunun tasarım yeteneği değil, tasarım kontrolü olduğunu söyler. Günlük yaşam çevrelerinin canlı ve sağlıklı olması için bu kontrolün dağıtılması, farklı kesimlerin farklı düzeylerde sorumluluk üstlenmesi gerekir (Kendall & Dale, 2023).

Habraken'in (1988) görüşüne göre; tarihi çevreleri, tarihçilerin yaptığı gibi değil de bir tasarımcının gözüyle çalışmalıyız. Bina tiplerinin arkasındaki tasarım prensiplerini bugün onları nasıl kullanacağımıza karar vermek için anlamak istiyoruz. Amaç kopyalamak değil, geçmişte yapılanları bugünün değerleriyle bağdaşan bir şeye dönüştürmektir. Kültürel mirasımızdan öğrenmek istiyoruz, bugünün gerçeklerini inkar etmek değil, gelenek ve yenileme arasında bir devamlılık oluşturmak istiyoruz (Kendall & Dale, 2023).

Habraken (1988) konut hakkında göz önünde bulundurulmasının mühim olduğunu düşündüğü maddeleri listelemiştir (Kendall & Dale, 2023):

1. Konut yalnızca kısmen bina üretim meselesidir.
2. İş sadece profesyonel değildir.
3. Zamanla değişim önemlidir.
4. Tekdüzelik verimli değildir.
5. Kullanıcılar farklı değerlere ve farklı ihtiyaçlara sahiptir.
6. Yerel yaşam tarzları ve tipoloji önemlidir.
7. Konut projeleri kentsel bağlama uyumlu ve var olan kentsel dokuyla bağlantı kurmalıdır.

Habraken, 60'ların başlarında, konut projelerinde çalışmanın başka bir yolunu önermiştir. Mimarların tek bir dairenin bireysel kat planı tasarımı ile bütün dairelerin paylaştığı ortak strüktür tasarımı arasında bir ayrım yapmayı teklif etmiştir. Bu aslında yönlemsel bir tekliftir (Habraken, 2013; Kendall & Dale, 2023).

Önerisi şu temele dayanmaktaydı: “Bir apartmanı tek bir tasarım nesnesi olarak düşünmek yerine, iki seviye şeklinde devam etmeliyiz; önce ortak kısmı tasarla ve sonra diğerleri bireysel birimleri tasarlasın.”

Habraken bu şekilde çalışmanın yeni olmadığını, benzer bir ayrımın ortak çerçeveyi şekillendiren kentsel tasarım ve içindeki yapılarla ilgilenen mimari tasarım arasında yapıldığını belirtmiştir (Habraken, 2013; Kendall & Dale, 2023).

2.1.3. Alexander

Alexander (1964): “Günümüzde işlevsel sorunlar her geçen gün daha az basit hale geliyor. Ancak tasarımcılar bu sorunları çözemediklerini nadiren itiraf ederler. Bunun yerine, bir tasarımcı bir sorunu gerçekten gerektirdiği düzeni bulabilecek kadar açık bir şekilde anlamadığında keyfi olarak seçilmiş bir biçimsel düzene başvurur. Sorun, karmaşıklığı nedeniyle çözümsüz kalır.”

Alexander (1964) der ki çağdaş tasarım sorunlarının sezgisel çözümü tek bir bireyin bütünleştirici kavrayışının ötesindedir: Mimarlık çevrelerinde bizimkinden daha basit uygarlıkların evlerinin bir bakıma bizim evlerimizden daha iyi olduğu sıklıkla iddia edilmiştir. Bu iddialar belki abartılı olsa da bu gözlem bazen doğrudur. Karşılaştırma yaparak bir köylü çiftlik evine, bir eskimo kulübesine veya bir

Afrikalının kerpiç kulübesine bakarsak bu iyi uyum ve netlik kombinasyonunu bulmak o kadar da zor değil. Örneğin, Fransız Kamerun'un kuzey kesiminde Afrikalı kabile üyeleri tarafından inşa edilen Mousgoum kulübesini ele alalım. Yer ve kişi sayısındaki ufak değişiklikler dışında kulübelerde çok az değişiklik oluyor. Yüzeysel bir inceleme bile hepsinin aynı tek form tipinin versiyonları olduğunu ve kendi yeterliliklerine ve keyfi olmadıklarına dair güçlü bir duygu aktardıklarını gösteriyor.

Alexander (1977) belirtmiştir ki yaşayan ve bir bütün olan her toplumun, kendine ait biricik ve ayrı bir örüntü dili olacaktır, dahası, böyle bir toplumdaki her bireyin, kısmen paylaşılan ancak tamamen o kişinin aklındaki şekilde biricik olan bir dili olacaktır. Bu bağlamda, sağlıklı bir toplumda ne kadar insan varsa o kadar çok örüntü dili olacaktır, bu diller paylaşılsa ve benzer olsa da.

İnsanlar ancak kendilerine uyacak şekilde evlerini değiştirebilirlerse, ihtiyaçları olan her ne varsa ekleyebilirlerse, bahçeyi istedikleri gibi tekrar düzenleyebilirse evlerinde kendilerini rahat hissedebileceklerdir. Alexander (1977) bu noktada kişilerin bunları yapabilmesi için eve sahip olma durumuna da dikkat çeker (Şekil 2.5).

Şekil 2. 5 Ev, Bahçe, Kontrol (Alexander, 1977).

Alexander (1964) modern zamanlarda kendimize yardımcı olmaya çalışırken sahip olduğumuz düşüncelerin sorunu çarpıttığını ve çözülemeyecek kadar belirsiz hale getirdiğini söyler.

Bu zorluğun üstesinden gelmek için önerileri şunlardır:

1. Sembolik olarak yeterince geniş bir yelpazede olası alternatif çözümler üretmek mümkün olmalıdır.
2. Çözüme yönelik tüm kriterlerin aynı sembolizmle ifade edilmesi mümkün olmalıdır.

Kullanıcı Odaklı Yaklaşım

Topluluk Mimarisi

Turner

- Özgürlük – Finansal Güç
- Sosyal Eşitlik
- Katılımcı Tasarım
- Resmi Olmayan Yerleşimlerin Tanınması

Habraken

- Support - Kontrol
- Açık Yapı (Open Building)
- Kullanıcı Katılımı
- Katılımcı Tasarım Süreci
- Duyarlı Çevreler

Alexander

- Örüntü Dili
- İnşanın Zamansızlığı
- Yaşam Kalitesi
- Doğal Organik Tasarım
- Bütünsel Tasarım

Şekil 2.6 Turner, Habraken, Alexander (Halise Betül Bulut).

Turner, Habraken ve Alexander topluluk mimarisi yaklaşımına önemli teorik katılarda bulunmuşlardır (Şekil 2.6). Habraken; Turner ve Alexander'dan ayrılarak belirtilen sorunların çözümü için yöntemsel bir teklif de sunmuştur.

2.2. ESNEKLİK VE POTANSİYELİTE

1900'lerin başından beri geleceğin evinin nasıl olacağını tahmin etmeye yönelik çok fazla girişimde bulunulmuştur. Bazıları yalnızca çizim olarak kalmış ve ötesine geçememiştir, bazıları sınırlı üretim olmuştur. Tasarımcıların dikkati tek bir ürün, tek bir yapı biçimi, tek bir endüstriyel süreç üzerine yoğunlaşmıştır. Çünkü bu tasarımcıların çoğu, ev tasarımı sorununun tek bir yönde çözümü ile ihtiyaç duyulan değişikliklerin önündeki engelin kalkacağına inanıyordu, ancak sorunun derinliğinden ve karmaşıklığından habersizdiler (Burham Kelly, 1959, aktaran; Rabeneck, 1973).

Toplu konut üretimiyle birlikte, tasarımdaki tüm belirsizlikler ve seçim şansı ortadan kalkmış, her ihtiyaç karşılanmıştır. Fakat bu sıkı işlevselciliğe itiraz olarak seçim ve kişiselleştirme imkanı sağlayan esneklik ve sınırlanmış bir mekanın çoklu kullanımını önerilmeye başlanmıştır (Rabeneck, 1973).

İşlevselciler şöyle derdi: "Yüzyıllar boyunca insan, konutuna uyum sağlamak zorunda kaldı. Biz bunların hepsini değiştireceğiz. Artık konutlar insana uyum sağlayacak çünkü bunu sağlayacak teknik araçlara sahibiz." (Rabeneck, 1974).

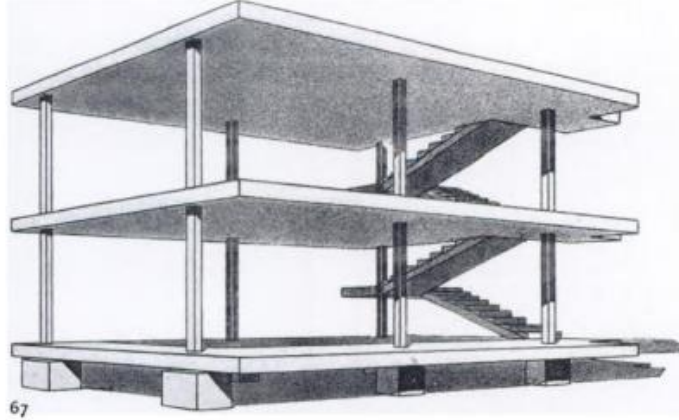
Modernist mimarlar, kullanıcıların değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayabilecek konutlar oluşturmayı amaçlamışlar ve mekanın kullanımında çok yönlülüğe olanak sağlamak için hareketli bölmeler ve modüler mobilyalar kullanmışlardır.

Çalışmaları, toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılamak için yeni malzemeleri ve teknolojik gelişmeleri baz alarak gelenekselden bir kopuşu yansıtmıştır.

Rabeneck (1973) belirtmiştir ki savaş öncesi sanatçıların radikalizminden esinlenen mimari, geçmiş üsluplara yapılan tüm göndermelerden arınmıştır. Stilin ötesinde bir stil, bir devrim yaratmak için beton, çelik ve cam kullanılmıştır. Modern mimari anlayışıyla yapılan konutlar, planlaması, teknolojisi ve görünümüyle tanınır olmuştur. Mimarlığı doğru ya da yanlış açısından tartışmak mümkün hale gelmiştir.

1914'te Le Corbusier, Flanders ve Kuzey Fransa'daki köyleri yeniden inşa etmek amacıyla Maison Dom-ino'yu geliştirmiştir. Çok sayıda ucuz ev üretiminin, otomobil endüstrisiyle karşılaştırılabilecek endüstriyel bir yapım tarzı gerektirdiğini fark etmiştir (Leupen, 2004).

Le Corbusier'nin endüstrileşmiş konut vizyonu, betonarme kullanılarak modüler ve standartlaştırılmış bir yapısal sistem öneren "Dom-ino" sisteminde özetlenmiştir (Şekil 2.7). Bu sistem konut birimlerinin seri üretimini ve montajını kolaylaştırmayı amaçlamıştır.

Şekil 2.7 Maison Dom-ino

Dom-ino evinin prensipleri şöyledir (Leupen, 2004):

- Strüktür, içerikten bağımsızdır.
- İskelet, karmaşık kalıp kullanılmadan yerinde dökülür.
- Yapıyı yerinde üretmek için bir mühendislik firması ile anlaşılabilir.
- Standardize edilmiş dolapların, kapıların ve pencerelerin üretiminden

ikinci bir şirket sorumlu olabilir.

Le Corbusier'nin Dom-ino Evi için önerdiği üretim yönteminin önemli bir bileşeni, yapı (beton iskelet) ile yapıyı tamamlayan diğer unsurlar (pencereler, kapılar, duvarlar) arasındaki tam bağımsızlıktır. Le Corbusier standardizasyon ve özel bir beton tekniği kullanarak iskeleti ucuza üretmeyi umuyordu; aynı zamanda standartlaştırılmış bir ölçüm sistemi, dolapların, kapıların ve pencerelerin yerli sanayi tarafından üretilebileceği anlamına geliyordu (Leupen, 2004).

Rabeneck (1974) teknik ve sosyal açıdan eskimenin önlenmesinde esnek planlı projelerin başarısının büyük ölçüde “değişim” kaynaklı olduğunu söyler.

Bir binadaki üç tür değişiklik; binanın işlevlerinde, sistemlerinin kapasitesinde ve tesis içindeki ile çevresindeki çevre ve insan akışındadır (Şekil 2.8) (Slaughter, 2001):

Değişim şekli	Kategori	Cevap veriş
İşlev	Var olan işlevleri iyileştirmek	Farklı bileşenler/ süreçler gerektiren daha yüksek performans düzeylerine
	Yeni işlevler dahil etmek	Yeni bileşenler/ sistemler gerektiren yeni tesis performans hedeflerine
	Farklı işlevler için değişiklik yapmak	Farklı bileşenler/sistemler/süreçler gerektiren kullanım sınıfındaki değişiklikten farklı hedeflere
Kapasite	Yükleri/koşulları değiştirmek Hacmi değiştirmek	Belirli yük koşulları altında beklenen daha yüksek performans Kullanım sınıfı başına artan kullanılabilir alan gereksinimlerine
Akış	Çevresel akıştaki değişiklik	İç mekan ya da çevresel koşullar için daha yüksek/farklı performans gereksinimlerine
	İnsanların/eşyaların akışındaki değişiklik	İnsanların/nesnelerin tesise/tesis içerisine geçişi, hareketi ya da organizasyonu için farklı performans gereksinimlerine

Şekil 2.8 Bir binadaki 3 tür değişiklik

Rabeneck'e göre; geleneksel tasarım görevi, belirsizliği hesaplanabilir riske indirgemeyi içerirken esnek bir planın mimarı tasarımın bazı yönleriyle ilgili kalıcı belirsizliği bilinçli olarak kabul ederek değişime ve kullanım çeşitliliğine izin verir.

Leupen (2004), çoğu konutun ortalama kullanım ömrü yaklaşık 100 yıl olduğundan tasarımcıların konutların uzak bir gelecekte nasıl kullanılacağını tahmin etme gibi imkansız bir görevle karşı karşıya olduğunu söyler. Zamana dayanabilen konutlarda kalıcı olan kısım değişime ilişkin yorum yapmadan değişim alanını tanımlar. Bu sayede öngörülemez tahmin etmek yerine bilinmeyene yönelik tasarım yapılmış olur.

Bu noktada tasarımcılar, çözümü esneklik kavramının ötesinde aramış, bu durum da bu alanda birbirine yakın fakat farklı noktaları vurgulayan birçok tanımın ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Hertzberger, değişme yeteneğinin kullanımdaki değişikliklerin yapısal veya mimari önlemlere başvurmaya gerek kalmadan gerçekleştirilebilmesini sağlayan kalıcılık sayesinde olduğunu ileri süren kişilerden biridir (Leupen, 2004): “Esneklik, bir soruna yönelik tüm uygun olmayan çözümler dizisini temsil eder. Bu temellere dayanarak sistem içinde yer alan değişen nesnelere uğruna esnek tutulan bir sistem aslında belirli sorunlara en nötr çözümü verecektir, ancak asla en iyi, en uygun çözümü vermeyecektir. Değişimi konu edinen bir duruma tek yapıcı yaklaşım, bu değişkenlikten kalıcı, yani aslında statik, verilmiş bir etken olarak yola çıkan bir biçimdir: çok değerlikli (polyvalent) bir biçim. Başka bir deyişle, kendisi değişikliğe uğramadan farklı kullanımlara sunulabilen, böylece en az düzeyde bir esnekliğin yine de en uygun çözümü üretebildiği bir biçim.”

Hertzberger, “çok değerlilik” (polyvalency) terimini mimariye dahil etmiş ve bu terimin esneklikten ayrı bir kavram olduğunu belirtmiştir. Hertzberger’e göre esneklik nötrdür ve nötr mimarlık oluşturur. Çok değerlilik ise kendi içinde berrak ve kalıcı olan ancak farklı şekillerde yorumlanabilip değişime açık olan biçimler oluşturabilmektir (Leupen, 2005).

Rabeneck (1974), uyarlanabilir (adaptable) yaklaşımı, esnek yaklaşımın aksine inşaat tekniği ve hizmet dağıtımından daha çok planlama ve düzeni vurgular, diye tanımlamıştır. Oda boyutları, odalar arasındaki ilişkiler, biraz cömert kullanılabilir zemin alanı, alanlar arasındaki cömert açıklıklar ve oda işlevinin çok az belli ifadesi üzerine dikkatlice düşünülmüş farklılıklara dayanmaktadır.

Uyarlanabilir bir ev hakkındaki eklektik konsept ister spekülative bir inşaatçıya ister bir psikoloğa ait olsun, sakin profilini kalıba sıkıştırmaktan bilinçli olarak kaçınılan bir kavramdır. Rabeneck (1974), uyarlanabilir evlerin tasarımına yönelik sloganın, “belirsizlik yoluyla sakinlerin seçimi” olduğunu söyler. Temel olarak birim, kullanım şeklinin en az düzeyde önceden belirlenmesini sağlayacak şekilde tasarlanır. Belirli kullanım seçimlerini engelleyecek en az düzeyde tasarım özellikleri vardır. Kararlar kullanıcıya aittir.

Rabeneck’e (1974) göre mevcut ev tasarımı özelliklerinden bazıları:

- Mekanlar genellikle tek bir işlev için tasarlanır ve başka bir amaç için kullanılması zordur
- Oda oranları düşünülen işleve uygun olur

- Odalar işlevle alakalı donanımlarla donatılır
- Pencereler odanın işlevini yansıtacak şekilde tasarlanır; yatak odası için küçük pencere, yaşama için büyük

- Genellikle yalnızca tek yaşama alanı mevcuttur

Araştırmalarından sonra Rabeneck'e (1974) göre konut birimi tasarım gereksinimlerinden bazıları:

- Odalar ve mekanların içinde bulunduğu birimde mümkün olduğunca aşırı boyutlardan kaçınılmalı

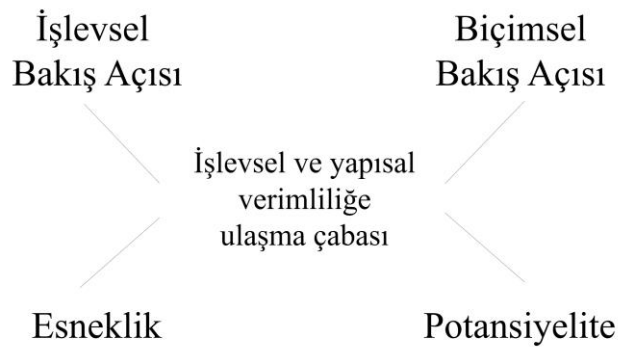
- Odalar biçim açısından “nötr” olmalı

- Kapılar ve pencereler mümkün olduğunca odanın çeşitli kullanımına izin verecek şekilde yerleştirilmeli

Esneklikten farklı olarak yapılan tanımların ortak özelliği mekanın potansiyelini olabildiğince ortaya çıkarma üzerinedir.

Yapılı çevrenin potansiyeliyle ilgili olarak Anderson şöyle der (Akbar, 2021): “Fiziksel çevre, potansiyel eylemler ve yorumlar için bir arenadır. Bu 'potansiyel ortam' her kullanıcı tarafından yeniden yorumlanır ve böylece kendi öznel ortamı, yani o kişi için etkili olan ortam ortaya çıkar.”

Akbar (2021) belirtmiştir ki; fiziksel çevrelerini değiştirme özgürlüğüne sahip olan kullanıcılar, ortamın potansiyelini fark eder ve onu kullanır, böylece sonsuz öznel ortam ortaya çıkar. Bununla birlikte yapılı çevredeki merkezi kontrolün sonuçlarından biri, kullanıcıların farklı ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinin sınırlanmasıdır ve bu da potansiyelin büyük ölçüde gerçekleşmediği bir ortama yol açmaktadır. Fiziksel çevrenin potansiyeli, neyi destekleyebileceği, barındırabileceği ve tolere edebileceği, doğrudan kullanıcının sahip olduğu sorumluluğun derecesine bağlıdır.

Şekil 2.9 İşlevsellik, Biçimsellik, Esneklik, Potansiyelite

Esneklik ve potansiyelite argümanlarına bakıldığında ortak amacın işlevsel ve yapısal verimliliğe ulaşmak olduğu görülür. İşlevsel ve biçimsel bakış açıları bu ortak amaca ulaşmak için iki farklı yol bulmuştur (Şekil 2.9).

Esneklik

- Bir mekanın zaman içinde değişen ihtiyaçlara uyum sağlama yeteneğini ifade eder.
- Büyük yapısal değişiklikler gerektirmeden kolayca değiştirilebilecek veya yeniden tasarlanabilecek alanların tasarlanmasını içerir.
  - Amaç, farklı kullanım ve eylemleri barındırabilecek, kullanıcılarının değişen ihtiyaçlarına göre gelişebilecek bir mekan oluşturmaktır.
- hareketli duvarlar, modüler mobilyalar

Potansiyelite

- Bir mekan içindeki uyum ve dönüşüme yönelik doğal olasılıkları ifade eder.
- Çeşitli şekillerde kullanılacak kapasiteye sahip, büyük yapısal değişiklikler gerektirmeden değiştirilebilen mekanların tasarlanmasını içerir.
- Amaç, kullanıcılarının değişen ihtiyaçlarına göre gelişebilecek ve başlangıçta amaçlanmayan şekillerde kullanılma potansiyeline sahip bir alan oluşturmaktır.
- Support - Open Building

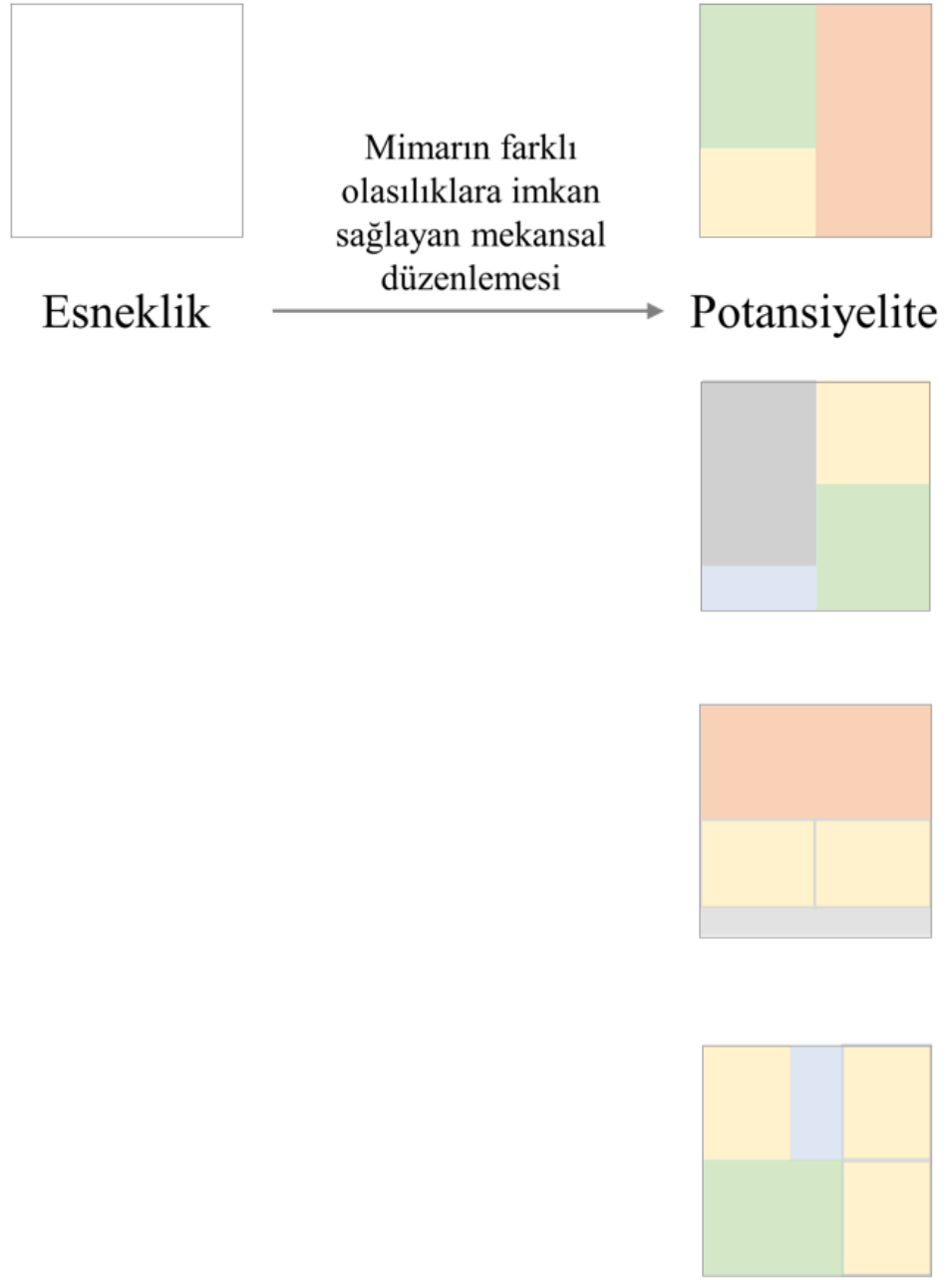
Şekil 2.10 Esneklik ve Potansiyelite

Esneklik argümanı: Plana ne kadar az öge yerleştirilirse kullanıcılar için o kadar esnek olanaklar sağlanır. Esneklik, kullanıcılara yapmak istedikleri konusunda daha fazla özgürlük vermek demektir, fakat bu durum kullanıcıların mekanı kullanırken hata yapabilecekleri anlamına da gelir.

Mimarlar esneklik anlayışıyla tasarım yaptıklarında gelecek için yüksek potansiyel içeren bir çevre oluşturamayabilirler.

Potansiyelite argümanı: Plana ne kadar çok öge yerleştirilirse, bu ögeler iyi çalışılmışsa, plan değişim için yüksek bir potansiyele sahip olacaktır, çünkü baştan mimarın üzerine çalışması ile doğru kurulmuştur (Şekil 2.10).

Potansiyelite en fazla sayıda inşa edilmiş öge ile daha fazla kullanım olanağı sunar ve bu durumda daha az yıkıma ihtiyaç duyulurken daha çok sayıda ve iyi kurgulanmış plan alternatifi ortaya çıkar. (Şekil 2.11).

Şekil 2.11 Esneklik ve Potansiyelite

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SUPPORT SİSTEMİ VE TÜRKİYE'DEKİ GELENEKSEL EVLER

3.1. GELENEKSEL YAPILI ÇEVRE VE SONRASI

Araştırmacılar mekanın potansiyelini en üst düzeyde kullanabilme üzerine çalışırken geleneksel yapılı çevrenin aslında bunu yıllardır başardığını gözlemlemişlerdir.

Sanayileşme öncesinde birey kendi yapılı çevresini kendi oluşturma durumundaydı. Bulunduğu şartlar içerisinde kendi istek ve ihtiyaçlarına uygun bir şekilde konutunu inşa ediyor ve orada yaşadığı süre içerisinde yine kendi istek ve ihtiyaçlarına göre konutunu değiştirebiliyordu.

Bu dolaysızlıkla yakından ilişkili olan şey, sahibinin kendi inşaatçısı olması, biçimi oluşturanın sadece biçimi yapmakla kalmayıp aynı zamanda onun içinde yaşamasıdır. Aslında yalnızca biçimde yaşayan insan onu yapan kişi değildir, aynı zamanda insan ile biçim arasında, tatmin edici olmayan ayrıntıların sürekli olarak yeniden düzenlenmesine, sürekli iyileştirmeye yol açan özel bir temas yakınlığı vardır (Alexander, 1964).

Bir yandan, uyumsuzluğa verilen tepkinin doğrudan olması, her bir arızanın meydana gelir gelmez düzeltilmesini ve böylece değişikliğin her defasında bir alt sistemle sınırlandırılmasını sağlar. Öte yandan geleneğin gücü, gereksiz değişime direnerek ilgili alt sistem dışındaki tüm değişkenleri sabit tutar ve alt sistem dışındaki küçük bozuklukların kök salmasını engeller. Katı gelenek ve acil eylem çelişkili görünebilir ancak süreci kendi kendine ayarlayan şey bu ikisi arasındaki zıtlıktır (Alexander, 1964).

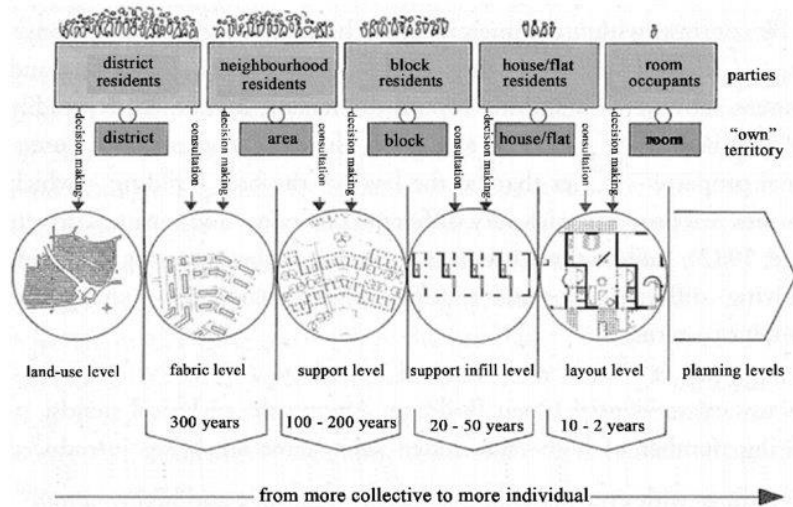
Geleneksel çevreye bakıldığında tipolojilerin zaman içerisinde, yerelliğiyle o bölgenin şartlarına, kültürüne göre oluştuğu görülmektedir. İnsanlar tecrübelerini bu tipolojilere aktarmışlar, bu tipolojiler şartlara göre değişerek ve gelişerek günümüze ulaşmıştır.

Christopher Alexander (1964), biçim oluşturma taklit ve düzeltme yoluyla gayri resmi olarak öğrenilmiş o kültürü “özbilinci olmayan”, eğer biçim oluşturma akademik olarak, açık kurallara göre öğretiliyorsa “özbilinçli” olarak tanımlamıştır. Özbilinci olmayan sistemin avantajlarından birinin başarısızlık ve düzeltmenin peşi sıra gerçekleşmesi olduğunu dile getirmiştir. Bir biçim bir kez iyi bir şekilde uyum sağlıyorsa herhangi bir sorun olana kadar bir daha değişiklik yapılmaz.

Habraken mimarların işinin inşa edilmiş biçim olduğunu, onu anlaması ve düzenleme yeterliliğinde olması gerektiğini belirtir: Yapılı çevre insan eliyle yapılmış toplumsal bir eserdir. Herkes onu dolaylı olarak algılar. Mimarların lütfuyla değil, insanlar bu dünyada yaşadıkları süre boyunca var olacaktır. İnşa edilmiş biçim, mimarlara ait ürün değil, ancak mimarların uzmanlık konusudur (Habraken, 1984; Kendall & Dale, 2023).

Akbar (1988), mimarların temel zannının yapılı çevrenin strüktürünü anlayabilecekleri ve böylece onu geliştirmek için müdahale edebilecekleri üzerine olduğunu söylemiştir. Başarısız olduğunda yeterince araştırma yapılmadığı düşünülür. Yapılı çevrenin karmaşıklığı nadiren kabul edilir ve haliyle yetkin bir şekilde bu karmaşıklıkla başa çıkılamaz.

Habraken (2006), meselenin tasarım becerisi değil, tasarım kontrolü olduğunu belirtmiş, sağlıklı, yaşayan bir günlük yaşam çevresi için bu kontrolün dağıtılmasının, farklı kesimlerin farklı seviyelerde sorumluluk almasına izin verilmesinin önemi üzerinde durmuştur (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Seviyeler İlkesi

Geçmişte insanların çevrelerinden mutlu olup olmadığına dair yazılı bir belge, veri bulunmamaktadır. Sahip oldukları koşullara göre yapabildiklerinin en iyisini yaptılar denilebilmektedir. Uyguladıkları çözümler onlar açısından içinde buldukları koşullara göre en iyisiydi.

Bu noktada araştırmacılar bireylerin yıllar boyunca elde ettiği tecrübeler sonucu oluşmuş olan yapıları çevreden modern zamanların değişim hızına, insanların istek ve ihtiyaçlarına uyum sağlayabilecek çözümler konusunda yararlanılabileceğini düşünmüşlerdir.

Petruccioli'ye (2016) göre tipolojik süreçlerin incelenmesi ikili bir amaca hizmet edebilir. İlk olarak bir yapının zaman içindeki değişimler sırasında sürekliliğini sağlayan temel özelliklerinin belirlenmesine olanak tanır. İkinci olarak, standarttan farklı olan ve yapı tasarımı denemelerine değer katan benzersiz özelliklerin vurgulanmasını sağlar. Başka bir ifadeyle, tipolojik süreçleri analiz etmek, bir yapının hem düzenli hem de istisnai özelliklerine dair fikir verir.

Habraken (1996), tarihi kentsel alanların yalnızca işleve göre değil, yapıların türü ve konumuna göre yapılandırıldığını ileri sürmektedir. Evin düzenlenmesi bir dereceye kadar özerkliğe sahipti. Kültürler arasında ev tasarımında önemli farklılıklar olmuştur, ancak daha yakından incelendiğinde mekanların boyuta göre sınıflandırılmasında bir tutarlılık olduğu görülür.

Akbar (2021), geleneksel yapıları çevredeki durumun “birlik içinde çeşitlilik” olduğunu vurgular: Geleneksel tutum birebirdi; modern tutum her şey için geçerlidir.

Geleneksel ve çağdaş çevre arasındaki en büyük fark, kontrolü elinde bulunduran tarafların yüzdesindedir. Bu yüzde, geleneksel yapıları çevrede günümüzün kapitalist veya sosyalist toplumlarına göre çok daha yüksektir; bunun kaçınılmaz sonucu, çok sayıda insanın ne mülkiyete ne de kontrole sahip olmasıdır. Geleneksel toplumların kendi kendini organize eden ortamlar oluşturan geleneklerinin yerini düzenlemeler almış, ortak deneyimleri geliştiren ve aktaran diyaloglara son verilmiştir (Akbar, 2021).

Akbar (2021), benzer şekilde davranan birçok kişi gözlemlendiğinde geleneğin tanınacağını belirtir: Böylece gelenek, benzer bireylerin belirli bir zaman dilimi içindeki eylemlerinin toplamı olarak tanımlanabilmektedir ancak insanlar değişir, yaşam tarzları değişir, tarafların tutumları değişir ve dolayısıyla gelenekler de değişir.

Düzenlemeler geleneklerden türetilmişse değişen topluma hizmet edecek şekilde sürekli olarak yenilenmeleri gerekir. Bu imkansız bir görevdir. Ancak taraflar kendi anlaşmalarını geliştirirlerse o zaman gelenekte kademeli ve sürekli bir değişiklik meydana gelir.

Geleneklerin yerleşmesine katkıda bulunan etkenler çoktur, en önemli üçü şu şekildedir (Akbar, 2021):

- İhtiyaç: İnsanlar fiziksel çevreyi ihtiyaçlarına uyacak şekilde değiştirme eğilimindedir. Bu, insanın doğuştan gelen bir eğilimidir.
- Kullanıcı yaratıcılığı: Bir bölgede yaşayan ve bölgenin sorunlarını tecrübe eden kullanıcılar genellikle kendi çözümlerini bulurlar.
- İkna edici örnek: Kullanıcılar, işe yaradığını gördükleri şeylere güvenirlere; çalışan bir çözüm kolayca yayılır.

Geleneksel ortamlarda bu üç etken çeşitli mekanizmalar aracılığıyla gelişmiştir (Akbar, 2021):

- Toplu çözüm arayışı: Geleneksel kısıtlayıcı ilkeler, yakın tarafların daha iyi çözümler geliştirmesine katkıda bulunmuştur.
- Eylem izinden önce gelir: Geleneksel ortamlarda vekil taraflar izin istemezdi. Bu durum insanlara farklı çözümleri deneme şansı vermiştir.
- Çatışma yoluyla iyileştirme: Özerk sentez içindeki taraflar arasındaki çatışan çıkarlar gelenekleri arıtmıştır.

Yapılı çevre, kullanıcılara bir ögeyi deneme şansı verildiğinde belirli bir soruna en iyi çözümü bulacakları açık bir laboratuvar olarak görülebilir. Farklı mekanlarda farklı amaçlarla farklı kullanımlar, toplum için yeni potansiyelleri ortaya çıkarmaktadır (Akbar, 2021).

Geleneksel Japon binasında yapısal direkler arasında sökülebilir ve kayan perdeler ve çıkarılabilir tatami zeminler kullanılmıştır. Geleneksel Hollanda kanal evleri önce cepheyi, çatıyı ve pencereleri inşa etmiş, ardından pencerelerin arkasındaki odaları düzenlemiştir. Herhangi bir yerdeki depolar, geniş açıklıklı ahşap çatı yapılarını destekleyen çevre yığma duvarları ve büyük ölçüde bağımsız ahşap çerçeve dolgusu ile inşa edilebilir; tıpkı bazı Yunan yerel taş evlerinin ahşap perdeli iki katlı ahşap dolgulu asma kat yapılarına sahip olması gibi. Her durumda, her bölge sakini

tipin kapasitesini yorumlayacak ve kullanacaktır (Habraken, 1998; Kendall, Teicher, 2000).

Yalnızca en iyi icatlar üstün gelir. Böylece geleneksel çevrenin bireylere özgürlük veren ilkeleri aynı zamanda bağlayıcı gelenekler de doğurmuştur. Özgürlük gelenekle çerçevelenmiştir. Geleneksel yapıların arkasında tüm toplumun deneyiminin ağırlığı yatmaktadır (Akbar, 2021).

Habraken der ki mimarlar olarak anıt inşa edenler geleneğinden geliyoruz ama bugün nerdeyse tamamen günlük yaşam çevrelerinin tasarımına kendimizi adanmış durumdayız, nereden geldiğimiz ve ne yaptığımız şu an farklıdır (Habraken, 2006; Kendall & Dale, 2023).

Habraken (2006), belirtmiştir ki: Geçmişte mimarların işi saraylar, kaleler, zenginler için malikaneler ve hepsinden önce ibadethaneler, tapınak, kilise, camiler gibi özel binalardı. Günlük yaşam çevresi hiçbir zaman mimarlık kapsamında düşünülmemiştir. Modern zamanlarda bu durum değişmiştir. Yeni materyaller, teknikler ortaya çıkmış, toplumun hızla değişim gösteren yeni ihtiyaçları oluşmaya başlamıştır. İnsanlık tarihinde ilk defa günlük yaşam çevresi göz ardı edilememiş, çözülmesi gereken bir sorun haline gelmiştir. Mimarlar bu duruma karşılık verirken yenilik ve tasarımın yeterli olacağını düşünmüşlerdir.

“Modernist mimari ideoloji yukarıdan aşağı tasarım kontrolünü talep etmiştir. Corbusier, Mies van der Rohe ve Frank Lloyd Wright da dahil olmak üzere avangardın ustaları, tam dikey kontrolün, eşyanın tasarımını bile dahil ederek iyi mimarlığı başarmak için gerekli olduğunu öğretmişlerdir. Bütün tasarım geleneklerinin ve yapı alışkanlıklarının modası geçmiş olarak yorumlandığı temel değişimlerin zamanında yaşadılar. Böyle bir belirsizlik içinde sorumluların büyük projelerdeki tam dikey kontrol ısrarı anlaşılabilir.” (Habraken, 2004; Kendall & Dale, 2023).

Bununla birlikte, modernitenin karmaşası sadece, mimarların yalnızca kiliseler, saraylar, büyük evler gibi özel yapılar yaptıkları zamanlarda var olan tavrı güçlendirmiştir (Habraken, 2004; Kendall & Dale, 2023).

Le Corbusier, 1931 tarihli “Towards A New Architecture” kitabında, modern hayatın hem ev hem şehir için yeni tür bir plan istemekte ve beklemekte olduğunu, büyük bir çağın başladığını, yeni bir ruhun var olduğunu ve özellikle endüstriyel üretimde karşılanması gereken, yeni ruhla tasarlanmış bir yığın işin olduğunu sıklıkla

yinelemiştir. Mimarlığın gelenekler tarafından bastırıldığını, mimari üslubun bir çağın tüm yapıtlarına hayat veren ilke birliği olduğunu ve kendine özgü karakteri olan bir ruh halinin sonucu olduğunu vurgular.

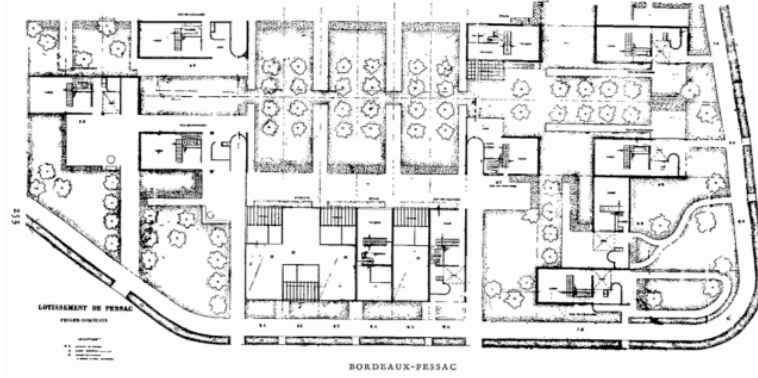
Mimarinin standartlara uygun çalıştığını, standartların bir mantık, analiz ve ince çalışma meselesi olduğunu ve iyi ifade edilmiş bir soruna dayandığını, bir standardın kesinlikle deney yolu ile oluştuğunu söyler. Evin yaşamak için bir makine olduğunu, konut için standartların mevcut olduğunu fakat henüz evin sorununun ne olduğunun saptanamadığını, yeni çağda çözümün toplu konut olduğunu belirtir.

“Her insanın kendine barınak sağlama dürtüsü vardır. Bugün toplumdaki çeşitli sınıflardaki insanların artık ihtiyaçlarına uyacak konutları yok. Yeni çağda bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yeni ihtiyaçlarımız oluşacak. Çağlar boyunca evrilen toplumsal sözleşme, standartlaştırılmış sınıfları, işlevleri ve standartlaştırılmış ürünleri üreten ihtiyaçları sabitler. Ev, bir insanın asıl ihtiyacı olan şeydir” der ve burada gelenekselden öğrenmeyi savunanlarla aynı noktadadır.

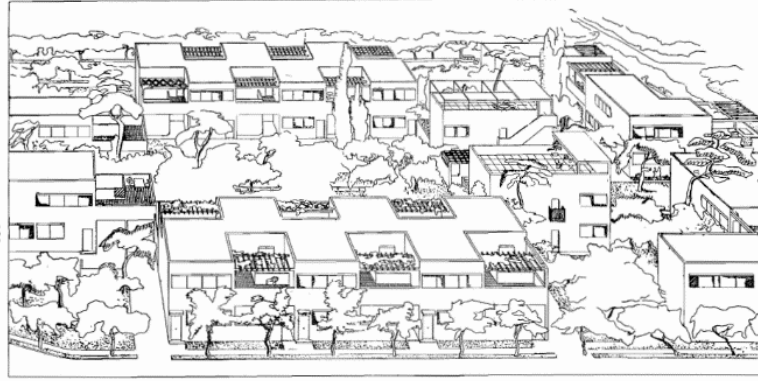
Fakat Le Corbusier kitabında geçmişteki anıtsal yapılara hayrandır, onları kabul eder ve onlara öykünür. Bunların dışında geçmişi üsluptan ibaret görür, ona göre teknoloji geliştiği için geçmişe ait bu eski şeyler bırakılmalı, bunlar artık günümüzde olmamalı ve devrim olmalıdır.

Le Corbusier (1931) evin sorunlarından birinin büyük ve fazla sayıdaki odalar olduğunu belirtir. Pencere kapı ölçülerinin düzenlenmesi ve belirlenmesi gerektiğini, büyük boyutta bir tuvalet yapmanın suç sayılabileceğini söyler. İnşaat fiyatı dört katına çıktığı için eski mimari iddialarının ve evin büyüklüğünün en az yarı yarıya azaltılması gerektiğini; artık sorunun teknik uzmanın elinde olduğunu, sanayide yapılan keşiflerden faydalanarak tavrımızı birlikte değiştirmemiz gerektiğini düşünür. Ev mantıklı, akılcı, yeterli, pratik olmalıdır. Toplu üretim ucuzdur, yerel ekonomi için çok iyidir.

Fransa'daki Pessac evlerini bu görüşlerine uygun tasarlar (Şekil 3.2).

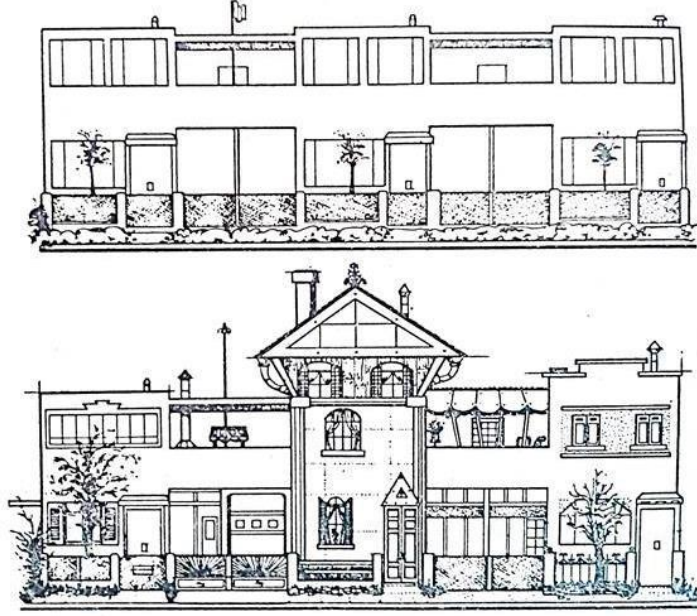
The first edition of this book had a profound effect on a large manufacturer of Bordeaux. It was decided to make a clean start. A noble conception of the aims of Industry, and those of Architecture, led this manufacturer to take a daring step. For the first time perhaps (as far as France is concerned), the pressing problems of Architecture, thanks to him, were solved in a modern spirit. Economy, sociology, aesthetics: a new solution, using new methods.

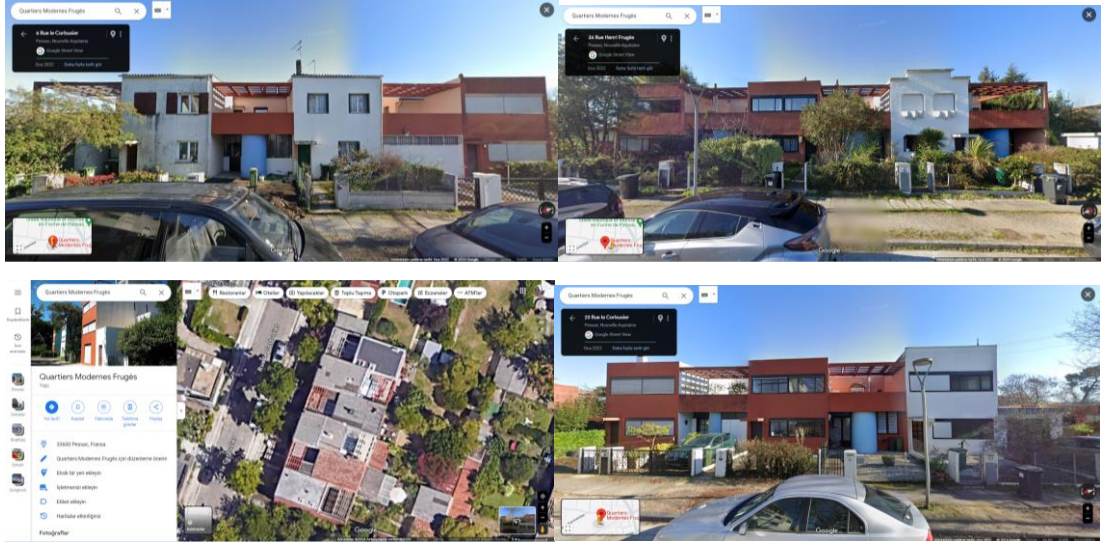
Showing part of a large housing-scheme. The primary elements have been minutely fixed and are multiplied with endless variations. This is a genuine industrialization of the Builder's Yard.

Şekil 3.2 Pessac Evleri

Fakat Pessac evleri kullanılmaya başlandıktan sonra ilk haline aykırı değişimler geçirirler (Şekil 3.3).

Şekil 3.3 Pessac Evleri Değişimi (Aksoy, 1975)

Şekil 3.4 Pessac Evleri'nin Güncel Durumu

Dönemin simgesi bant pencereler, teras çatı, cephede sadelik yerini küçük pencelere, eğimli çatıya, süslemelere bırakmıştır. Bakıldığında değişim yapılmamış gibi duran birimlerde bile kapı üstüne küçük tente eklendiği görülebilir. Bu durumların sebebi geçmiş üsluplar değil, kişilerin istekleri, ihtiyaçları ve tercihleridir. Kullanıcılar tasarımcının keskin doğrularına ters düşerek farklı nedenlerle değişime ihtiyaç duymuşlardır (Şekil 3.4).

Le Corbusier (1931), sorun belirlendiği müddetçe çözümün bulunacağını savunur ve o zaman için en büyük sorun ucuz bir şekilde çok sayıda konut üretmektir, bu yüzden toplu konutu çok iyi bir çözüm olarak görür, bu çözümü hayata geçirirken geçmişin abartısından kurtulmak gerektiğini yeni bir çağda olduğumuzu buna uygun tasarımlar yapılması gerektiğini belirtir.

Hükümet ve kurumsal bürokrasilerin savunduğu toplu konutlar, 20. yüzyılın dünya savaşları arasındaki ve sonrasındaki dönemde hem kapitalist hem de sosyalist toplumlarda yaygınlaşmıştır. Kent dokusunun temel yapı taşı olan kent evlerinin yerini, genellikle tekdüze konut içeren çok katlı bloklar almıştır. Toplu konutların "yukarıdan aşağıya" profesyonel müdahalesi, sakinlerin katılımına izin vermemiştir. Karakteristik tekdüzeliği, bir dizi olağanüstü ve eş zamanlı gelişmenin diğer alanlarda uygulanmasından kaynaklanmıştır: Savaş zamanında ordunun öncülüğünü yaptığı acil konut üretim yöntemleri sivil kullanıma sunulmuştur. Taylorist endüstriyel organizasyon ve montaj hattı üretimini de içeren bilimsel yönetim ve üretim teknikleri, yapı bileşenlerinin prefabrikasyonuna uyarlanmıştır. Aynı zamanda, merkezi karar alma, benzeri görülmemiş çevresel kontrol yetkilerine sahip yeni veya genişletilmiş bürokrasiler tarafından büyük ölçekte kullanılmıştır (Kendall, Teicher, 2000).

Çağdaş kültürel ortamda rasyonel bilimsel mühendisliğin uygulanması, algılanan konut krizini çözmek için bariz bir yaklaşım gibi görünmekteydi. Hijyeni, konut standartlarını ve inşaat verimliliğini artırırken büyük ölçekli verimliliğe ulaşmak kurumlar için tek bir hedef haline geldi. Genel yapı planları ve cepheleri ile esnek olmayan birim planları, rasyonelleştirilmiş ve prefabrik üretimin gerekli yan ürünleri olarak kabul edildi. Gerçekte bunlar, karar verme sürecinde ve kontrolde, özellikle merkezi olmayan sorumluluk örüntülerinden, birçok çevresel düzeyde birleştirici, eş zamanlı merkezi yönetime geçişlerden kaynaklanmıştır (Kendall, Teicher, 2000).

1950'lerin sonlarına gelindiğinde bazıları ancak on yıllık olan dünya çapındaki toplu konut siteleri, kentsel dokunun böylesine dramatik bir şekilde kabalaşması, kontrolün merkezileşmesi ve buna bağlı olarak yapı çevrede bireysel özgürlük, katılım ve sorumluluk kaybının toplumsal açıdan yıkıcı etkilerine tanık olmaya başlamıştır. Sonraki yıllarda teknik ve sosyal değişim hızlanmaya devam ettikçe, toplu konutların esnek olmadığı ve sosyal, ekonomik ve teknik değişimlere uyum sağlama konusunda yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Sayıları giderek artan prefabrik betonarme

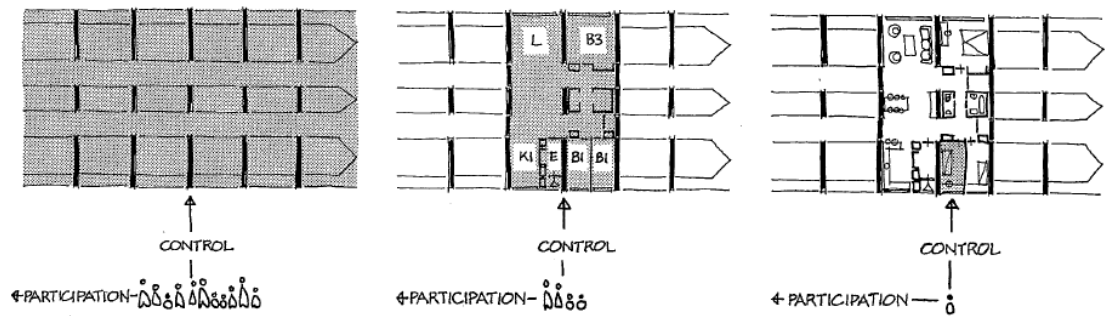
toplu konut projeleri artık ya demode olmuş ya da oturulamaz hale gelmiştir. Büyük ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlar ortaya çıkmıştır (Kendall, Teicher, 2000).

Geleneksel yerleşim sürecinde her hane, zorunlu olarak, konut eyleminin sorumluluğunu doğrudan üstlenmek için harekete geçmekteydi. Örneğin Amsterdam kanal evlerinden oluşan bir blokta açık ve ortak bir tipoloji (ve aslında yüksek tutarlılığa sahip ortak bir kentsel yapı) mevcuttu. Yine de her sakin veya ev sahibi bağımsız olarak kendi konutunu yönetiyor ve değiştiriyordu. Bu nedenle her veranda, her cephe, her pencere ve her plan farklıydı; geniş çapta paylaşılan bir çevre temasının benzersiz ve yaşamsal bir varyasyonu (Kendall, Teicher, 2000).

Toplu konut, bireylerin bu tür katılımını ve sorumluluğunu tamamen bitirmiş, sakinleri konut sürecinin dışında bırakmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni yapı düzeninde her şeye profesyonelce karar verilmiştir, her şey profesyonelce tasarlanmıştır ve profesyonelce yönetilip bakımı yapılmıştır. İnsanları tüm bireysellikleri ve benzersizlikleri içinde somutlaştıran ortak bir eser olarak yapı çevre kaybolayazmıştır.

Zamanla birçok araştırmacı bu konuya dikkat çekmeye çalışmıştır.

Bu araştırmacılardan biri olan Habraken, konutların ürün ya da üretilmiş nesnelere olarak anlaşılamayacağını düşünüyordu. Barınma, daha ziyade, temelde insani bir süreçti. Sorun estetik, hatta sanayileşme değil, daha çok, toplum üyeleri tarafından ortak olarak paylaşılan bir faaliyetin birleşik kurumsal kontrolüydü (Şekil 3.5) (Kendall, Teicher, 2000).

Şekil 3.5 Kontrol

3.2. SUPPORT SİSTEMİ

Support sisteminin bu çalışmadaki yeri, geleneksel mimarideki mekanın kullanım potansiyelinin ortaya çıkmasına olanak sağlayan tasarım anlayışının gözlemlenmesi sonucu oluşması ve modern zamanda bu tasarım anlayışının avantajlarından yararlanmanın yollarını araması konularındaki önemi sebebiyledir.

Habraken 20.yüzyılın ortasından sonra olup biteni şu şekilde özetler: “20.yüzyılın ortasında, modernizmin sınırları görülebilir hale geldi. Robert Venturi’nin ‘Complexity and Contradiction in Architecture’ kitabı mimarlığın sadece tek bir ideolojiden beslenemeyeceğini gösteren tarihi kanıtları inceledi. Aldo Rossi, tarihi kent dokusunu sanatsal ilham ve mekan üretme kaynağı olarak gördü. Kendi oluşturduğu uluslararası tarzdan uzaklaşıp örnek oluşturan ve günümüze ulaşan çevresel dokuya baktı.

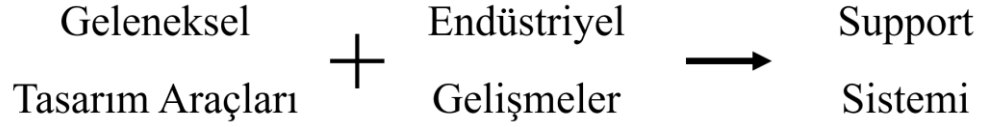
Diğerleri ilham aramanın ötesine geçti. Çevrenin bize bir şeyler söylediğine inandılar. Sistematik çalışma yolu aradılar ve öğrendikleriyle farklı bir türde uzmanlığı savundular. Muratori, İtalya’da, uzmanlıktan ziyade kültür ürünü olarak günlük yaşam çevrelerinin tipolojisini itinalı bir inceleme ile savundu. John Turner, Peru’da yoksul kesimin resmi olmayan yerleşimlerini gözlemleyerek kurallı kentsel dokunun profesyonel katılım olmadan ortaya çıkabileceğini gösterdi.

Kısaca, her zaman orada olan ve mimarların katılımı olmasa da her zaman orada olacak olan yapılı çevrenin özerkliğinin farkına varıldı. 60’larda Christopher Alexander ‘Örüntüler (Patterns)’ konseptini oluşturdu ve bir örüntü dilinin sağlıklı yapılı çevrede bulunabileceğini ve mimarların bu örüntüleri anlaması ve onlarla çalışması gerektiğini öne sürdü. Robert Venturi ve Denise Scott Brown ‘Learning from Las Vegas’ta sıradan çağdaş ‘yerel dil’, mimarlarca ciddi bir şekilde ele alınmalı önerisinde bulunmuşlardır.” (Habraken, 2001; Kendall & Dale, 2023).

Sonunda, Habraken, Support Sistemi’ni ileri sürmüş, sağlıklı yapılı çevrelerin, saygı duymamız ve tekrar olmasını sağlamamız gereken, çevre ve sakinler arasındaki doğal ilişki ile ortaya çıktığını belirtmiştir (Habraken, 2001; Kendall & Dale, 2023).

Habraken konut türlerini yeniden icat etmekle ilgilenmiyordu. Support Sistemi’nin yerel kültürü tam olarak tanıyacak ve yerel kültürle uyumlu olacak şekilde inşa edilmesini önermiştir. Teklifine hiçbir şekilde teknolojiyle ilgili sorular eklemese de uygun yerel teknolojinin kullanılmasını açıkça savunmuştur. Ayrıca Habraken,

çağdaş profesyonel uygulamalarla doğrudan bağlantı kurmaya çalışmıştır. Görüşü biçimsel olduğu kadar yöntemseldir (Şekil 3.6) (Kendall, Teicher, 2000).

Şekil 3.6 Support Sistemi

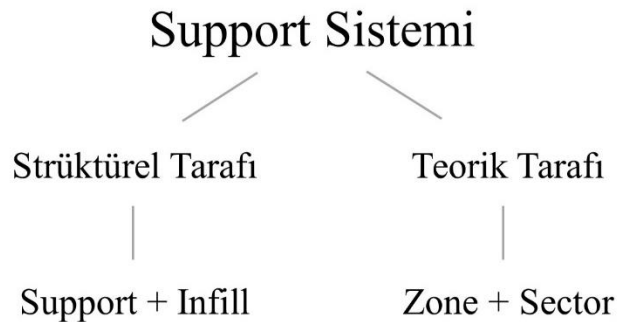
Support Sistemi, kullanıcılara belli özelliklere sahip bir alan içerisinde kendi konutlarını tasarlayabilme imkanı sunmayı amaçlar. Her düzenleme kendine özgü karakteristik özelliklere sahip olacaktır. Bireyler hangi mekanın nereye ve ne büyüklükte konumlandırılacağına kendileri karar verecektir.

Bir support tasarımında amaç, mümkün olduğu kadar az yerinden sökülebilir birim kullanarak istenen tüm varyasyonlara izin veren bir çözüm bulmaktır (Habraken, 1976).

Support tasarımı bir optimizasyon meselesidir. Mümkün olduğunca az yerinden sökülebilir birim kullanılarak yaşam tarzı ve kişisel özelliklerdeki en büyük çeşitlilik nasıl sağlanabilir, sorusuna cevap aramaktadır.

Support tasarımı için üç ilke aşağıdaki gibidir (Habraken, 1976):

- İlk olarak, bir support'taki her konut birimi birçok farklı yerleşime izin vermelidir.
- İkinci olarak, ek inşaat ile ya da support içindeki birimlerin sınırlarını değiştirerek kat alanını değiştirmek mümkün olmalıdır.
- Üçüncü olarak, support veya bir support bölümü, konut dışı işlemlere uyarlanabilir olmalıdır.

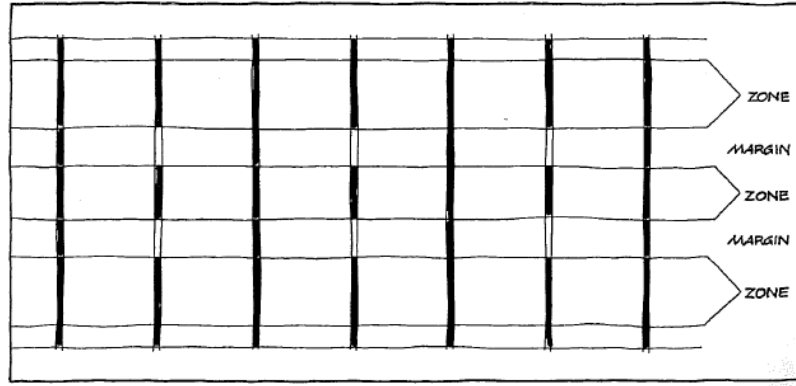

Şekil 3.7 Support Sistemi

Support Sistemi'ni iki açıdan ele almak mümkündür. Habraken, Support Sistemi'ni Hollanda'daki geleneksel yapıları incelemesi sonucu oluşturmuş ve bu yapılarda zone, sector, margin adını verdiği biçimlenişlerin olduğunu fark etmiştir. Bu tanımları içeren kısma Support Sistemi'nin teorik tarafı; support ve infill olarak tanımladığı, yapının somut olarak görülebilen kısımlarına strüktürel tarafı denilebilir (Şekil 3.7)

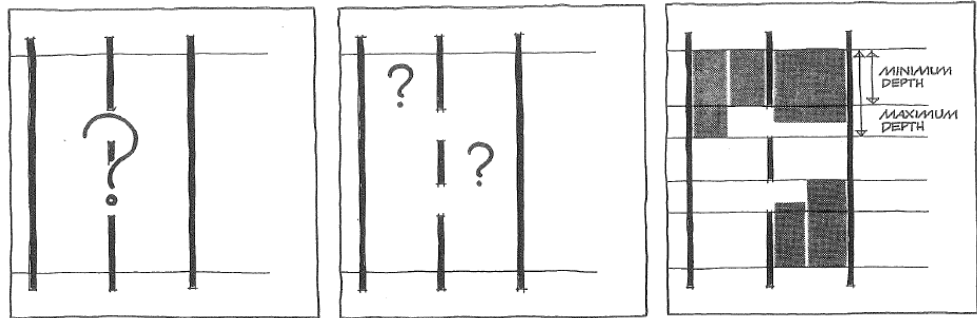
3.2.1. Zone ve Sector

“Zone” plandaki yatay şerit şeklindeki alanları ifade etmektedir (Şekil 3.8).

Şekil 3.8 Zone ve Margin

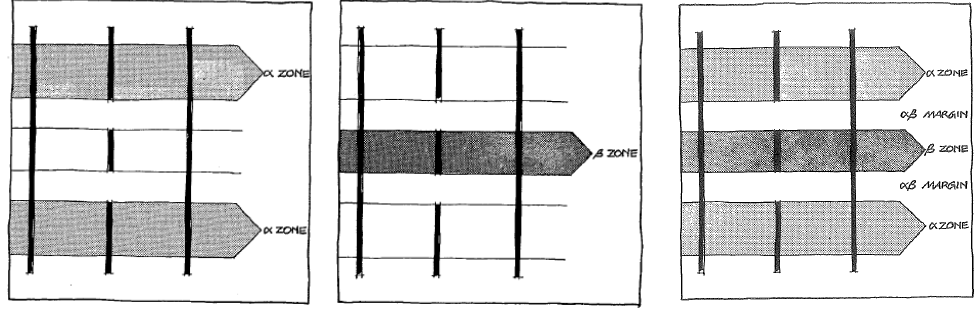
Zone'lar arasında “margin” denilen alanlar bulunmaktadır. Margin'ler zone'lara katılan ara bölümlerdir. Zone ve margin'ler support sisteminde farklı işlevler için uygun alanlar oluşturulmasına yardımcı olur. Support Sistemi'nin yerleşimi zone ve margin tasarımına dayanmaktadır.

Şekil 3.9 Zone

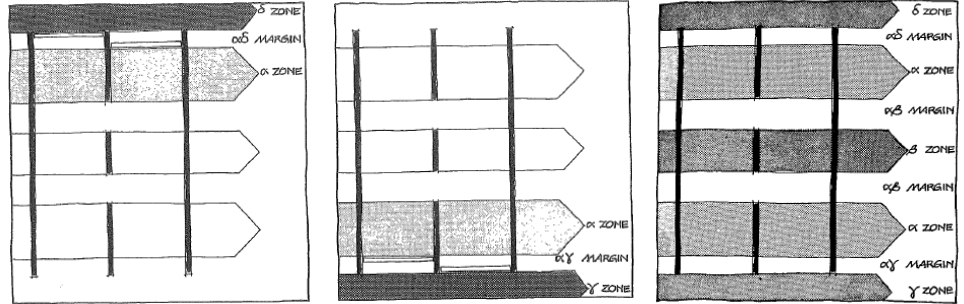
Zone'lar planda odalar için kullanılacak en az ve en çok derinliği belirler (Şekil 3.9). Cepheye yerleştirilmiş bir oda ilk şeritten kısa konumlandırılmaz, 2 şeritten uzun da olmamalıdır.

Cephedeki zone, alfa zone olarak adlandırılır. Görselde 2 cephe olduğu için 2 alfa zone bulunmaktadır. Alfa zone, dış duvarlarla sınırlandırılır, konutun iç mekan alanıdır. Beta zone, dışarıyla doğrudan ilişkisi olmayan iç mekan alanıdır. Alfa ve beta zone birbirlerine dokunmaz, aralarında margin bulunur (Şekil 3.10).

Şekil 3.10 Zone Türleri

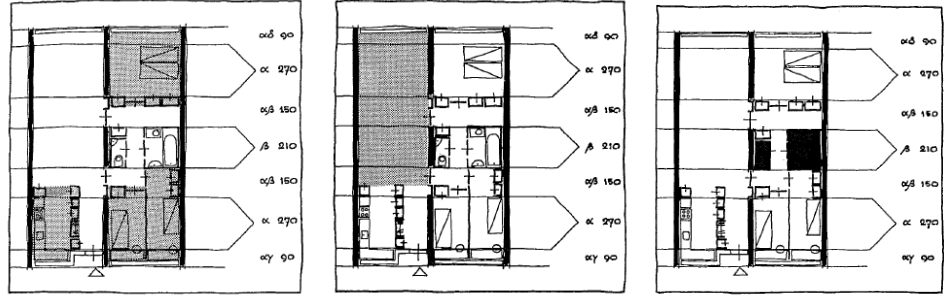
Konutun dışında bulunan, balkon olarak kullanılabilen özel kullanım alanları, delta zone'lardır. Konuta girişin olduğu kamusal alan gama zone olarak adlandırılır (Şekil 3.11).

Şekil 3.11 Zone Türleri

Tasarımda zone ve margin yerleşiminin yapıldığı aşama zone dağılımı (zone distribution) aşamasıdır.

- Zone ve margin belirlendikten sonra plan düzenlemesine özel amaçlı alanlar ile devam edilir. Özel amaçlı alanlar; yatak odaları, çalışma odaları, mutfak gibi belli bir işleve ayrılacak olan alanlardır.
- Diğer bir alansa tüm ailenin kullandığı genel amaçlı alandır, farklı birçok etkinlik için kullanılır.
- Son olarak üçüncü alan, servis alanlarıdır. Belli işlevleri vardır fakat uzun süreli kullanım için tasarlanmazlar, yalnızca ihtiyaç olduğunda girilen mekanlardır. Depo alanları, banyolar genellikle servis alanları olarak sınıflandırılır.

Şekil 3.12 Zone Dağılımı

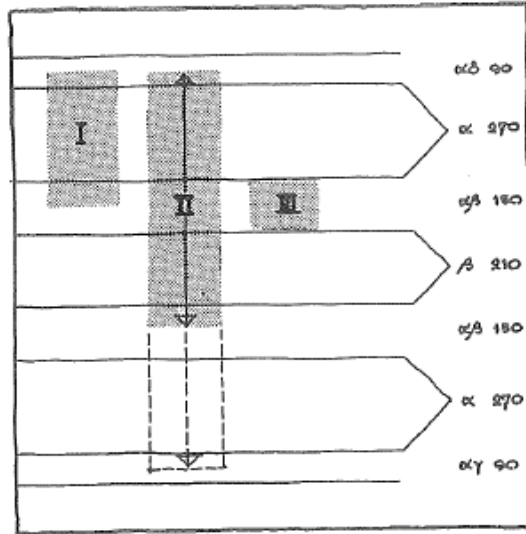
Her zone dağılımında 3 ana durum söz konusudur (Şekil 3.12):

Durum I: zone'la sınırlandırılan alan margin'le biter.

Durum II: birden fazla zone'la sınırlandırılan alan margin'le biter.

Durum III: Aynı margin'de başlayıp biten alan.

Her 3 durum genel kurala uygundur, alanlar her zaman margin'le biter.

Şekil 3.13 Zone Dağılımı

Mekanlar tanımlanan 3 durumdan birinde konumlandırılmalıdır (Şekil 3.13).
Örneğin özel amaçlı alanların Durum I şeklinde konumlandırılması mantıklı bir varsayımdır. Çoğu zaman özel amaçlı alan alfa zone'da bulunur fakat bazı durumlarda mutfak beta zone'da konumlandırılmış olabilir.

Şekil 3.14 Durum I,II ve III

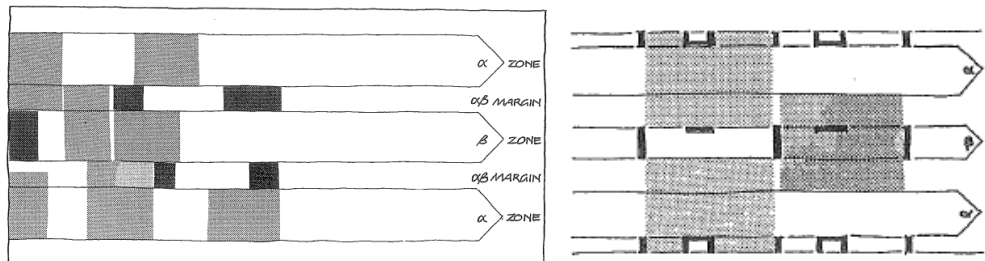
Genel amaçlı alanlar: Durum I ve II

Özel amaçlı alanlar: Durum I

Servis alanları: Durum I ve III (Şekil 3.14)

Sector, zone'lar arasında bir alanı tanımlamaktadır. Bu alanlar birleşebilmekte, kendi içinde bölünebilmekte ve farklı zamanlarda farklı istek ve ihtiyaçlara hizmet edebilmektedir.

Support Sistemi'nde sector, zone'larla sınırlandırılmış hareketli alandır (Şekil 3.15).

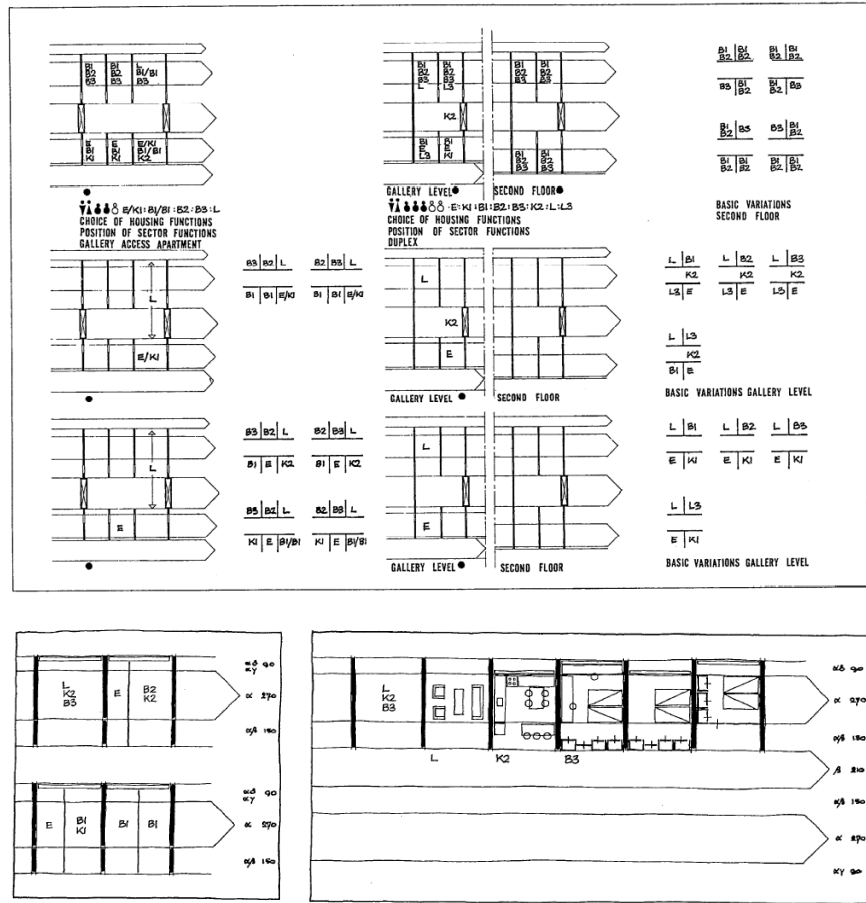

Şekil 3.15 Sector

Zone sadece bir boyutludur. Sector konsepti ikinci boyutu getirir. Support yapısı içindeki bir konut, bir sector grubu olarak görülebilir (Habraken, 1965; Kendall & Dale, 2023).

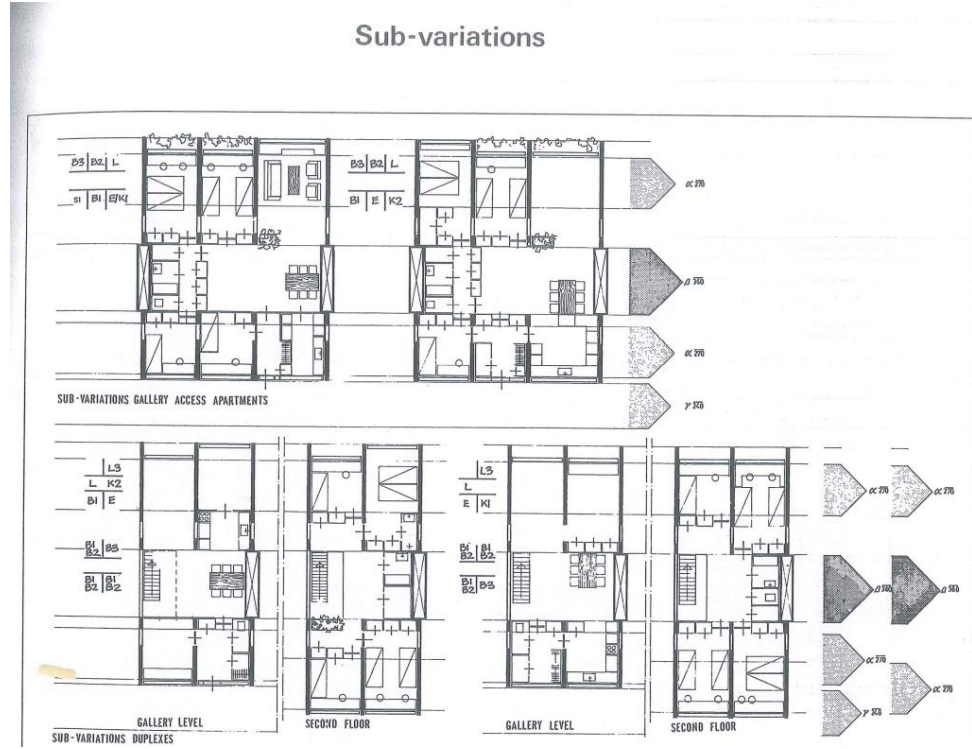
Support tasarımı yapılırken zone ve sector analizi tamamlandıktan sonra temel varyasyon ve alt varyasyon çalışmaları yapılır.

Basic variations

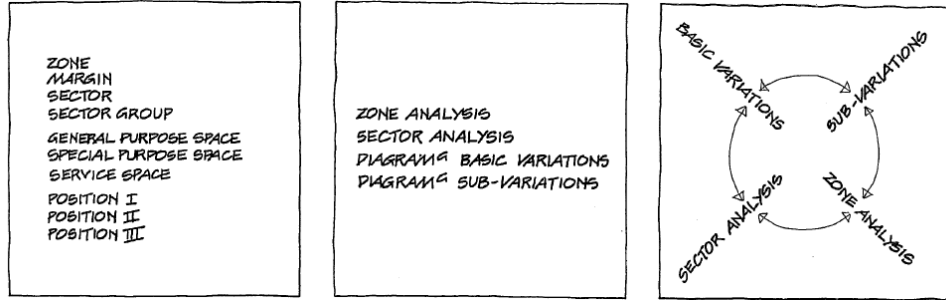
Şekil 3.16 Temel Varyasyonlar

Temel varyasyonlar, tasarımda sector'lerin yerleşebileceği seçenekleri gösterir (Şekil 3.16).

Şekil 3.17 Alt Varyasyonlar

Alt varyasyonlar, belirlenmiş bir temel varyasyondaki sector'lerin farklı işlevler için kullanıldığı alternatiflerdir (Şekil 3.17).

Şekil 3.18 Support Sistemi süreci

3.2.2. Support ve Infill

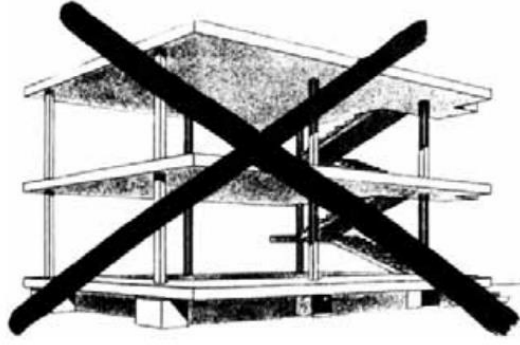
Support, herhangi bir teknik sistemi içeren herhangi bir dayanıklı malzemeden yapılabilir. Her durumda, kullanım ömürleri boyunca farklı ve değişen istekleri karşılayabilecek kapasite sağlar (Kendall, Teicher, 2000).

Support tüm ortak yapı hizmetlerini içerir. Özgün support elemanları arasında yapı strüktürü ve cephesi, girişler, merdivenler, koridorlar, asansörler ve elektrik,

iletifim, su, gaz ve drenaj için ana hatlar bulunur. Buna karşın, konut ısıtma ve klima ekipmanları genellikle support'un bir parçası değildir (Kendall, Teicher, 2000).

Support'un infill değişikliklerine uyum sağlaması, bireylerin tercihlerinden bağımsız olarak var olabilmesi amaçlanmaktadır (Kendall, Teicher, 2000).

Habraken support'un yalnızca bir iskelet olmadığını söyler ve bunu dile getirirken farklılığı belirtmek için Le Corbusier'nin Dom-ino Evi'nin üzerine bir çarpı çizer (şekil 3.19) (Kendall, Teicher, 2000).

şekil 3.19 Support bir iskelet değildir

Dom-ino Evi ve Support Sistemi ortak bir amaca sahiptir; konut sorununu etkili bir şekilde çözmek. Fakat soruna yaklaşım ve sunulan çözüm noktalarında ayrılmaktadırlar (şekil 3.20):

	Dom-ino Evi	Support Sistemi
Amaç	konut ihtiyacını verimli bir şekilde karşılamak	
Vurgulanan	sadelik işlevsellik modern malzemeler	kullanıcı katılımı, kullanıcıların yaşam alanlarını kişiselleştirmesi
Odak Noktası	bir standart oluşturarak yapıma harcanan zamanı ve maliyeti azaltmak	kullanıcı kontrolünü sağlamak, potansiyelite
Önerilen Çözüm	kolonların döşemeyi desteklemesiyle taşıyıcı duvarlara ihtiyaç duymadan açık bir kat planı oluşturması	support ve infill'in ayrılması ile yapıların kolayca değişiminin ve yenilenmesinin sağlanması
Önemli Nokta	strüktür bir kez oluşturulduktan sonra özellikle su tesisatı, elektrik sistemleri ile ilgili önemli değişiklikler yapılmasının zor olması	support'un farklı infill düzenlemelerine imkan sağlayacak şekilde tasarlanmasıyla banyo ve mutfaklar da dahil olmak üzere mekansal düzenlemelerin, değişikliklerin kolaylıkla yapılması

Şekil 3.20 Dom-ino Evi ve Support Sistemi

Support tarafsız değildir, aksine mimariye olanak sağlar, mümkün olduğu kadar az çalışma gerektirirken, mümkün olduğunca az kısıtlamayla konut yapma olanağı ve alan sunan fiziksel bir düzenlemedir (Kendall, Teicher, 2000).

Infill, mimariyi borulama, kablolama ve kanal sorunlarından kurtarmıştır, her konutun infill sistemi bağımsızdır. İster satın alınsın ister kiralsın, sakinin kontrolü altındadır (Kendall, Teicher, 2000).

Kapsamlı infill sistemleri, temel yapıda tamamen yaşanabilir bir alan oluşturmak için gereken bölmeleri, mekanik kurulumları ve ekipmanları, kapıları, demirbaşları, dolapları, kaplamaları ve diğer unsurları sağlar (Kendall, Teicher, 2000).

Infill'in avantajları (Habraken, 1988; Kendall & Dale, 2023):

- Infill düzeyinde temiz bir ayırım, bireysel projelerden bağımsız olan infill sistemlerinin tasarlanmasına ve üretimine olanak sağlar.
- Ayrı infill sistemlerinin tesisatları, zamandan ve işgücünden tasarruf sağlar.
- Infill sistemi ayrı bir endüstriyel ürün olduğundan zaman içinde geliştirilebilir.

- Birçok infill sistemi mevcut olduğunda kullanıcılar bunlar arasında seçim yapabilir ve böylece rekabet ortamı oluşur; tarzlarda ve fiyat aralıklarında çeşitlilik olur.
- Infill sistemi bir projeye bağımlı olmadığı için uygulama alanı geniştir.
- Infill sisteminin tesisatı her birim için ayrı olduğu için kat planları birbirinden farklı olabilir.
- Bireysel birimler zamanla kullanıcıların bireysel ihtiyaçlarını karşılamak için değişebilir ve gelişebilir.

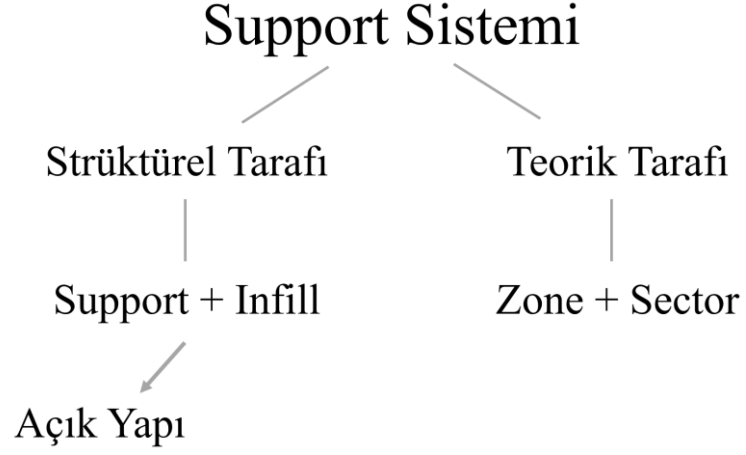
3.2.3. Açık Yapı (Open Building)

Toplu konut, 2. Dünya Savaşı sonrası yeniden inşa ve kent nüfusunun amansız yükselişi durumlarıyla baş edebilmek için evrensel bir yöntem haline gelmiştir ve bu yöntemin ürünlerindeki takıntılı tekdüzelik, ortak ana yapı (base building) ve sakin kontrolündeki donanımın (fit-out) ayrılması fikrini tetiklemiştir (Habraken, 2021; Kendall & Dale, 2023).

“Açık Yapı fikri, avangard bir teklif değil, konut birimi ve sosyal birim arasındaki dinamik etkileşime, yerleşim için her zaman varlığını sürdürmüş olan temel koşula bir dönüştür. Bireysel ifade özgürlüğüne ve kişisel kontrole geçmişteki bilinen toplumlardan daha fazla değer veriyoruz, fakat çağdaş büyük projeler değişmez ve cevap vermeyen fiziksel çevrelerde barınak sunuyorlar. Açık Yapı, yerleşim sürecindeki kaybedilmiş enerjiyi geri getirmeyi ve çağdaş toplumun imkan ve ihtiyaçları ile bağdaşan bir şekilde bunu yapmayı istemektedir.” (Habraken, 2021; Kendall & Dale, 2023).

Konutsal Açık Yapı (Residential Open Building), karma kullanımlı yapılar da dahil olmak üzere konut yapılarının tasarım, finansman, inşaat, donatım ve uzun vadeli yönetim süreçlerine yönelik çok-disiplinli bir yaklaşımdır. Hedefleri arasında çeşitli, incelikli ve sürdürülebilir bir çevre oluşturmak ve bu çevredeki bireysel tercih ve sorumluluğu artırmak yer alır. Açık yapıda karar verme sorumluluğu çeşitli düzeylere dağıtılmıştır. Konusal açık yapı, bir dizi teknik aracı çevresel müdahaleye yönelik kasıtlı bir sosyal duruşla birleştirir (Kendall, Teicher, 2000).

Açık Yapı, büyük ve karmaşık projelerin bireysel düzeyde inisiyatifte cevap verebilir olmasını istemektedir (Habraken, 1994; Kendall & Dale, 2023).

Şekil 3.21 Support Sistemi ve Açık Yapı

Açık Yapı Habraken'in Support Sistemi önerisinin yorumlarından biridir ve Support Sistemi'nin strüktürel tarafını temel alarak gelişmiştir (Şekil 3.21).

Açık Yapı yaklaşımı support ve infill arasında ayırım olması gerektiği fikrine dayanır. Bu temel ayırım, büyük yapı bağlamında sakinlerin incelikli kontrolüne olanak sağlar (Habraken, 1994; Kendall & Dale, 2023).

Bir Açık Yapı projesini gerçek hayatta normal bütçe ile ve kullanıcıların ortalama ihtiyaç ve tercihleri gözetilerek başarılı bir şekilde gerçekleştirmek adına, bütün sakinler için neler sabitlenebilir ve neler bireyler için uyarlanabilir olmalı sorularının sorulması son derece önemlidir (Habraken, 1994; Kendall & Dale, 2023).

Habraken, maksimum esnekliğin elverişsiz ve hatta istenmeyen bir durum olduğunun öğrenildiğini belirtmiştir. Sabit ve genel olanın gerçek anlamı, uyarlanır ve bireysel olan arasındaki denge her seferinde büyük bir önemle çalışılmalıdır. Sorunun cevabı sürece dahil olanlara ve hizmet etmeye çalışılan kültüre göre projeden projeye değişecektir (Habraken, 1994; Kendall & Dale, 2023).

Açık Yapı iki yönlü bir strateji kastetmektedir. Sosyal bir perspektifte, kullanıcılara zaman içinde bireysel birimlerinin adaptasyonu için gerekli olan esnekliği sunarak kullanıcı tercihlerine cevap vermeyi arar. Teknik bir perspektifte, alt sistemlerin oluşabilecek en az arayüz sorunları ile düzenlenmesi, değiştirilmesi ya da kaldırılmasını sağlayacak yollar arar. Bu iki amaç, birbirini tamamlamakta ve geniş bir uzmanlık yelpazesini kapsamaktadır (Habraken, 2003; Kendall & Dale, 2023).

Açık Yapı'nın gücü, endüstriyel yapıyla bireyler arasında başka aracı olmaksızın doğrudan iletişim kurduğunu göstermektedir (Habraken, 2003; Kendall & Dale, 2023).

Açık Yapı için asıl kriter kontrolüdür. Habraken bunu açıkça anlatmak için Açık Yapı'nın ilk günlerinde Le Corbusier'nin Domino Evi'nin ünlü iskelet görseline X çizdiğini belirtir (Habraken, 2008; Kendall & Dale, 2023).

Habraken, Açık Yapı tecrübesinin, banyolar ve mutfakların tamamen kullanıcı kontrolü altında olması gerektiğini öğrettiğini söyler (Habraken, 2008; Kendall & Dale, 2023).

Açık Yapı, organizasyonel olarak yeni anlayışlara dayanan ve mevcut uygulamalı araştırmalarla desteklenen tasarım yöntemleri sunarken geleneksel ve doğal çevresel karar alma seviyelerine biçimsel bir yapı kazandırır. Açık Yapı projeleri teknik, estetik, finansal ve sosyal kararları farklı karar alma seviyelerine ayıracak şekilde yapılandırılmıştır (Kendall, Teicher, 2000).

Konutsal Açık Yapı uygulamaları dünya çapında hızla gelişmektedir. Yeni tüketici odaklı infill sistemleri ortaya çıktıkça ve daha geniş çapta kullanılabilir hale geldikçe hükümetler, konut ve finans şirketleri ve üreticiler, yeni bir açık mimariyi desteklemek ve geliştirmek için geliştiricilere, sürdürülebilirlik savunucularına ve akademisyenlere katılmaktadır. Geliştirilmiş karar verme sürecinden ve artan seçeneklerden, uyumlu ve sürdürülebilir bina sistemleri arasındaki standartlaştırılmış arayüzlere kadar, "yapılarda yeni dalga"nın geniş çapta paylaşılan faydaları dünya çapında giderek daha fazla kanıtlanmaktadır (Kendall, Teicher, 2000).

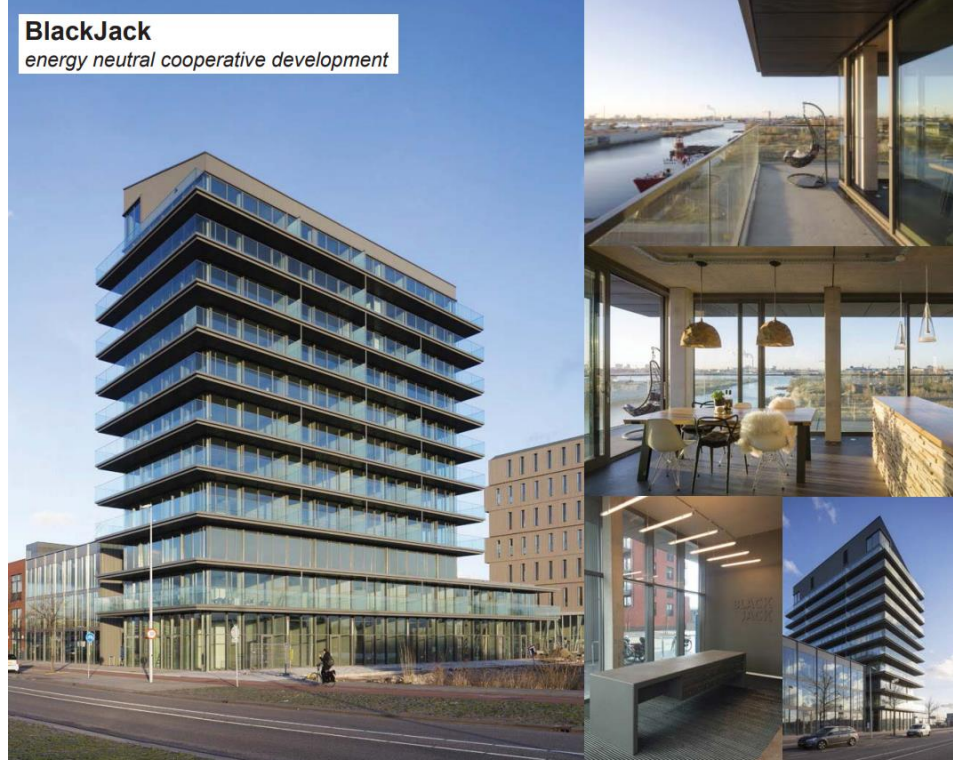
3.2.3.1. Support/ Açık Yapı Uygulamaları

- BlackJack - 2015 - Dirk Jan van Wieringhen Borski - BNB architects and Rene de Prie - BO6 architects

BlackJack, maksimum cam, maksimum ışık, maksimum görüş, maksimum balkon boyutu, ekstra iç yükseklik, kendi konutunuzun boyutunu, cephesini ve düzenini seçmede maksimum özgürlük sağlayan, enerji tasarruflu, on bir katlı bir binadır; detaylara dikkat ve özenle tasarlanmış, aydınlık, sade ve sağlam bir bina. BlackJack, şimdi ve gelecekte, ev sahipleri için maksimum özgürlük, halk katılımı ve

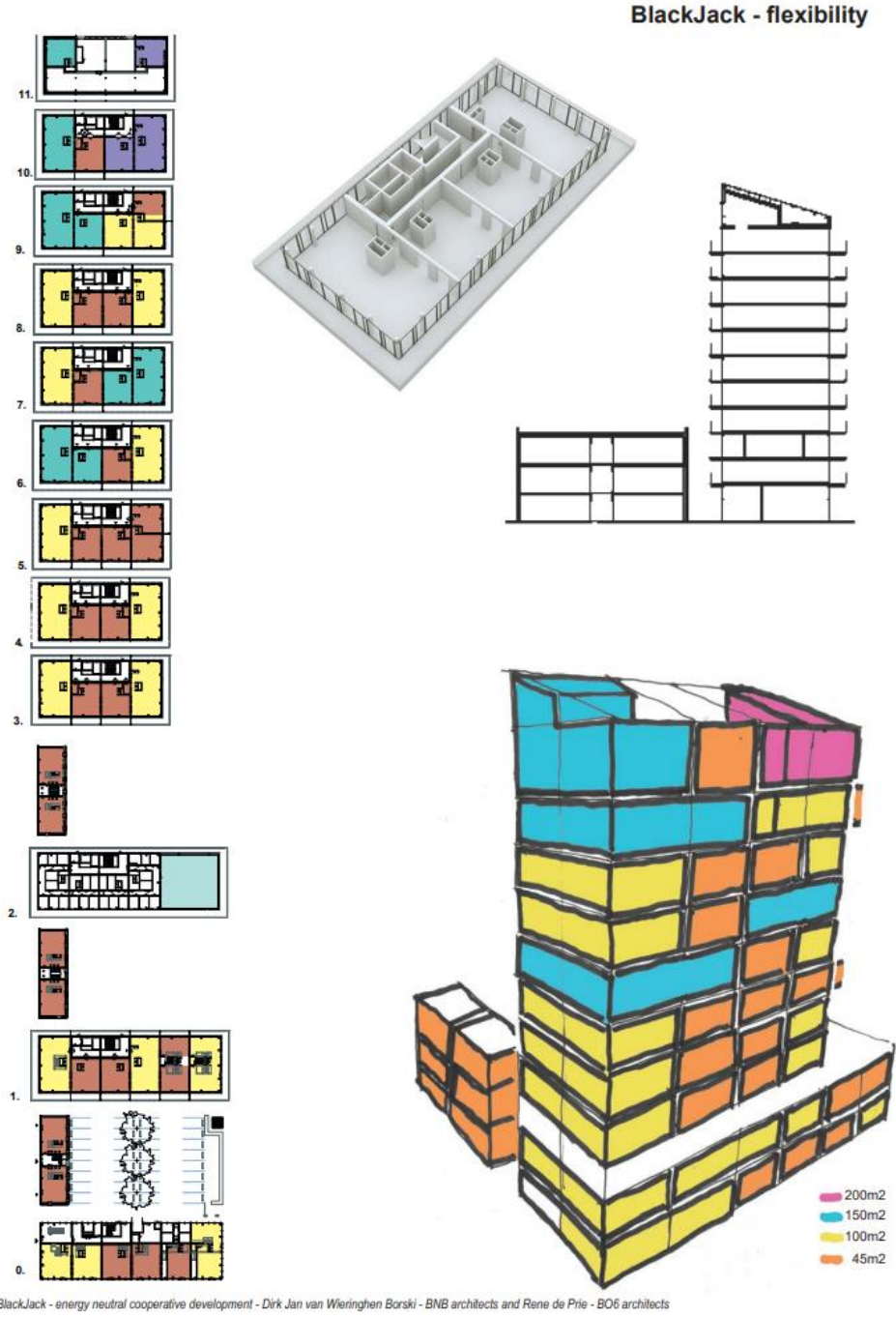
esneklik sağlayan, maliyet ve enerji açısından verimli bir apartman inşa etme uygulamasıdır (şekil 3.22) (thematicdesign.org).

Bunu başarmak için karkas, prefabrik beton sütunlardan ve fontanel duvarlardan yapılmıştır ki bu durum birimlerin kolayca birleştirilmesini veya ayrılmasını mümkün kılar. Cephenin önceden belirlenmiş bir yapı sistemi vardır ancak; yerleşim planı her bir alıcı tarafından belirlenir. Her katın st katmanında, akla gelebilecek tüm yerleşim planlarını mümkün kılan akıllı bir boru hattı sistemi kuruludur. Bu nlemler insanlara kendi konutlarının büyüklüğünü ve yerleşim planını seçme fırsatı verir. Evde kendi girişi olan bir ofisin olmasını, birleştirmeyi, bölmeyi ve gelecekte kullanımı değiştirmeyi de mümkün kılar (thematicdesign.org).

şekil 3.22 BlackJack

Her sakin binanın neresini satın almak istediğini ve evinin ne kadar büyük olacağını kendisi seçer. Ayrıca i duvarların cepheye bağlanması için ekstra sürgülü kapılar veya ekstra ereve stilleri ile cephe de sakinlerin tercihlerine göre uyarlanabilmektedir (şekil 3.23).

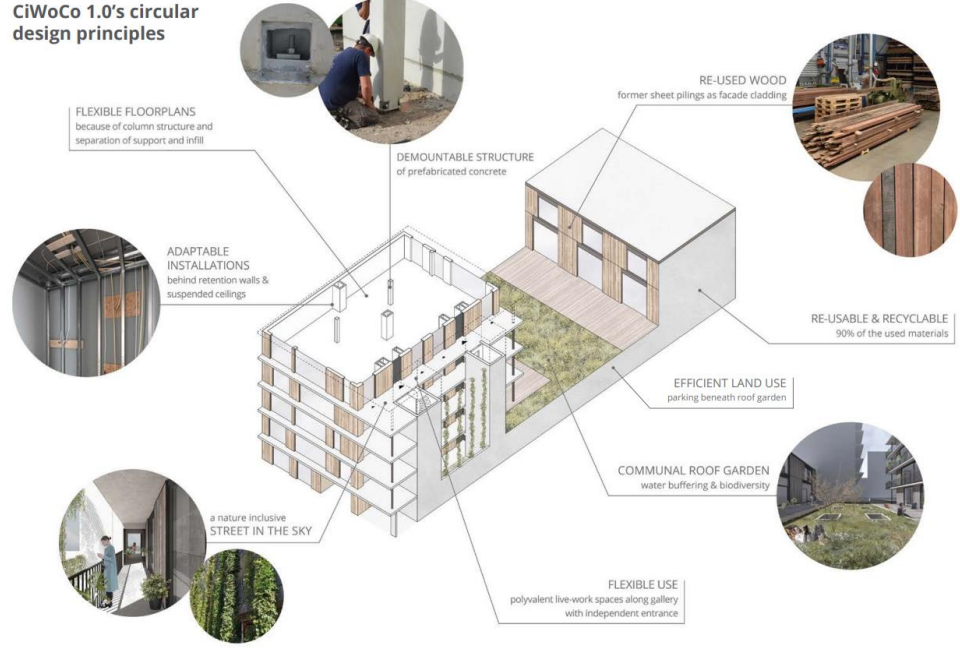
Şekil 3.23 BlackJack (thematicdesign.org)

- Project CiWoCo – 2018 – GAAGA

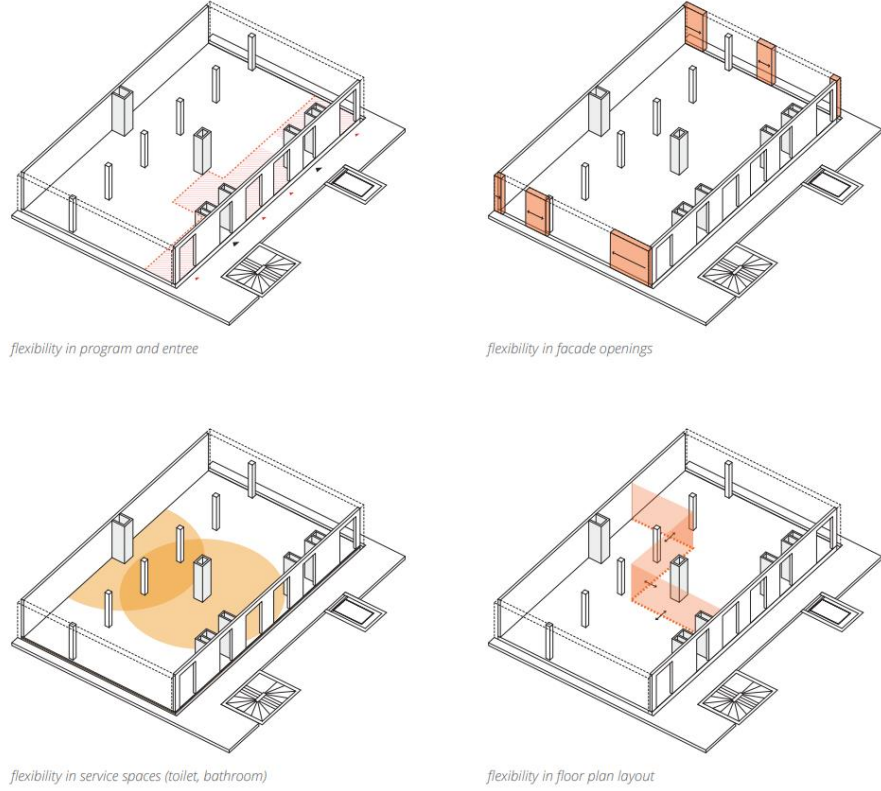
Mimari tasarım, temel bina ve donanım, yerleşim planları, malzeme, enerji ve sudaki farklı akışlar, kısa vadeli ve uzun vadeli senaryolarla titizlikle düşünülmüş,

kullanılan malzemelerin çoğu yenilenebilir veya (kısmen) geri dönüştürülmüştür (Şekil 3.24) (Kendall, 2021).

Esneklik ve uyarlanabilirlik ihtiyacından yola çıkarak, binanın iç duvarları ve tüm tesisatlarının (elektrik, mekanik ve sıhhi tesisat) taşıyıcı yapıdan ayrıldığı açık kolonlu bir yapı tercih edilmiştir (Şekil 3.25).

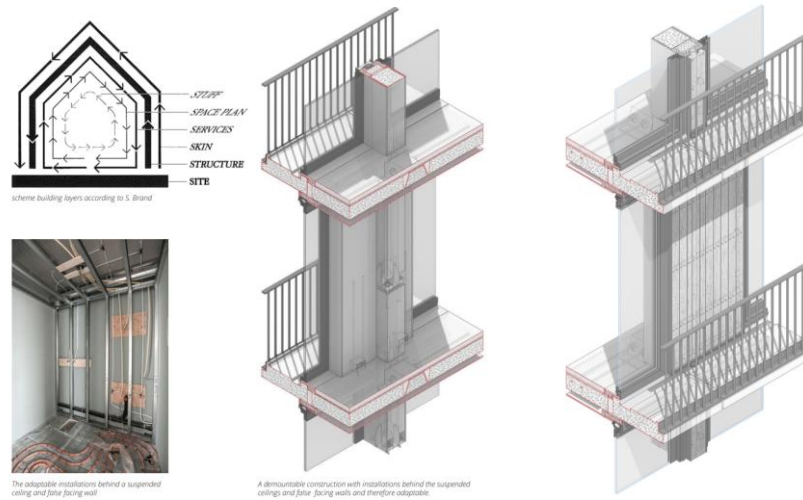

Şekil 3.24 Project CiWoCo

Şekil 3.25 Project CiWoCo

Her katmanın (tesisat, strüktür, cephe vb.) kendine özgü kullanım alanı ve ömrü olduğu için, farklı katmanlarda ayrı ayrı değişiklik yapmak mümkündür. Yapının tamamını yıkmak yerine sadece gerekli katman yenilenebilir, yeniden üretilebilir ya da başka türlü mümkün değilse değiştirilebilir (Şekil 3.26).

Şekil 3.26 Project CiWoCo

- Patch 22 – 2009 - Frantzen et al.

30 metre yüksekliğindeki binanın ana strüktürü ahşaptır (Şekil 3.27).

Şekil 3.27 Patch 22 (patch22.nl)

Üst katmanı çıkarılabilir olan yükseltilmiş zemin sayesinde daire sahipleri boru ve kablolama için kendi planlarını tasarlayıp uygulayabilmekte, sonrasında kolaylıkla değişiklik yapabilmektedirler. Borular ve kablolar yatay olarak çekirdekteki merkezi bir şafta uzanır. Daireler arası bölme duvarlar kolaylıkla eklenebilir ya da çıkarılabilir. Daireler bölünebilir ya da birleştirilebilir (patch22.nl).

Şekil 3.28 Patch 22

5400 m²'lik bina, yapıda herhangi bir değişikliğe gerek kalmadan ticari alandan konut alanına ve tersi yönde dönüştürülebilmektedir. Eğlenceli bir şekilde içeri ve dışarı doğru hareket eden katlar, 540 m²'ye kadar büyük balkonlu büyük loft daireler, sekiz adede kadar küçük daire ya da yapısal bölünme olmaması sayesinde tüm katı kaplayan açık ofis alanı olarak kullanılabilir (Şekil 3.28) (patch22.nl).

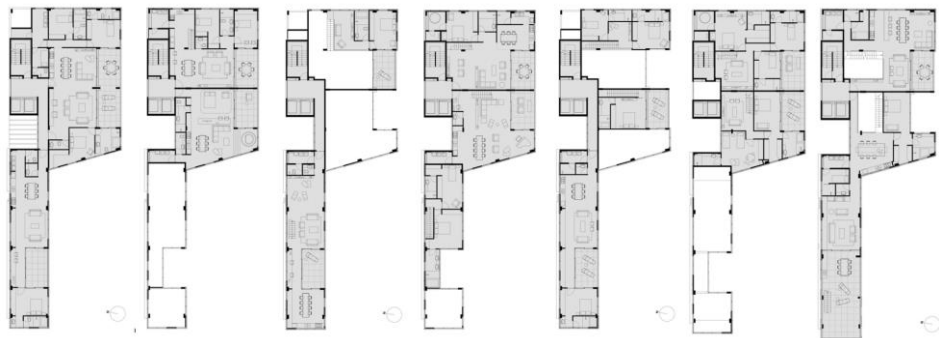
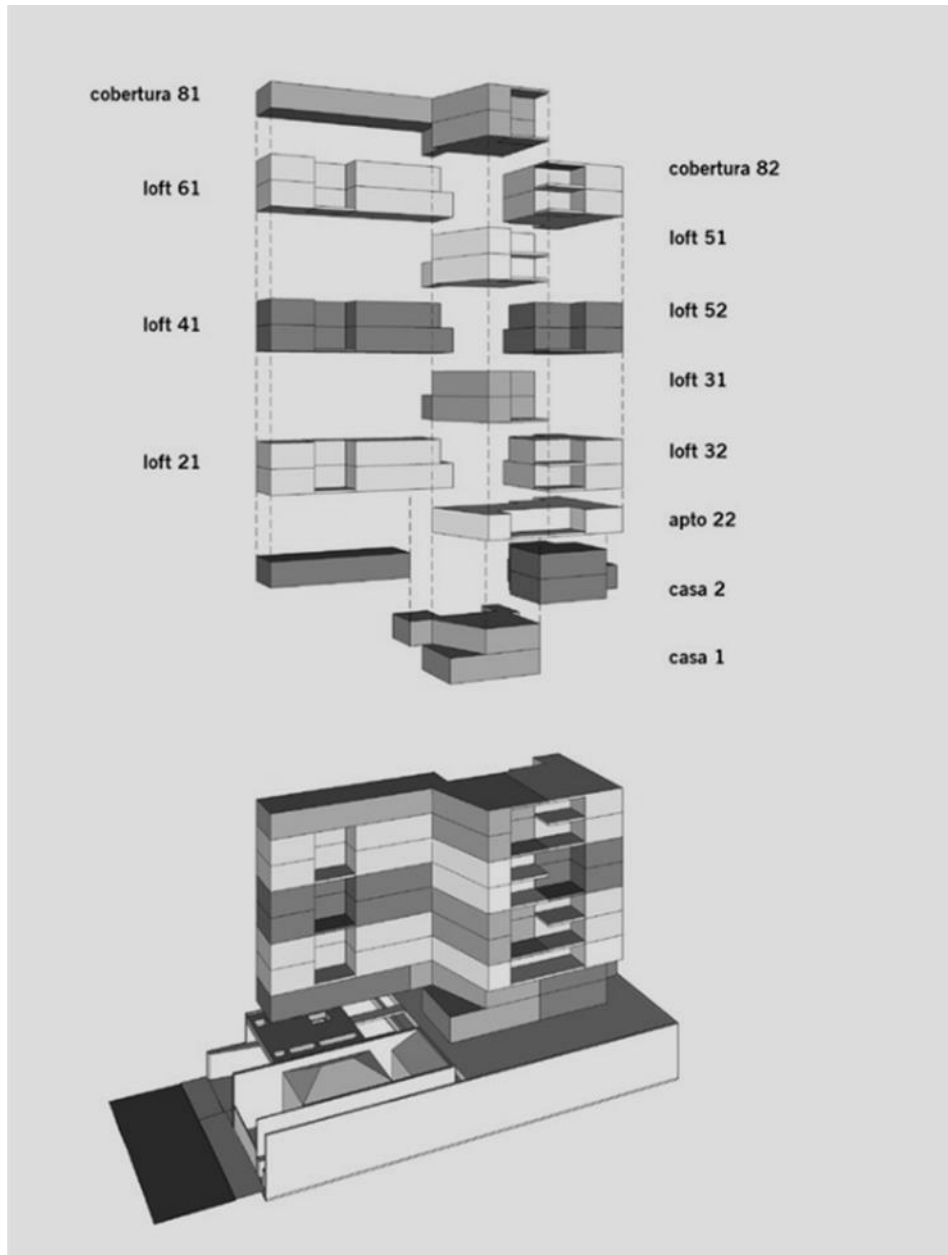
- Fidalga Building – 2011 - Andrade Morttin Arquitetos Associados

Şekil 3.29 Fidalga Building

Birimler, her bir ev sahibinin yaşam tarzına uygun, tam kullanım özgürlüğü sunan açık alanlar olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.29). Her birimde odaların yerinin değiştirilmesine olanak sağlayacak şekilde stratejik olarak konumlandırılmış birden fazla şaft bulunur (archdaily.com).

Cephede, cam paneller ile ahşap paneller arasındaki denge, binanın kütlesine belli bir hafiflik kazandırırken iç mekanların kullanımında bu özgürlüğü ortaya koyuyor (Şekil 3.30) (archdaily.com).

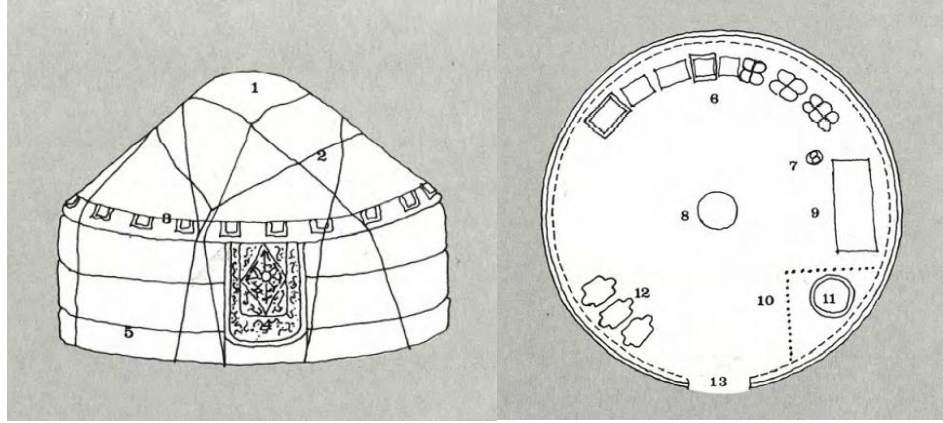

Şekil 3.30 Fidalga Building (archdaily.com)

3.3. TÜRKİYE'DEKİ GELENEKSEL EVLER

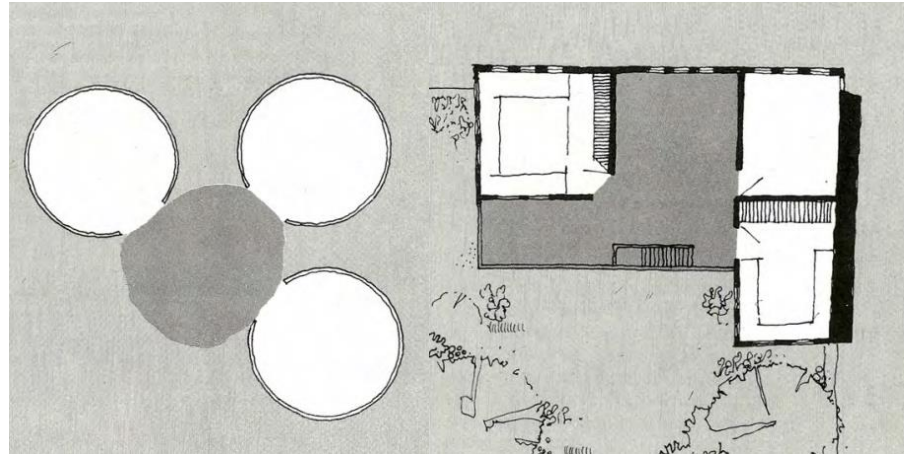
Türkiye'deki geleneksel evler, uzun yıllar içinde oluşmuş yapısı itibariyle kullanıcı istek ve ihtiyaçlarına göre değişebilmesi sayesinde konutta kullanıcı memnuniyetini sağlayan bir biçimlenişe sahiptir. Çalışmada Türkiye'deki geleneksel evlerin bu karakteristik özelliklerinden yararlanılmıştır.

Türk evi kavramının kökenlerinin göçebelik dönemine kadar uzadığı önerisi vardır (Şekil 3.31) (Küçükerman, 1985).

Şekil 3.31 Çadır

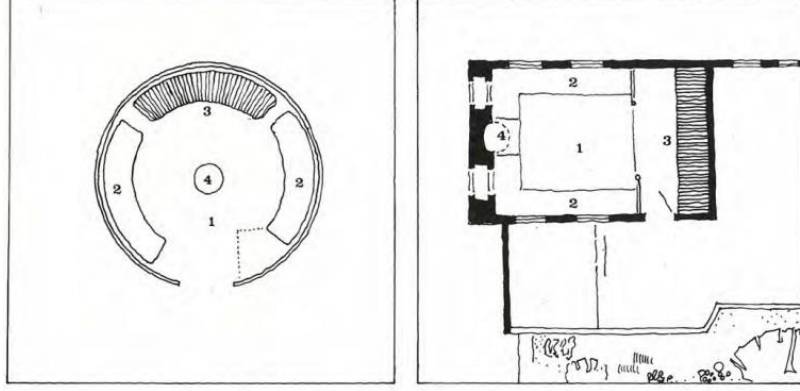
Göçebelikte ailece birlikte kullanılan ya da yan yana düzenlenen yaşama birimleri olan çadırlar, yapı içinde odalara dönüşmeye başlamıştır. Her odanın avluya ya da sofaya açılan bir tek kapısı vardır. Bu da odaların bağımsız birimler olarak düşünüldüğünü ve kullanıldığını kanıtlar (Küçükerman, 1985).

Şekil 3.32 Çadır Biçimlenişi

Çadırlı yaşama düzeninin ve evin, "yaşama birimleri ve birimler arası ortak alan" açısından kıyaslanması. Bu kıyaslamada görüldüğü gibi; her iki düzende

birbirine benzeyen yönler bulunmaktadır. Yapı içindeki odaların sofayla ilişkileri, çadırdaki "tek" yaşama birimlerinin orta alan ilişkilerine eş olarak görülmektedir (Şekil 3.32) (Küçükerman, 1985).

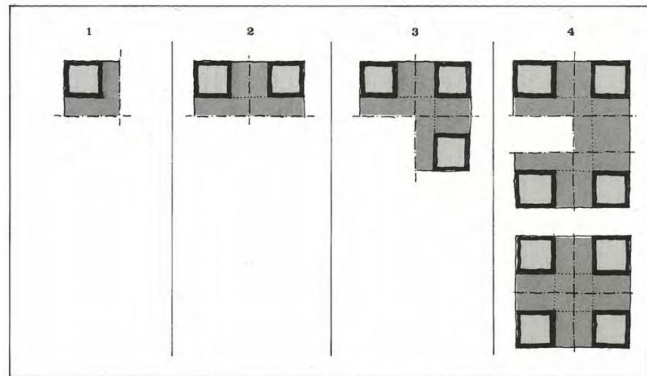
Şekil 3.33 Çadır ve Oda

Türk evini oluşturan ve bir özel yoğunlaştırılmış çevre olan odanın genel düzeninin ve kullanma biçiminin çadır düzeniyle kıyaslanması (Şekil 3.33). Burada önemli olan yan, her iki yaşama birimini gerek işlev gerek çevresel kullanma gerekse birbirleriyle olan ilişkilerin benzerliğidir.

1. Çok amaçlı orta alanı
2. Oturma için biçimlenen çevresel alan
3. Kapalı kullanma alanları; sekiler, sandıklar, yükler
4. Isıtma

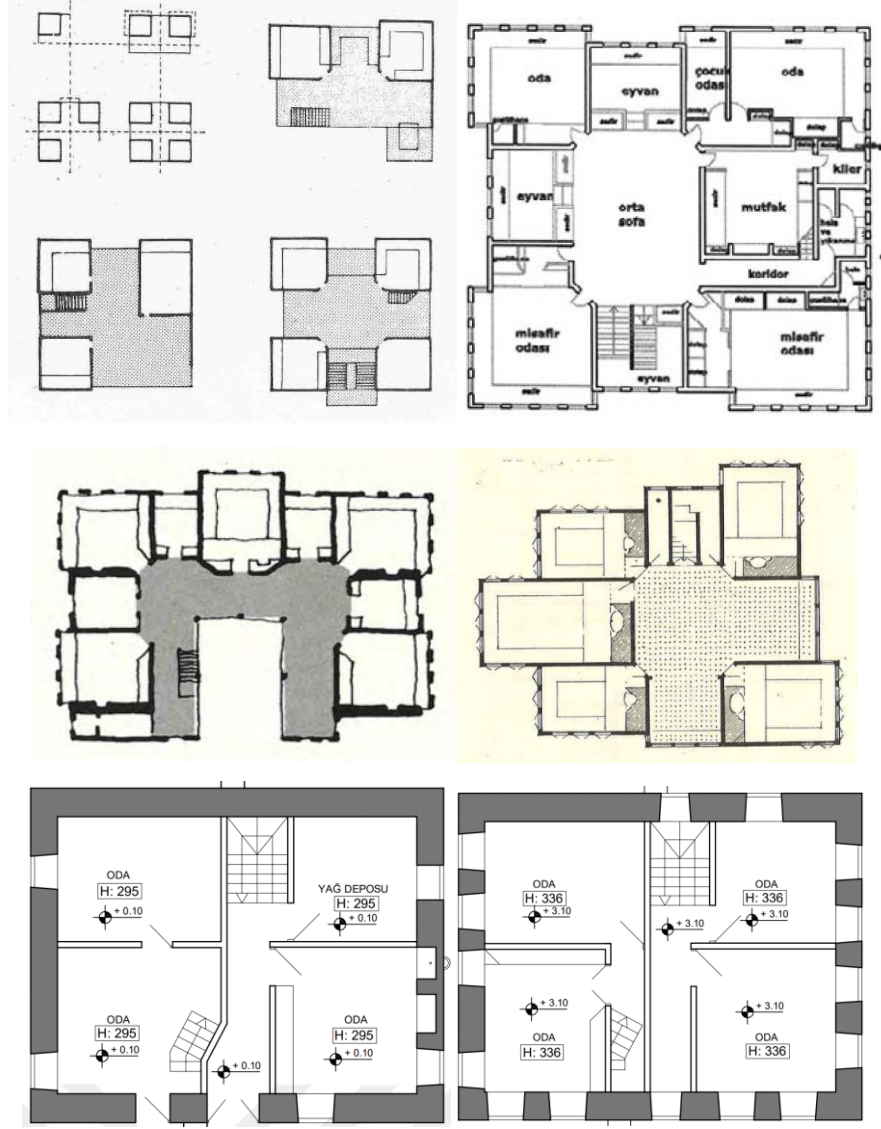
Çadırdaki ortada bulunan ocak, yapıda yana kaymıştır.

Evler ailenin büyümesine uyarak birim birim büyüyebiliyor ya da sonradan bölünebiliyorlar (Şekil 3.34) (Bektaş, 1996).

Şekil 3.34 Odaların birbirleriyle ve orta alanla ilişkilerindeki gelişim düzeni (Küçükerman, 1985)

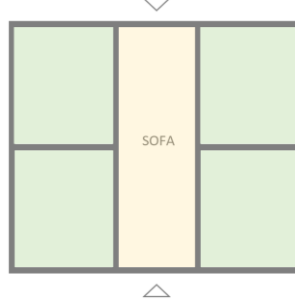
Türkiye'deki geleneksel evlerin biçimlenişine farklı yerlerden örnekler (Şekil 3.35):

Şekil 3.35 Türkiye'deki Geleneksel Ev Örnekleri (Kuban, 1982) - Safranbolu (Bayazit, 2016) - Anadolu (Küçükerman, 1985) - İstanbul (Eldem, 1954) - Çanakkale (Kocabıçak, 2017)

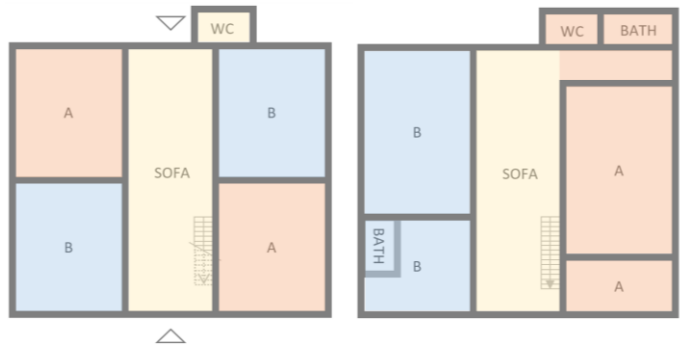
Trabzon Örneği

Bu örnekte, geleneksel bir evin yıllar içinde değişimi gösterilmektedir.

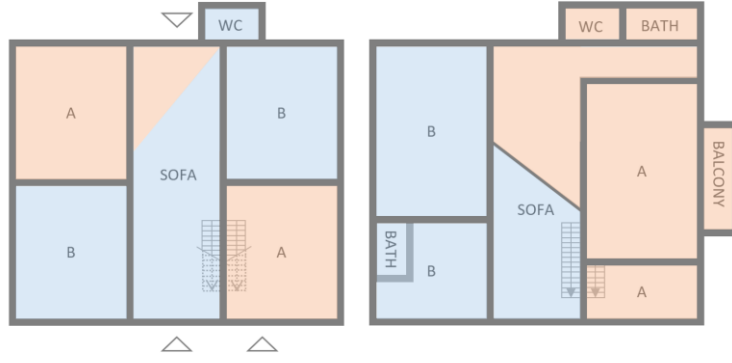
Şekil 3.36 Orijinal Plan 1. Aşama - Bütünsel

1. Aşama - Bütünsel: İlk yapıldığında tek katlı, kapalı sofalı olan ev uzun yıllar bu şekilde kullanılıyor (Şekil 3.36)

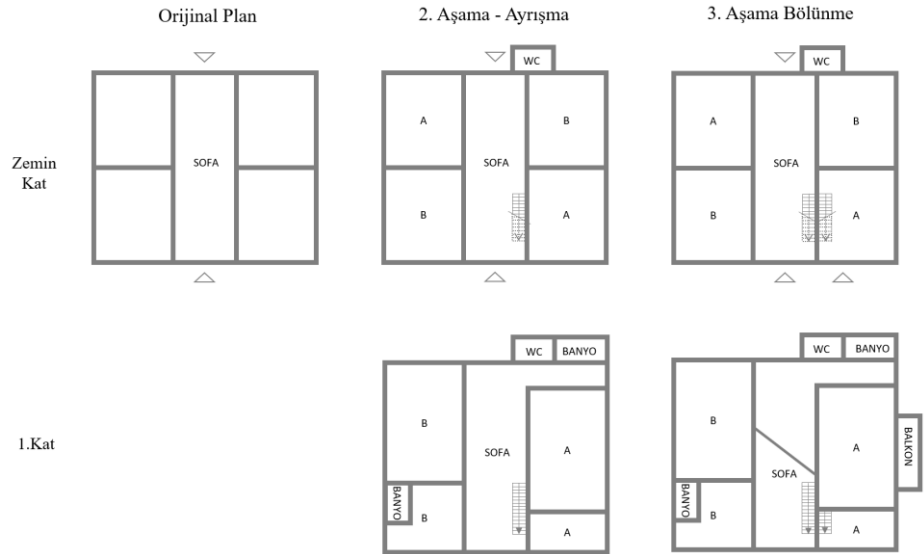
Şekil 3.37 2. Aşama - Ayrışma

2. Aşama - Ayrışma: A ve B olarak adlandırılan iki kardeş, tüm cephelerde eşit sayıda odayla çapraz şekilde yerleşmek üzere yapılan paylaşım şemasıyla evi paylaşıyor. Yıllar sonra 1. kat ekleniyor, sofa ve merdiven bu katta da ortak kullanılırken sağ tarafta A'ya sol tarafta B'ye ait kullanımlar oluşuyor. Zemin katta ortak kullanılan tuvalet B'nin kullanımına geçerken 1. katta A, kendi tarafında bir tuvalet ve banyoya yer veriyor, B de 1. katta kendi tarafına bir banyo ekliyor (Şekil 3.37).

Şekil 3.38 3. Aşama – Bölünme

3. Aşama - Bölünme: A, zemin katta sağ alt odaya eklediği merdiven ile sağ tarafta kendisine ait alt kattaki ve üst kattaki odalar arasında dikey geçiş alanı oluşturuyor. Bununla birlikte artık ana merdivene ihtiyaç duymadan alt kat ve üst kat arasında bağlantı sağlamış oluyor. Yıllar sonra alt kattaki sağ odaya kapı açılıyor ve A, eve buradan giriş çıkış yapıyor. 1. katta sofayı ikiye ayıran bölmenin eklenmesiyle evin ikiye bölünmesi sağlanıyor (Şekil 3.38).

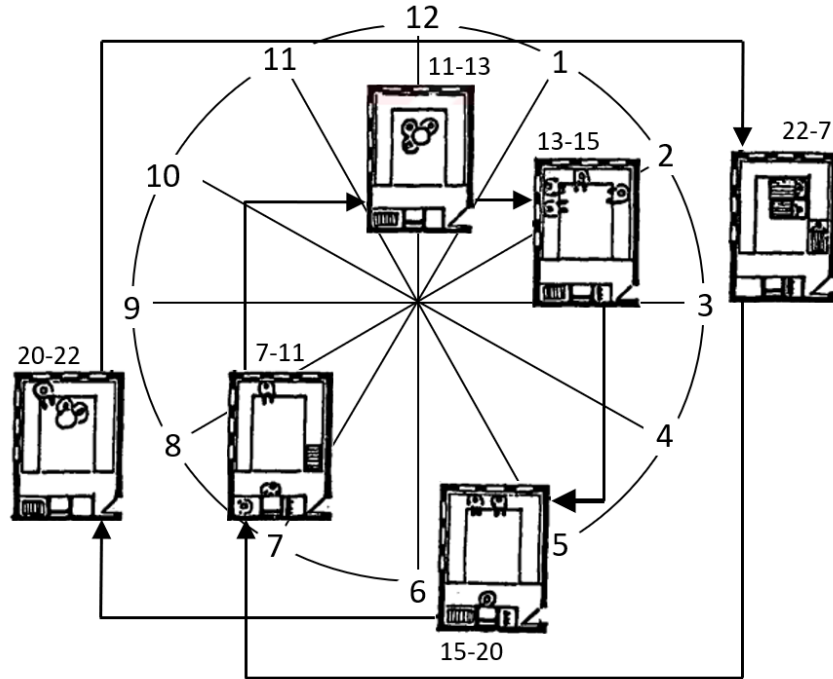

Şekil 3.39 Tüm Değişim Aşamaları

Türkiye'deki geleneksel evlerin planlarının eklenebilir, çıkarılabilir ve bölünebilir bir yapıya sahip olması farklı kullanımlara olanak sağladığı gibi, odaların aynı zamanda birden fazla işleve hitap etmesi de kullanım potansiyelini artırır (Şekil 3.39)

Rabeneck (1974), incelediği tüm geleneksel prototiplerde yerleşik eşya kullanımından kaçınıldığını belirtir. Böylece odalar tek bir işlev için tanımlanmamış, taşınabilir eşyalar sayesinde farklı işlevler için kullanılabilmiştir. Bunu geleneksel evlerin uyarlanabilir bir özelliği olarak gördüğünü söyler.

Türkiye’deki geleneksel evlerde durum farklıdır: hemen her odada aynı yerleşik eşyalar bulunur ve böylece her oda her an istenilen işlev için kullanılabilir (Şekil 3.40).

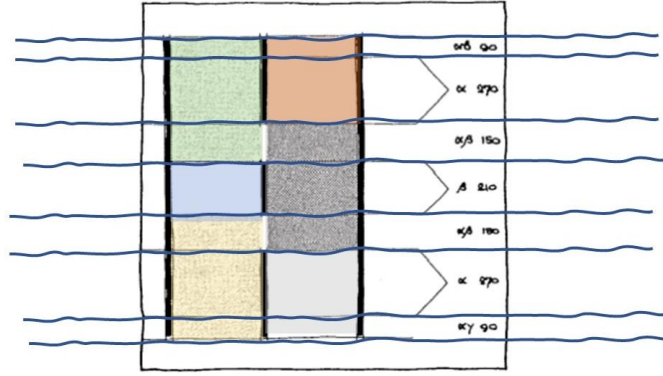
Şekil 3.40 Bir günün farklı zaman dilimlerinde bir odanın farklı kullanımları
(Hacıhasanoğlu, 1989)

Modern zamanlarda, tek bir odanın günün farklı zamanlarında farklı ihtiyaçlara hitap edebilmesinden bugünkü atanan işlevin ileride başka bir işleve dönüştürülebilmesi imkanı caziptir. Çalışmada kişinin değişen istek ve ihtiyaçlarına göre şekillenebilecek ve bir süre boyunca o işlevle kullanılacak mekanlar oluşturma amacıyla Türkiye’deki geleneksel evlerin “tek odada aynı zamanda birçok işlevi yapabilme” özelliği, “her odaya farklı zamanlarda birçok farklı işlevin atanabilmesi” özelliği olarak kullanılmak istenmiştir.

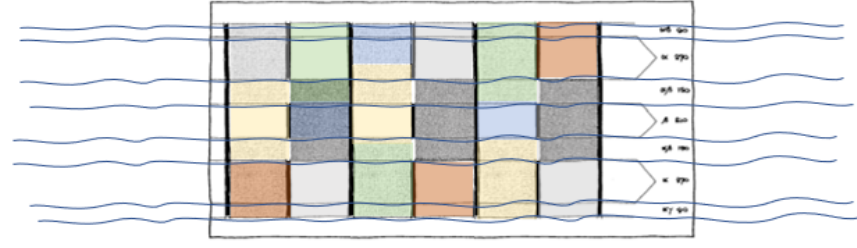
3.3.1. Türkiye'deki Geleneksel Evler, Zone ve Sector

Türkiye'deki geleneksel evlerin planları ile Habraken'in Hollanda'daki gözlemleri arasında benzerlikler bulunmaktadır; bu durum farklı bölgelerdeki geleneksel evlerin uyarlanabilirliği ve çok işlevliliğini vurgulamaktadır.

Bununla birlikte, çok belirgin bir ayırım da bulunmaktadır. Habraken'in sisteminde zone ve sector beraber yer almaktadır. Fakat, zone'un baştan sınırları bellidir, sector'lerin hareketlerini kısıtlar. Türkiye'deki geleneksel ev planlarında açıkça sector'ler görülebilirken zone'lara rastlanmamaktadır. Türkiye'deki geleneksel evlerin tasarım şeması Habraken'in sector olarak tanımladığı alanların zone olmaksızın bir araya gelmesiyle oluşmaktadır (Şekil 3.41) (Şekil 3.42) (Şekil 3.43).

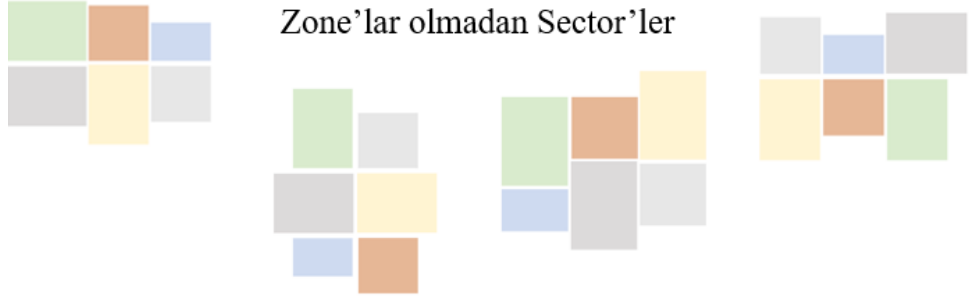
Şekil 3.41 Zone ile birlikte sector'ler – (Habraken, 1976 – Renkler farklı mekan boyutlarını temsil etmektedir).

Zone'lar içinde Sector'ler

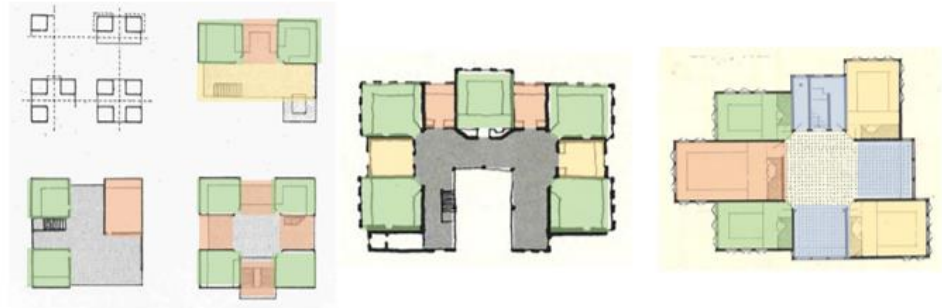
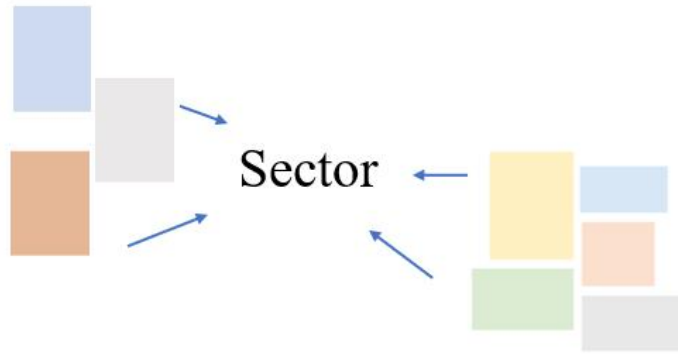
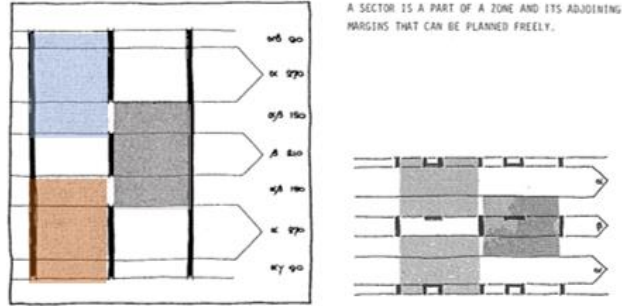

Zone'lar olmadan Sector'ler

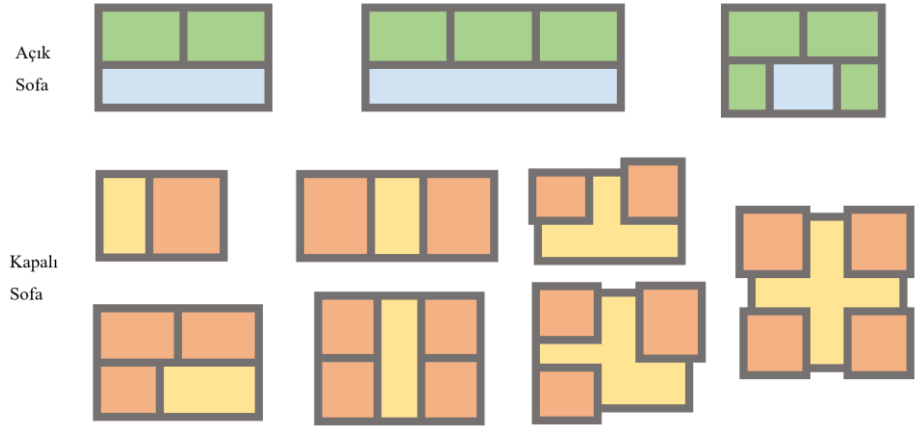
Şekil 3.42 Zone olmadan sector'ler (Halise Betül Bulut, 2023 - Renkler farklı mekan boyutlarını temsil etmektedir).

Support Sistemi

Şekil 3.43 Türkiye'deki Geleneksel Evler ve Sector

Sector Analizi - Türkiye'deki Geleneksel Evler (Renkler farklı mekan boyutlarını temsil etmektedir, renklendirme: Halise Betül Bulut, planlar: Kuban 1982, Eldem 1954).

Şekil 3.44 Türkiye'deki Geleneksel Ev Planlarında Genel Tipoloji (Kuban 1982, Eldem 1954, Küçükerman, 1985– derleme: Halise Betül Bulut).

Türkiye'deki geleneksel yapılar farklı işlevlere imkan sağlayan sector'lerden oluşmaktadır denilebilir (Şekil 3.44). Sector'lerle oluşturulan planlar, değişikliklere uyum sağlama ve farklı bireysel ihtiyaç ve tercihleri karşılama konusunda çağdaş tasarımlardan daha fazla potansiyele sahiptir.

Geleneksel ortamlar uzun yıllardır mekansal potansiyelin etkili kullanımını sergilemektedir. Habraken, Hollanda konutlarını analiz ederek, yalnızca Hollandalılara yönelik değil, evrensel olarak uygulanabilir, kullanıcıların yaşam alanlarından memnuniyetini sağlamayı amaçlayan bir sistem geliştirmiştir. Türkiye'deki geleneksel evler incelendiğinde tipolojinin değişikliklere daha yatkın olduğu, daha fazla uyarlanabilirlik ve kişiselleştirme fırsatı sağladığı açıkça görülmektedir.

3.4. "SECTOR" BİÇİM TEMELLİDİR

Modern zamanlarda çoğu tasarımcının mevcut yaklaşımı, işleve dayalı ortamlar yaratmaya odaklıdır. Ancak mekanı kendi özel ihtiyaç ve isteklerine göre uyarlamalarına izin vererek potansiyeli ve kullanıcıların memnuniyetini en üst düzeye çıkarmayı önceleyen alternatif bir yaklaşım, biçim kavramına dayanmaktadır.

3.4.1. Tasarım Egzersizi

Tasarım egzersizi, bir yapının fiziksel özelliklerini; özellikle kapı ve pencerelerinin yerleşimini vurgulayan bir çalışmayı içermektedir.

Bu tasarım çalışmasının amacı biçim ve işlevin mekan kullanımına etkisini gözlemlemektir. Bitişik 2 mekanın ortak duvarında açılacak kapının konumu mekanların kullanımını nasıl etkileyecektir?

Farklı boyutlarda belirlenmiş A ve B şekilleri (Şekil 3.45):

Şekil 3.45 A ve B şekilleri

Bu birimlerin farklı yerlere konumlandırılan açıklıklar ile alternatif biçimlerde farklı işlevler için nasıl kullanılabileceği incelenmiştir.

Bu biçimlerde gerçekleştirilecek işlevler konut ve konut dışı kullanımlar üzerinden örneklendirilmiştir. Konutlarda “yaşama ve mutfak”, “yatak odası ve banyo +/- giyinme odası”, konut dışı kullanımlarda ise kafe, kuaför ve eczane işlevleri incelenmiştir.

Tüm alternatiflerde aynı ölçülerdeki tefriş elemanları kullanılmıştır.

Tefriş düzeninden sonra en uygun biçimin belirlenmesinde şu kriterler dikkate alınmıştır:

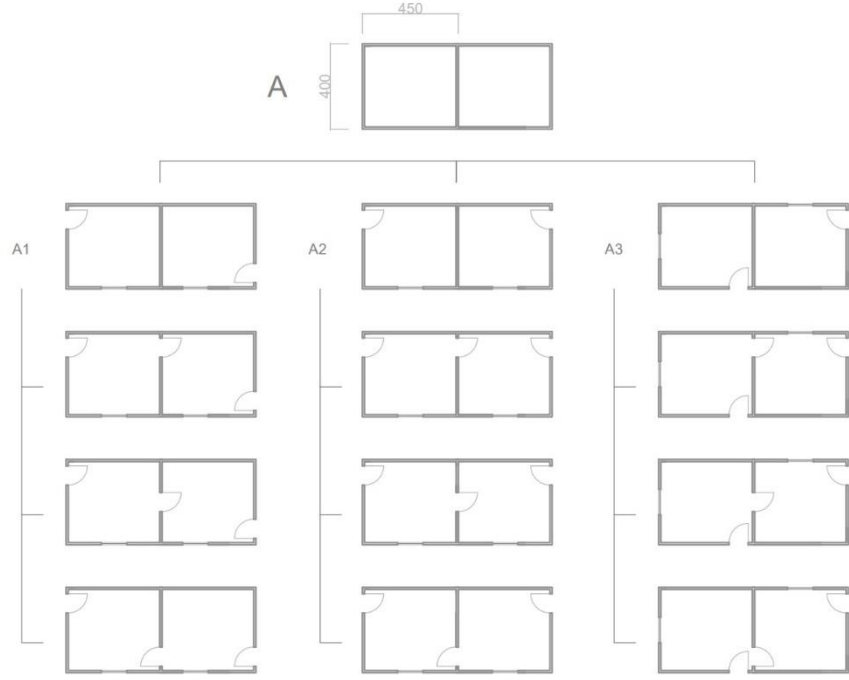
- Ortaya çıkan kullanım alanı
- Kullanım sırasında alanın sirkülasyondan etkilenişi

Şekil A

4 x 4,5m ölçülerinde 2 sector birleşiminden oluşan A Şekli için 3 alternatif oluşturulmuştur.

Pencere ve kapılar her alternatifte kısıtlayıcı olarak farklı noktalara konumlandırılmıştır. Bunlar aynı büyüklükte ve sabit olan pencere ve kapılardır.

Bu alternatifler kısıt olarak belirlendikten sonra her alternatif için kapının ortak duvar üzerinde 3 farklı yerde, kenarlarda ve ortada konumlandırıldığı alt biçimler oluşturulmuştur (Şekil 3. 46):

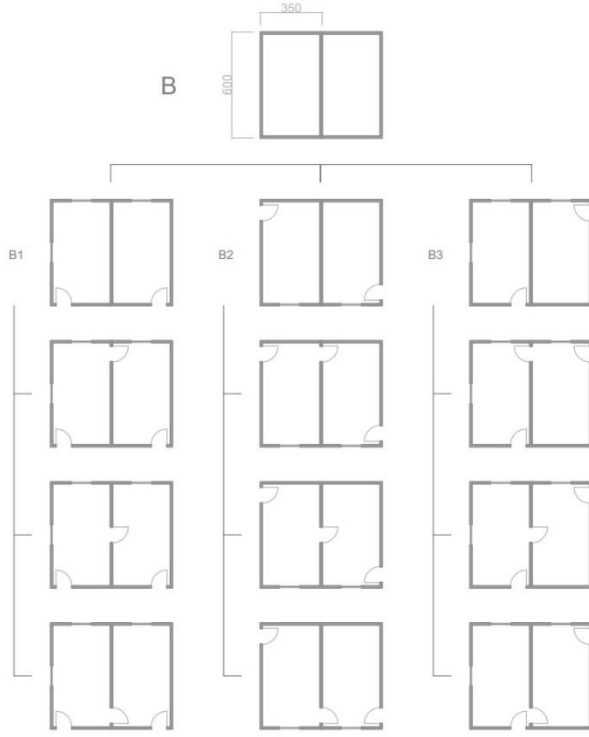
Şekil 3. 46 Şekil A ve alternatifleri

Şekil B

3,5 x 6m ölçülerinde 2 sector birleşiminden oluşan B Şekli için 3 alternatif oluşturulmuştur.

Pencere ve kapılar her alternatifte kısıtlayıcı olarak farklı noktalara konumlandırılmıştır. Bunlar aynı büyüklükte ve sabit olan pencere ve kapılardır.

Bu alternatifler kısıt olarak belirlendikten sonra her alternatif için kapının ortak duvar üzerinde 3 farklı yerde, kenarlarda ve ortada konumlandırıldığı alt biçimler oluşturulmuştur (Şekil 3. 47):

Şekil 3.47 Şekil B ve alternatifleri

Analiz

Kullanım alanları ve tefriş yerleşimi sonrasında dolaşımın kullanıma etkisi dikkate alındığında 3 alt biçimin en uygun olanlarının işaretli olanlar olduğu görülmektedir (Şekil 3. 48-53).

Alternatif A1 için Konut Kullanımı

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Yaşama/ Mutfak			
Mutfak/ Yaşama			
Yatak Odası/ Banyo			
Yatak Odası/ Giyinme Odası- Banyo			
Banyo/ Yatak Odası			

Alternatif A1 için Konut-dışı Kullanım

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Kafe Yeme-İçme Alanı/ Mutfak			
Kafe Mutfak/ Yeme-İçme Alanı			
Kuaför İşlem Alanı/ Karşılama			
Kuaför Karşılama/ İşlem Alanı			
Eczane Karşılama/ Laboratuvar-Depo			
Eczane Laboratuvar-Depo/ Karşılama			

Şekil 3.48 Alternatif A1

- Yatak odası, banyo ve giyinme odası alt biçimleri dikkate alındığında en uygun biçimin 3. alt biçim olduğu görülmektedir.
- Yaşama ve mutfak alt biçimlerinde 1. ve 3. alt biçimlerin seçildiği görülmektedir. Bu farklılığın nedeni 1. ve 3. alt biçimlerin aslında birbirinin aynalanmış hali olmasıdır. Burada biçimin etkisi farklı bir açıdan görülmektedir.
- Konut dışı kullanımlara bakıldığında 1. ve 3. alt biçimler yine en uygun biçimler olarak görülmektedir. Yaşama ve mutfak alt biçimlerinde olduğu gibi biçimsel duruma bağlı olarak değişiklik olması dikkat çekicidir.

Alternatif A2 için Konut Kullanımı

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Yaşama/ Mutfak			
Mutfak/ Yaşama			
Yatak Odası/ Banyo			
Yatak Odası/ Giyinme Odası- Banyo			
Banyo/ Yatak Odası			

Alternatif A2 için Konut-dışı Kullanım

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Kafe Yeme-İçme Alanı/ Mutfak			
Kafe Mutfak/ Yeme-İçme Alanı			
Kuaför İşlem Alanı/ Karşılama			
Kuaför Karşılama/ İşlem Alanı			
Eczane Karşılama/ Laboratuvar-Depo			
Eczane Laboratuvar-Depo/ Karşılama			

Şekil 3.49 Alternatif A2

- Alternatif A2'de farklı işlevlere yönelik oluşturulan tüm alt biçimlerde 1. alt biçim öne çıkmıştır.

Alternatif A3 için Konut Kullanımı

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Yaşama/ Mutfak			
Mutfak/ Yaşama			
Yatak Odası/ Banyo			
Yatak Odası/ Giyinme Odası- Banyo			
Banyo/ Yatak Odası			

Alternatif A3 için Konut-dışı Kullanım

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Kafe Yeme-İçme Alanı/ Mutfak			
Kafe Mutfak/ Yeme-İçme Alanı			
Kuaför İşlem Alanı/ Karşılama			
Kuaför Karşılama/ İşlem Alanı			
Eczane Karşılama/ Laboratuvar-Depo			
Eczane Laboratuvar-Depo/ Karşılama			

Şekil 3.50 Alternatif A3

- Alternatif A3'te farklı işlevlere yönelik oluşturulan tüm alt biçimlerde 1. alt biçim öne çıkmıştır.

Alternatif B1 için Konut Kullanımı

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Yaşama/ Mutfak			
Mutfak/ Yaşama			
Yatak Odası/Banyo			
Yatak Odası/ Giyinme Odası-Banyo			
Banyo- Giyinme Odası/ Yatak Odası			

Alternatif B1 için Konut-dışı Kullanım

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Kafe Yeme-İçme Alanı/ Mutfak			
Kafe Mutfak/ Yeme-İçme Alanı			
Kuaför İşlem Alanı/ Karşılama			
Kuaför Karşılama/ İşlem Alanı			
Eczane Karşılama/ Laboratuvar-Depo			
Eczane Laboratuvar-Depo/ Karşılama			

Şekil 3.51 Alternatif B1

- Yaşama ve mutfak alt biçimlerinden 3., yatak odası + banyo + giyinme odası alt biçimlerinden ise 2. alt biçim öne çıkmıştır. Bu durumun nedeni yatak odası + banyo + giyinme odası alt biçimlerinde ortadan açılan bir kapı ile en uygun biçimin sağlanabilmesidir.
- Konut dışı alt biçimlere bakıldığında 3. alt biçim öne çıkmaktadır.

Alternatif B2 için Konut Kullanımı

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Yaşama/ Mutfak			
Mutfak/ Yaşama			
Yatak Odası/Banyo			
Yatak Odası/ Giyinme Odası-Banyo			
Banyo- Giyinme Odası/ Yatak Odası			

Alternatif B2 için Konut-dışı Kullanım

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Kafe Yeme-İçme Alanı/ Mutfak			
Kafe Mutfak/ Yeme-İçme Alanı			
Kuaför İşlem Alanı/ Karşılama			
Kuaför Karşılama/ İşlem Alanı			
Eczane Karşılama/ Laboratuvar-Depo			
Eczane Laboratuvar-Depo/ Karşılama			

Şekil 3.52 Alternatif B2

- Yaşama ve mutfak alt biçimlerinde 1. ve 3. alt biçimler görülmektedir. Bu farklılığın nedeni Alternatif A1'de olduğu gibi 1. ve 3. alt biçimlerin birbirinin aynalanmış hali olmasıdır.
- Yatak odası + banyo + giyinme odası alt biçimlerinde 1. alt biçim öne çıkmaktadır.
- Konut dışı alt biçimlerde 1. ve 3. alt biçimler görülmektedir. Bunun nedeni biçimin ayna özelliğinin olmasıdır.

Alternatif B3 için Konut Kullanımı

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Yaşama/ Mutfak			
Mutfak/ Yaşama			
Yatak Odası/Banyo			
Yatak Odası/ Giyinme Odası-Banyo			
Banyo- Giyinme Odası/ Yatak Odası			

Alternatif B3 için Konut-dışı Kullanım

	1. Alt Biçimler	2. Alt Biçimler	3. Alt Biçimler
Kafe Yeme-İçme Alanı/ Mutfak			
Kafe Mutfak/ Yeme-İçme Alanı			
Kuafor İşlem Alanı/ Karşılama			
Kuafor Karşılama/ İşlem Alanı			
Eczane Karşılama/ Laboratuvar-Depo			
Eczane Laboratuvar-Depo/ Karşılama			

Şekil 3.53 Alternatif B3

- Yaşama ve mutfak alt biçimlerinde 1. alt biçim, yatak odası + banyo + giyinme odası alt biçimlerinde ise 2. alt biçim öne çıkmıştır. Bu durumun nedeni, yatak odası + banyo + giyinme odası alt biçimlerinde ortadan açılan bir kapı ile en uygun biçimin sağlanabilmesidir.
- Konut dışı alt biçimlere bakıldığında 1. alt biçim öne çıkmaktadır.

Değerlendirme

A2 ve A3 alternatiflerine bakıldığında tek bir alt biçimin işlevden bağımsız olarak en uygun biçime sahip olduğu görülmektedir.

Alternatif A1'deki alt biçimler incelendiğinde biçime bağlı olarak farklı bir durumun ortaya çıktığı görülmüştür. Her ne kadar farklı alt biçimler en uygun biçime sahip olsa da bu farklı alt biçimlerin aslında birbirinin aynası olması dikkat çekicidir. Aynı işlev için farklı bir alt biçim arandığında 3 alt biçimden birbirini yansıtanlar en uygun biçimi veriyor. Bu durum biçimin etkisini farklı bir açıdan ortaya koymaktadır.

B alternatifleri incelendiğinde şu durumla karşılaşılmıştır: B şekli derin bir sector birleşimi olduğu için farklı işlevlere yönelik yerleşimler yapılırken biçim içinde bölünmelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu durumun sonucunda A alternatiflerinde ön plana çıkmayan kapının ortada konumlandırıldığı 2. alt biçim, B1 ve B3'te en uygun biçimi veren alt biçimlerden biri olmuştur.

B1 alternatifinde işlevi ne olursa olsun bölme gerektirmeyen alt biçimlerde 3. alt biçimin öne çıktığı görülmektedir. B3'te de aynı durum vardır; bölme gerektirmeyen alt biçimlerde, işlevi ne olursa olsun 1. alt biçim en uygundur.

Alternatif B2 için biçimde bölme yapılması gerektiğinde 1. alt biçim öne çıkmıştır. Bölme gerektirmeyen işlevlere bakıldığında Alternatif A1'de olduğu gibi birbirinin aynası olan alt biçimlerin en uygun biçimi verdiği görülmektedir.

Biçim ve işlevin sector'lerin kullanımına etkisini gözlemlemeyi amaçlayan bu çalışmanın sonuçları şu şekildedir:

- Konut ve konut-dışı kullanımlarda, özel durumlar dışında, işlevden bağımsız olarak aynı biçimin en uygun biçimi sağladığı görülmüştür.
- Özel durumlardan biri, 3 alt biçimden ikisinin yansıtılması durumunda her ikisinin de en uygun biçim olarak aynı işlev için seçilebilmesidir. Bu durum, seçimin yine morfolojiden etkilendiğini gösterir.

- Bir diğerk özel durum ise B şeklinin derinliğinden kaynaklanan bölünmedir. Bazı işlevler için en uygun biçimin bölme işlemiyle oluşturulan alt biçimler olduğu görülmüş ve bu nedenle farklı bir alt biçim seçilmiştir. Bu farklılığın nedeni yine temelde morfolojiktir.

En uygun biçimlerin seçiminde amaç bu biçimlerle elde edilebilecek en iyiyi, en kaliteliyi seçmek değildir. Tefriş çok daha farklı yapılabilir, çok daha farklı çözümlere ulaşılabilir, hatta yapılmış olanlarda farklı kişiler farklı biçimleri en uygun olarak seçebilir. Bu durumun farkında olarak bu çalışma yapılmış olup tek amaç biçimin önemini vurgulamaktır.

Her ne kadar en uygun yerleşim planının seçimine ilişkin kararlar büyük ölçüde evrensel tasarım ilkelerinden etkilenen değerlere dayalı olsa da böyle bir yaklaşım daha uyarlanabilir yapılı çevreler oluşturmaya yönelik daha ileri araştırmalara kapılar açabilir. Açıkçası, bu yaklaşımı destekleyecek sonuçlara ulaşmak için farklı türdeki kısıtlamalarla daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

3.4.2. Tasarım Aracı Olarak “Sector”

Sector; oluşturulurken belirli bir işlev atanmamış olan, birden fazla işleve farklı zamanlarda dönüştürülebilecek alanları ifade eder.

Biçime dayalı olan sector’ler tasarımda bölünebilir, birleştirilebilir yapısı itibariyle de kullanım potansiyelini arttırmaktadır.

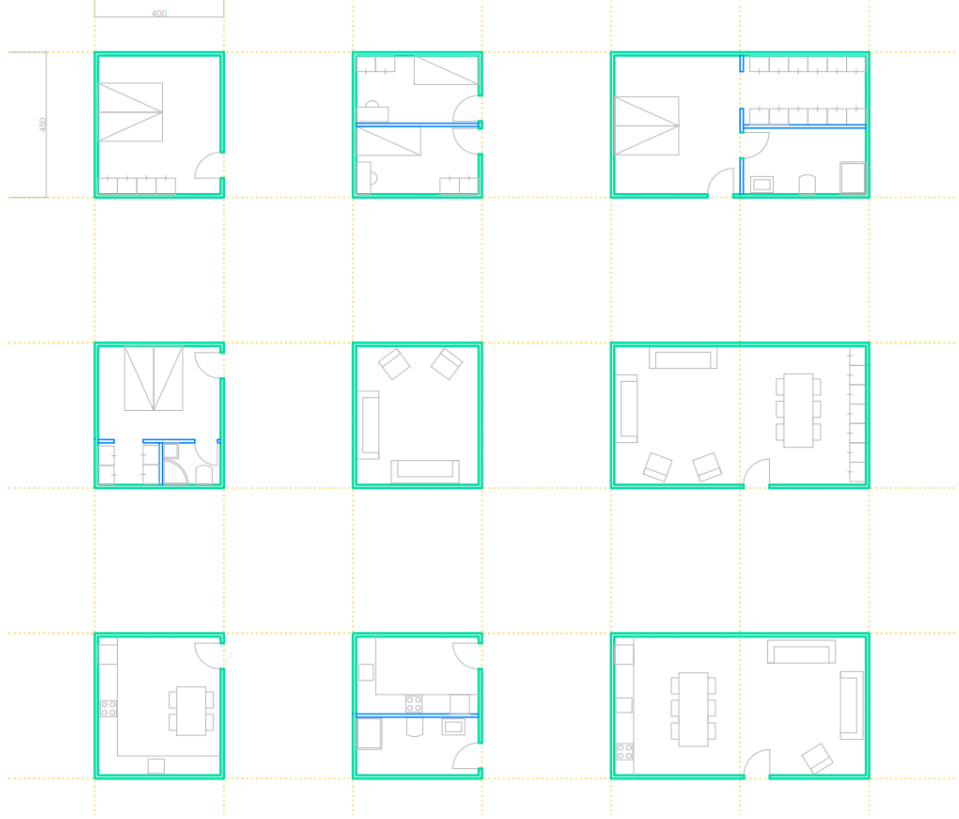
Sector’lerin tasarım aracı olarak kullanımını örneklemek amacıyla yapılan bu çalışma 4 aşamadan oluşmaktadır. Çalışmadaki örneklerde en doğru tasarım değil, olabildiğince farklı kullanıma hitap eden plan çeşitliliğini göstermek amaçlanmıştır. Çalışmada vurgulanmak istenen öncelikli olarak işlev atamadan yapılan plan düzenlemesinin farklı kullanımlara imkan sağlayan potansiyeli ve biçimin önemidir.

- 1. Aşama: Sector boyutuna karar vermek, sector potansiyeli nasıl arttırılabileceği üzerine düşünmek
- 2. Aşama: Karar verilen sector ile çeşitli konut planları oluşturmak
- 3. Aşama: Farklı boyutlardaki sector’ler ile çeşitli konut planları oluşturmak
- 4. Aşama: Farklı boyutlardaki sector’ler ile günümüz plan örneklerinde düzenlemeler yapmak

1.Aşama

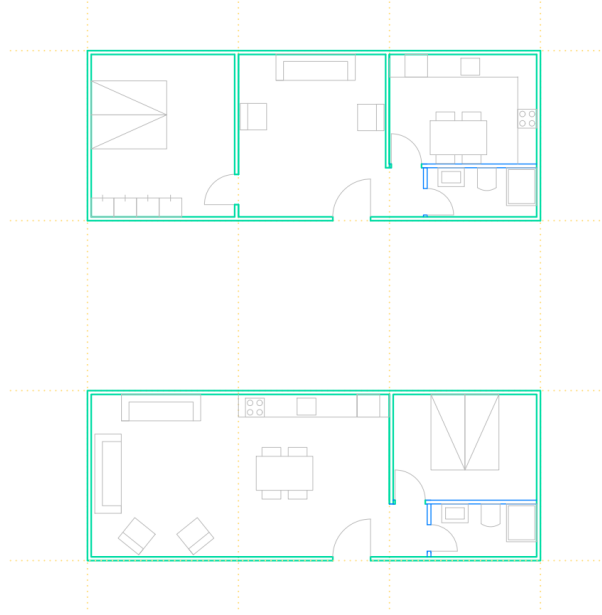
Bu aşamada amaç belirlenmiş tek boyutlu bir sector ile neler yapılabileceğini göstermektir.

4x4,5m boyutların bir sector, sector'ün kendisi, bölünmüş hali ve 2 sector'ün birleşmiş hali (Şekil 3.54):

Şekil 3.54 Bir Sector

Birleştirilmiş 3 sector ile 54m²lik konut alternatifleri (Şekil 3.55):

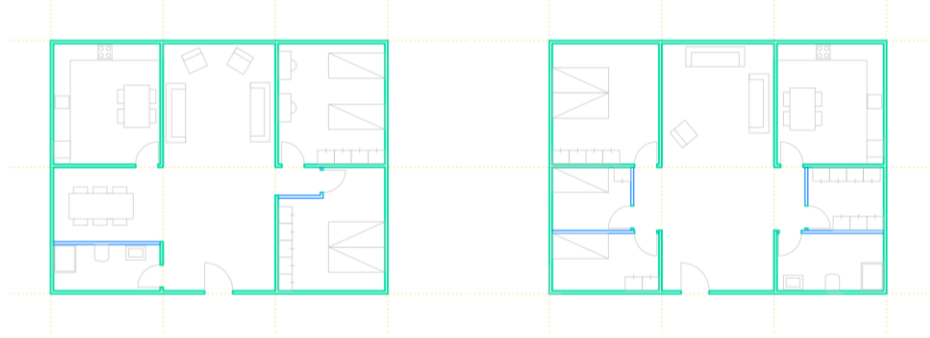
Şekil 3.55 54m²lik konut alternatifleri

Birleştirilmiş 4 sector ile 72m²lik konut alternatifleri (Şekil 3.56):

Şekil 3.56 72m²lik konut alternatifleri

Birleştirilmiş 6 sector ile 108m²lik konut alternatifleri (Şekil 3.57):

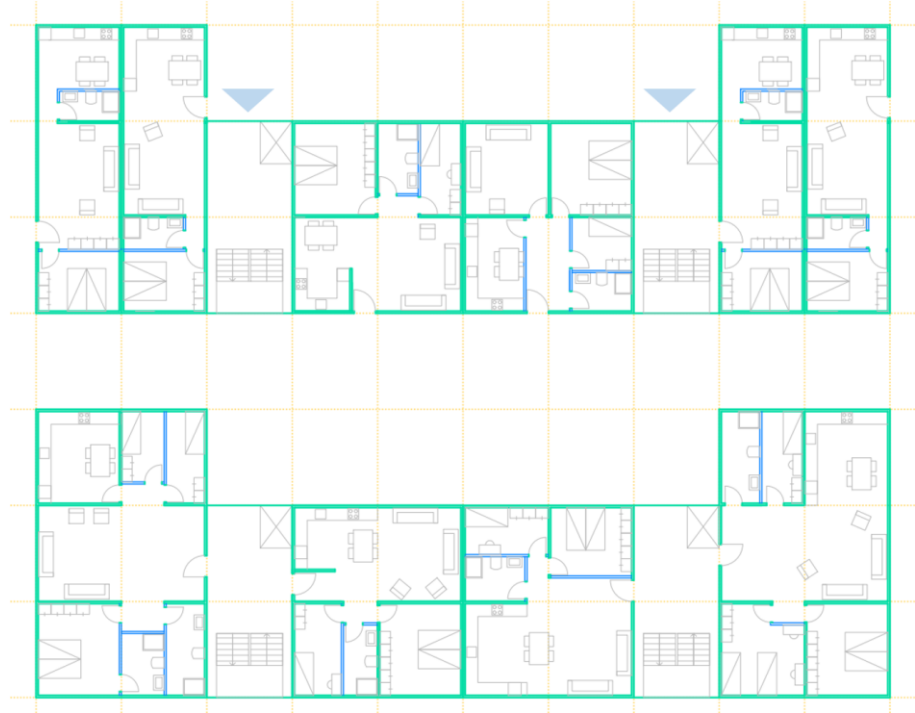
Şekil 3.57 108m²lik konut alternatifleri

2. Aşama

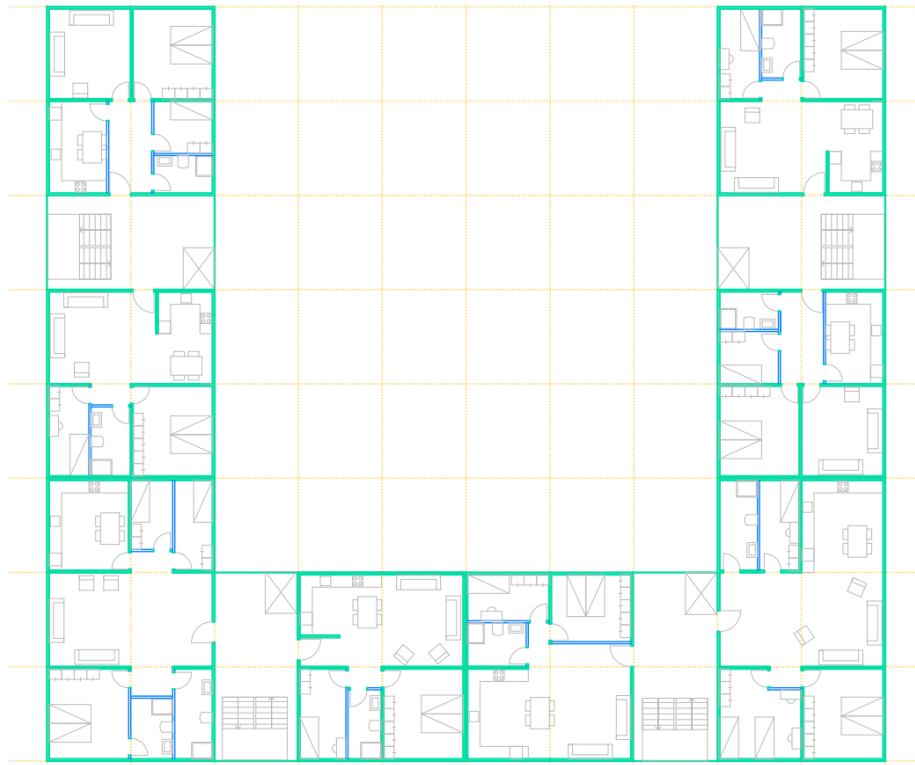
72m², 108m² ve 48m² konut birimlerinin bir arada düzenlemeleri (Şekil 3.58-61):

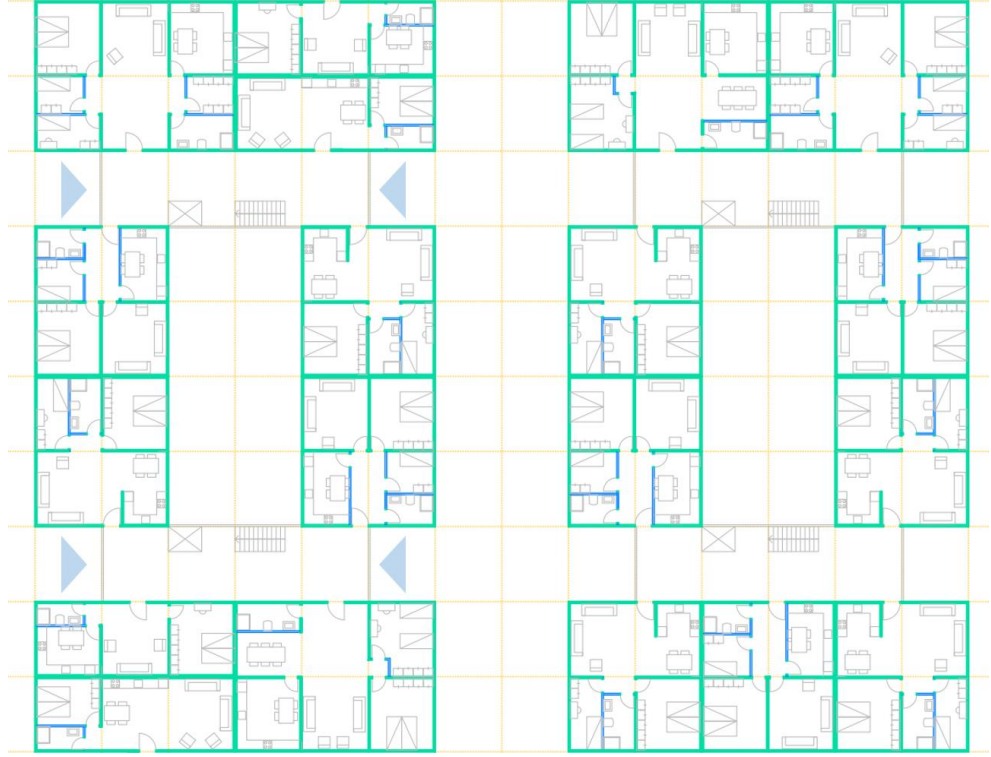
Şekil 3.58

Şekil 3.59

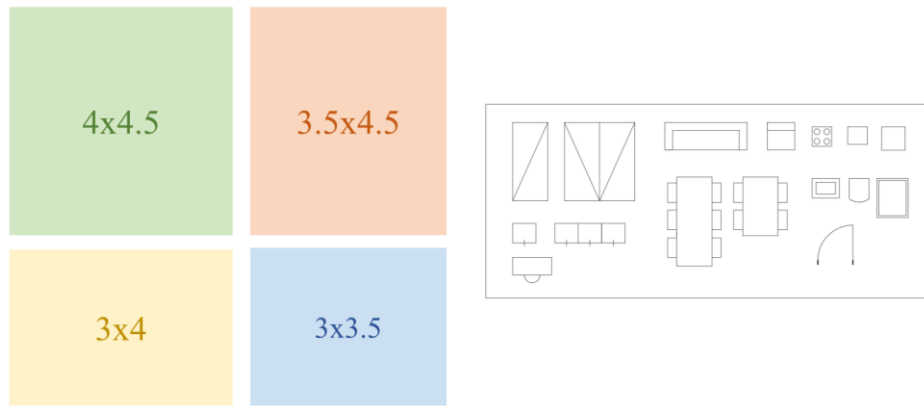
Şekil 3.60

Şekil 3.61

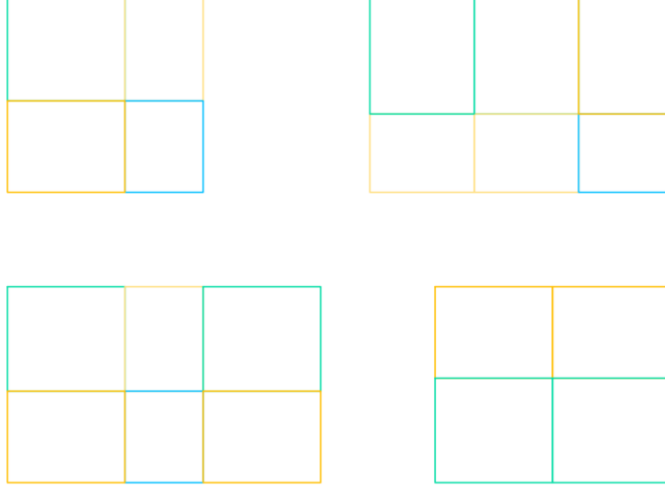
3. Aşama

4x4.5m, 3.5x4.5m, 3x4m, 3x3.5m boyutlarında sector'ler belirlenmiştir (Şekil 3.62).

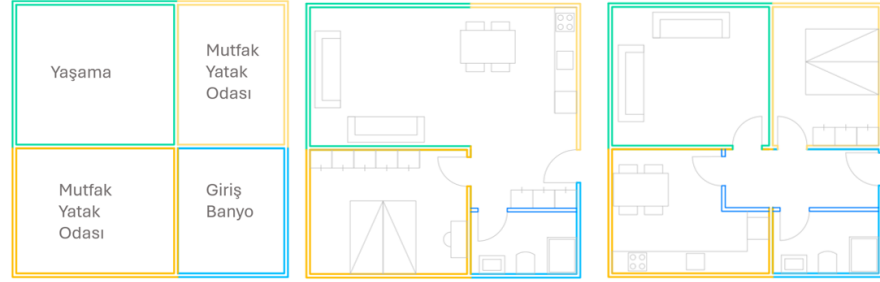
Şekil 3.62 Sector'ler ve teşrif elemanları

Farklı boyutlardaki sector'ler ile oluşturulan temel varyasyonlar (Şekil 3.63):

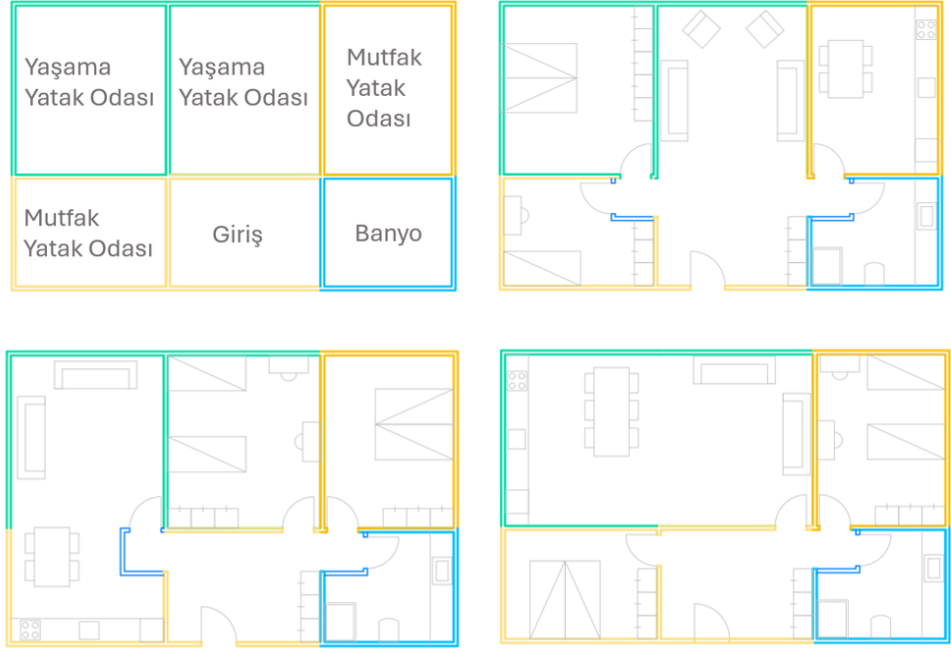

Şekil 3.63

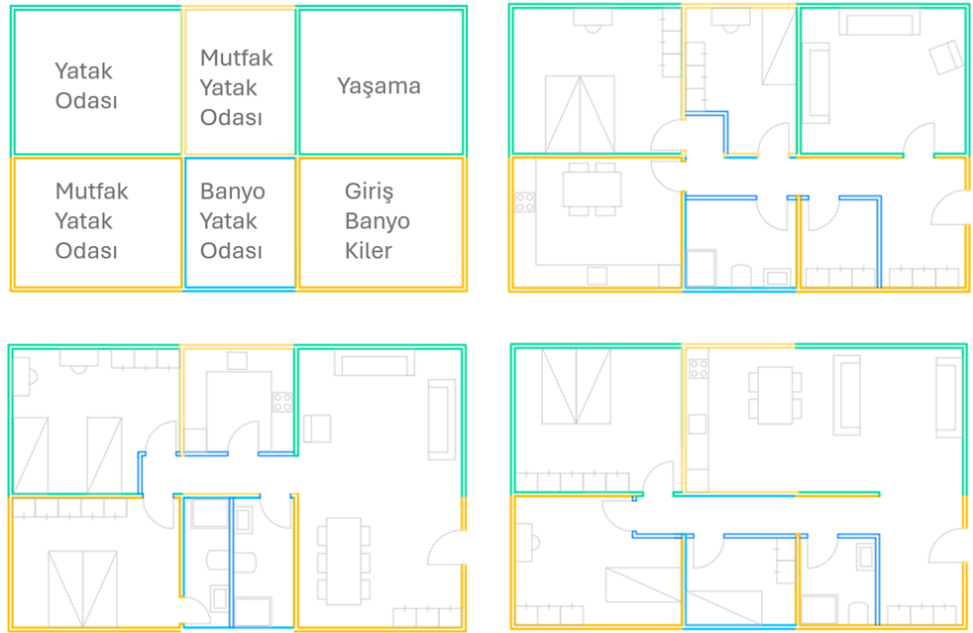
Temel Varyasyonlar ve Alt Varyasyonları (Şekil 3.64-66):

Şekil 3.64

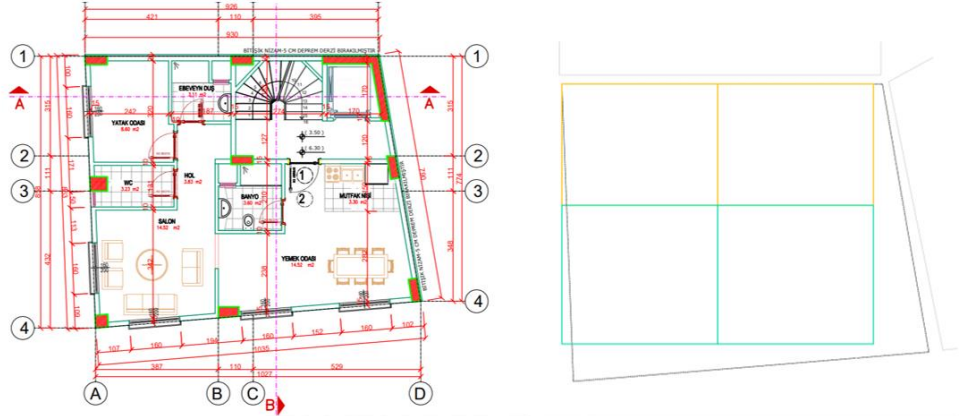
Şekil 3.65

Şekil 3.66

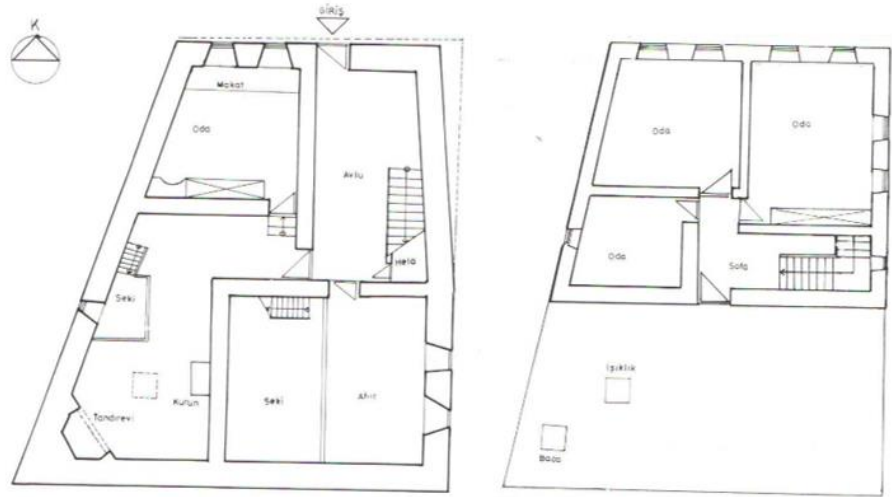
4. Aşama

Farklı boyuttaki sector'ler ile oluşturulmuş temel varyasyonlardan birinin, var olan bir plana uyarlaması (Şekil 3.67):

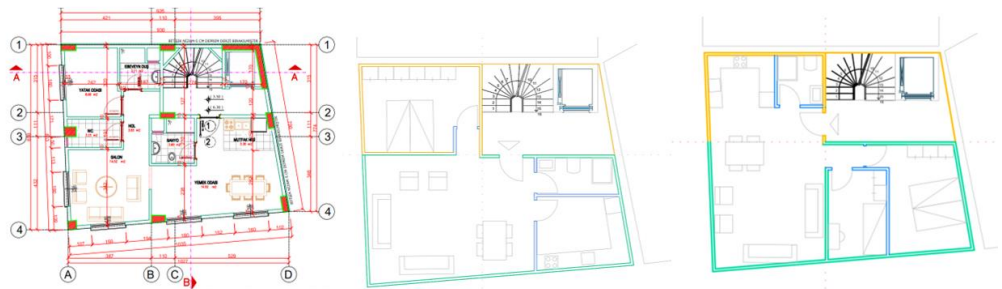
Şekil 3.67 Uyarlama

Sector'ler geleneksel örneklerde de görüldüğü gibi dik açılar haricinde de var olabiliyorlar (Şekil 3.68):

Şekil 3.68 Geleneksel örnek

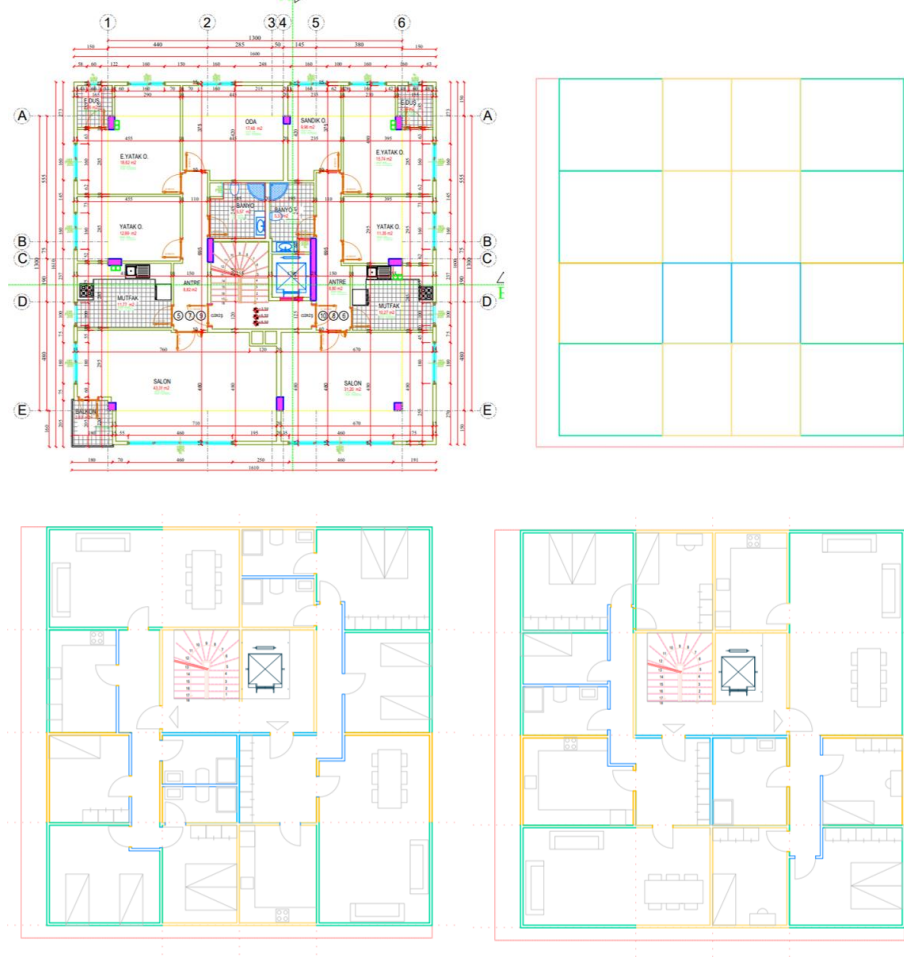
Günümüz planı ve sector'ler ile düzenlenmiş varyasyonları (Şekil 3.69):

Şekil 3.69 Sector'lerin dezenformasyonu

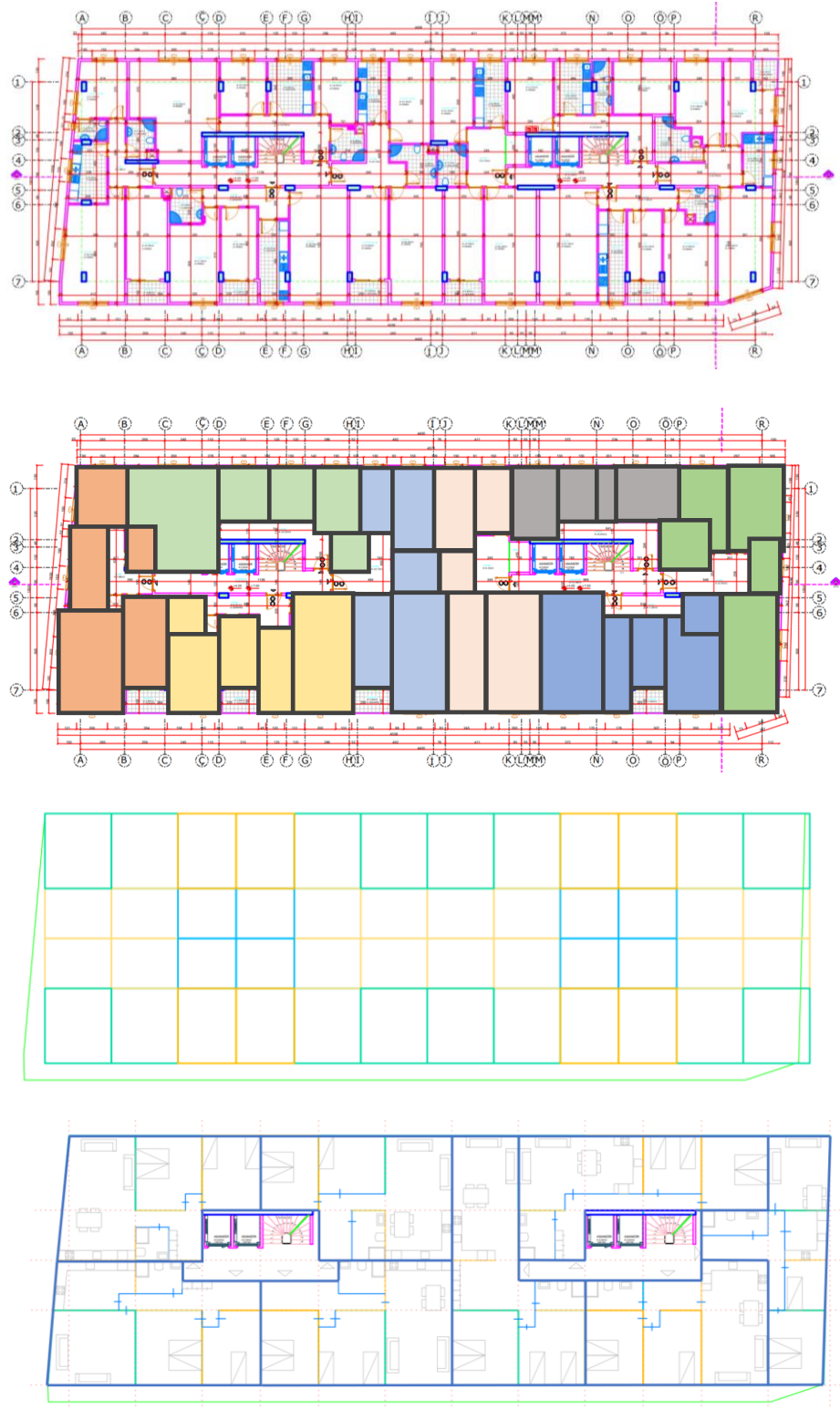

Günümüz planı ve sector'ler ile düzenlenmiş varyasyonları (Şekil 3.71):

Şekil 3.71

Günümüz planı ve sector'ler ile düzenlenmiş versiyonu (Şekil 3.72):

Şekil 3.72

Çalışma sonucunda mevcut planlar sector'ler ile yeniden düzenlendiğinde daha tanımlı ve daha fazla kullanım potansiyeline sahip alanların oluştuğu görülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TOKİ ÇALIŞMASI

Bu çalışmanın amacı ülkenin birçok yerinde uygulanan mevcut TOKİ planlarının sector'ler ile tasarlandığında çok daha fazla kullanım potansiyeline sahip olup konutta kullanıcı memnuniyetini artırabileceğini göstermektir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 Farklı bölgelere uygulanmış aynı 3+1 TOKİ planı

4.1. TOKİ PLAN ÇALIŞMASI

Öncelikle genel TOKİ 3+1 dairelerinin planları sector'lerle tasarlınsaydı nasıl olurdu, sorusuna cevap aranmıştır (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 Sector'ler ile TOKİ planı (Renkler farklı sector boyutlarını ifade etmektedir)

Sector düzenlemesinin farklı kullanımlara olanak sağlayabildiğini göstermek amacıyla aynı metrekarede yapılabilecek düzenlemeler denenmiştir. Bu düzenlemelerdeki amaç en doğru plan şemasını uygulamak değil, olabildiğince farklı kullanıma hitap etmektir.

Aynı metrekarede aynı sector dizimiyle elde edilebilecek alt varvasyonlardan bazıları (Şekil 4.3):

Şekil 4.3 Alt Varyasyonlar

Bu varyasyonlar kat planında bir araya getirilmiştir.

Bir kat planında aynı metrekareye sahip 2+1, 3+1 ve 4+1 alt varyasyonları (Şekil 4.4):

Şekil 4.4 Kat Planı

Bir kat planında aynı metrekareye sahip 1+1, 2+1, 3+1 alt varyasyonları (Şekil 4.5):

Şekil 4.5 Kat Planı

Sonrasında aynı kat planında farklı metrekarelere sahip daireler tercih edilirse nasıl plan alternatifleri çıkabilir, bunun üzerine denemeler yapılmıştır. Yine bu düzenlemelerdeki amaç en doğru plan şemasını uygulamak değil, olabildiğince farklı kullanıma hitap etmektir.

Bir kat planında farklı metrekarelerde farklı sector birleşimleriyle oluşturulmuş varyasyonlar (Şekil 4.6-7):

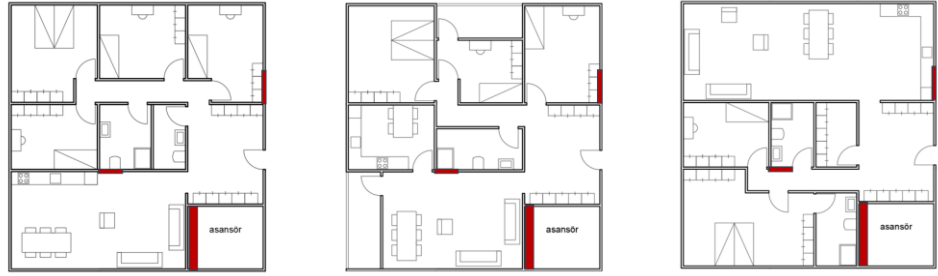

Şekil 4.6 Kat Planı

Şekil 4.7 Kat Planı

Alternatifler oluşturulduktan sonra tesisat bacalarının konumlanabileceği ortak noktalar belirlenmiştir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 Tesisat Bacaları

Bu ortak noktalar farklı metrekareli varyasyonlar dahil bütün plan tiplerine uyum sağlamaktadır.

Tesisat bacasının sayısı planlardaki değişim potansiyeli ile doğru orantılıdır.

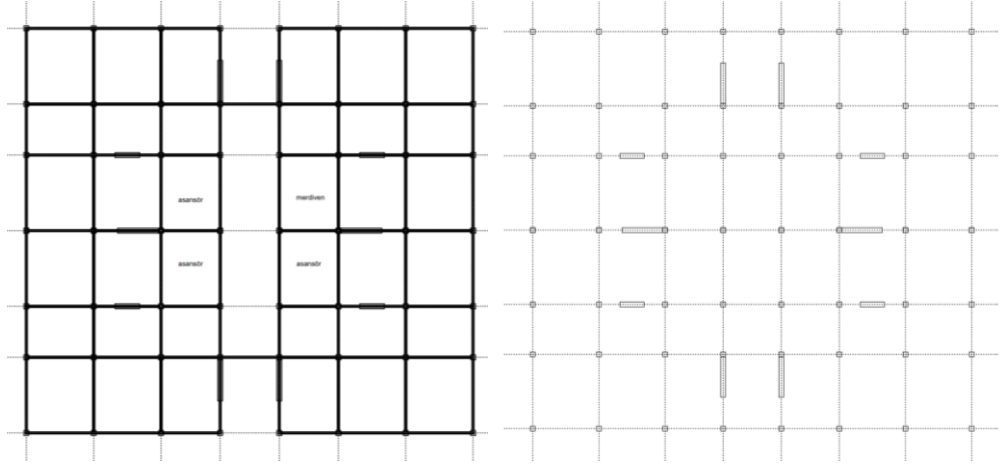
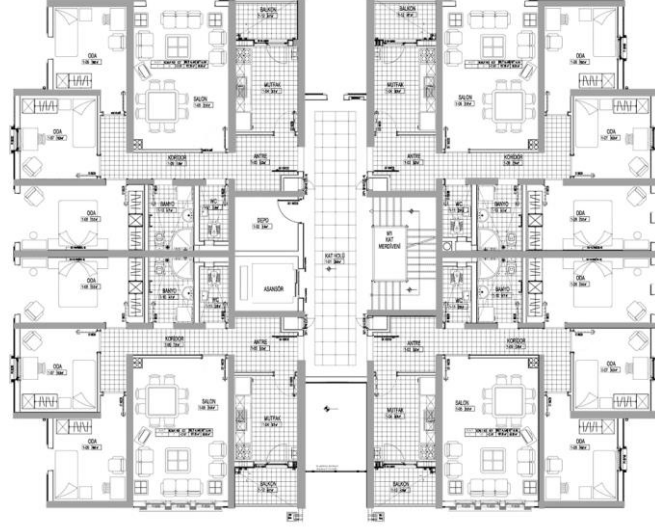
Az sayıda tesisat bacası tercihinde plan alternatifleri azalmaktadır.

Aynı şekilde yapım sistemi olarak tünel kalıp tercih edildiğinde sabit ortak duvarlar belirlenmesi gerektiği için alternatifler büyük ölçüde kısıtlanmaktadır.

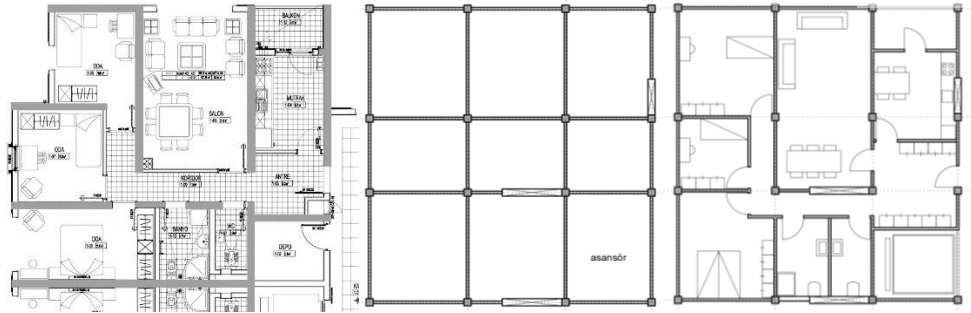
4.2. TOKİ ALAN ÇALIŞMASI

Çalışma, en çok kullanılan TOKİ plan tiplerinden olan 3+1 plan tipi üzerinden yapılmıştır.

Mevcut 3+1 TOKİ planı, aynı metrekarede sector'ler ile oluşturulmuş, yapılan plan çeşitlemelerinden sonra tesisat bacasının konumlanabileceği ortak noktalar belirlenmiştir (Şekil 4.9-10).

Şekil 4.9 TOKİ Kat Planı, Sector'lerle Düzenlenmiş Hali ve Tesisat Bacaları

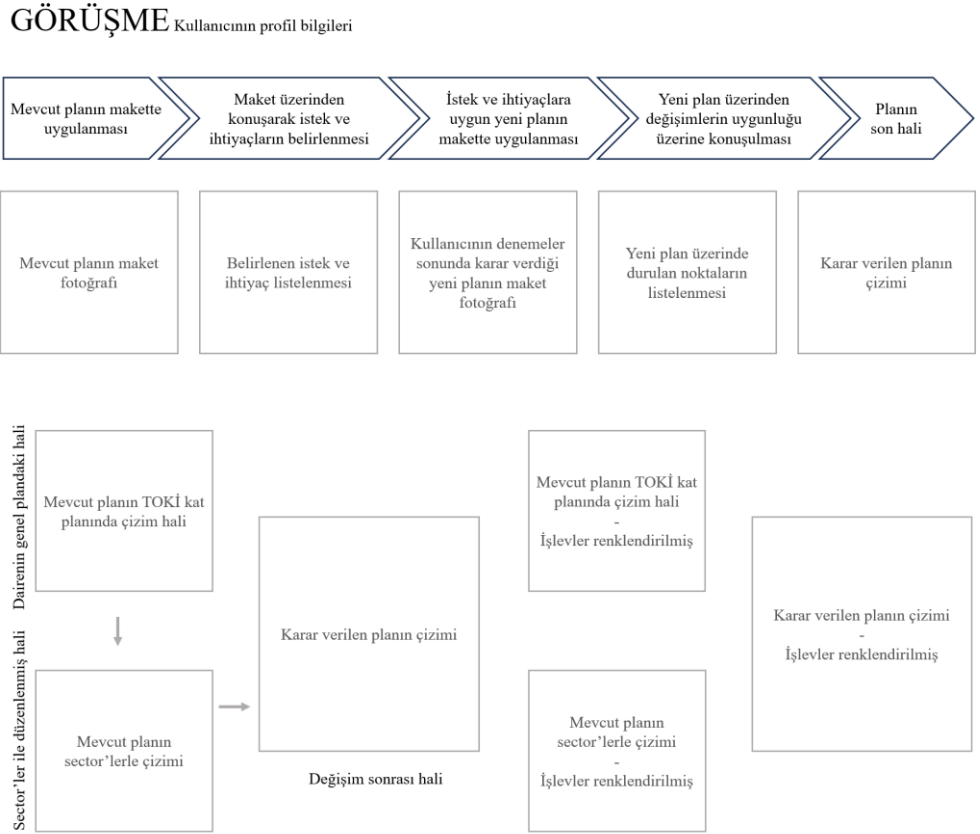

Şekil 4.10 TOKİ Daire Planı, Sector'lerle Düzenlenmiş ve Tefrişli Hali

4.2.1. Odaklı Görüşmeler

3+1 planlı TOKİ evlerinde oturan kullanıcılarla 15 görüşme yapılmıştır. Aralarında evli bir çift olmak üzere toplamda 16 kişiyle 15 ev üzerine görüşülmüştür.

Görüşmelerde izlenen yol, istek ve ihtiyaçların belirlenmesi ve değişim üzerinedir. Öncelikle mevcut istek ve ihtiyaçlar belirlenmiş, bu istek ve ihtiyaçlara uygun nasıl değişimler yapılabileceği görüşülmüştür (Şekil 4.11).

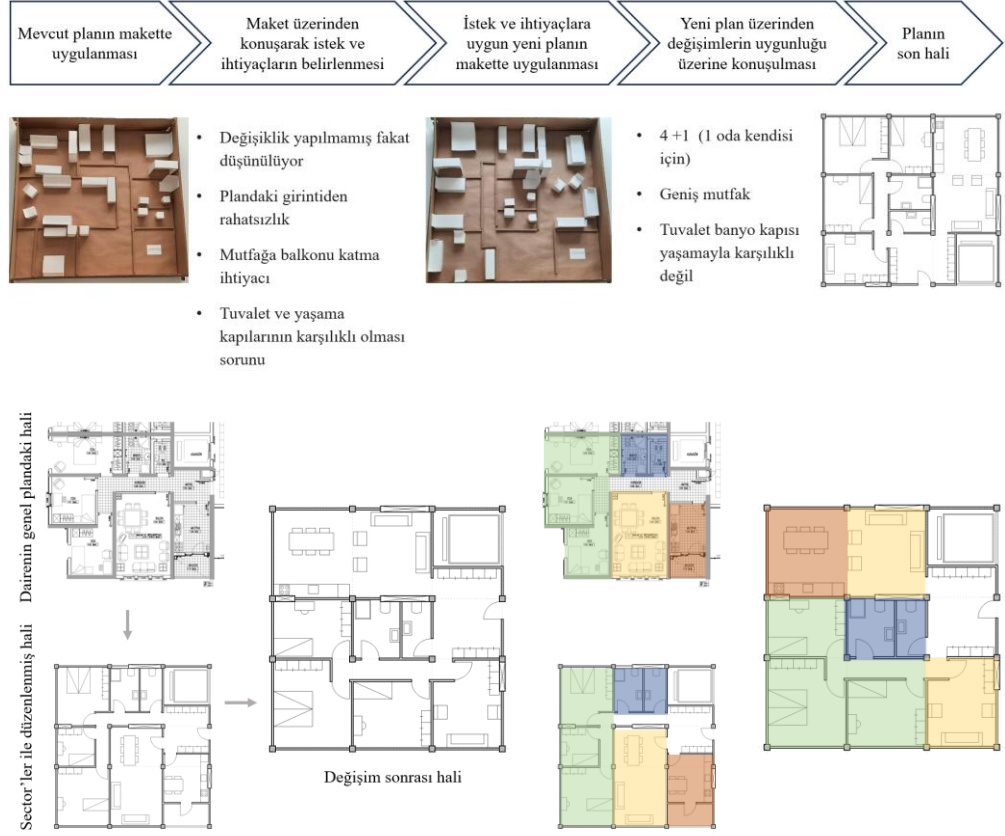

Şekil 4.11 Görüşme Şablonu

Yapılan görüşmelerde mevcut plan maket üzerinde gösterilerek var olan istek ve ihtiyaçlar hakkında konuşma yapılmış, bu istek ve ihtiyaçlar belirlendikten sonra bunlara uygun plan alternatifleri yine maket üzerinde gösterilmiştir. Maket üzerindeki yeni planda kullanıcı, planın nasıl olabileceğine dair denemeler yapma imkanı bulmuştur. İstek ve ihtiyaçlara göre yeni plan oluşturulmuştur.

4.2.1.1. Görüşmelerden Elde Edilen Veriler

1. GÖRÜŞME 52 yaşında kadın /12 yıldır ev sahibi / 5 kişi yaşıyorlar (eşi, 1 çocuk ve 2 yaşlı)

Şekil 4.12 1. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

1. Görüşme, konutu 12 yıldır ev sahibi olarak kullanan 52 yaşında bir kadınla yapılmıştır. Eşinin anne babası, eşi ve bir çocukları olmak üzere 5 kişi yaşamaktadırlar.

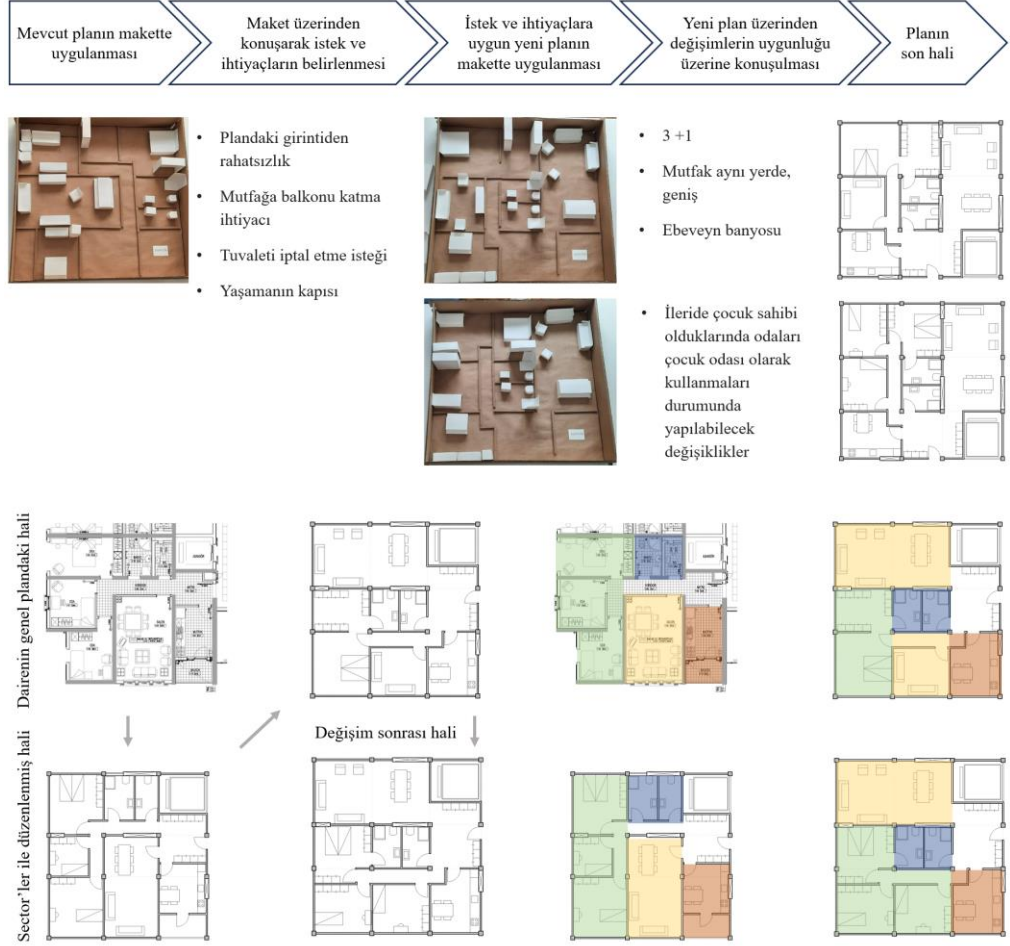
Mevcut durum:

- Evde herhangi bir değişiklik yapılmamış fakat yapılmak isteniyor.
- Evin planıyla ilgili olarak cephede hareketlilik oluşturan girintiden rahatsız ve o alanın boşa gittiğini, evin metrekaresine katılabileceğini düşünüyor.
- Mutfak alanı yetersiz bulunuyor, bu nedenle her ne kadar balkona ihtiyaç olsa da mutfak alanını genişletmek için balkonun mutfaka katılması düşünülüyor.
- Yaşama ve tuvalet kapılarının karşılıklı olması rahatsız edici bulunuyor.

Değişim:

- 4+1 plan tipi tercih edilmiştir.
- 4+1 alternatiflerinde oda sayısının fazla olmasından dolayı açık mutfaklı alternatifler mevcuttur. Kullanıcı normalde açık mutfak tercih etmeyeceğini fakat 1 oda fazla olmasının daha elverişli olması sebebiyle tercihini bu yönde yaptığını belirtmiştir. 3 oda yatak odası olarak kullanılacakken 4. odanın kendisi için hobi odası, ayrı bir oturma odası olarak kullanılabilceği düşüncesindedir.
- Açık mutfak olmasına rağmen geniş bir mutfak alanının olması olumlu karşılanmıştır.
- Önceki planda olduğu gibi bir banyo ve ayrı bir tuvalet alanı tercih edilmiştir. Tuvalet banyo kapılarının yaşamayla karşılıklı olmaması olumlu karşılanmıştır.

2. GÖRÜŞME Evli Çift – 29-30 yaşlarında / 1,5 yıldır ev sahibi / 2 kişi yaşıyorlar

Şekil 4.13 2. Görüşme (renkler işlevleri ifade etmektedir)

2. Görüşme, konutu 1,5 yıldır ev sahibi olarak kullanan 27-28 yaşlarında evli bir çift ile yapılmıştır. 2 kişi yaşamaktadırlar.

Mevcut durum:

- Evde herhangi bir değişiklik yapılmamış fakat isteniyor.
- Evin planıyla ilgili olarak cephede hareketlilik oluşturan girintiden rahatsızlar.
- Mutfak alanı yetersiz bulunuyor, mutfak alanını genişletmek için balkonun mutfaka katılması düşünülüyor.
- Yaşama ve tuvalet kapılarının karşılıklı olması rahatsız edici bulunuyor.

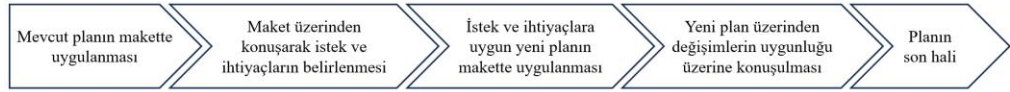
- Tuvaleti iptal etmeyi, bu alanı depolama olarak kullanmayı düşünüyorlar.

Değişim:

- 3+1 plan tipi tercih edilmiştir. Sebebi 4+1 planlardaki açık mutfak istememeleri.
- Mutfakın aynı yerde, girişe yakın, daha geniş olması istenmiştir.
- Odalardan biri giysi odası olarak kullanılmış, ebeveyn banyosu ile bağlantılı olması istenmiştir.

Kullanıcılar gelecek yıllarda çocuk sahibi olduklarında planı 2 çocuk odası olarak kullanabilecekleri şekilde görmek istemişlerdir. Düzenlemelerle birlikte giysi ve hobi odası olarak kullanılması planlanan 2 oda dönüştürülerek 3 yatak odalı bir plan elde edilebilecektir.

3. GÖRÜŞME 39 yaşında kadın / 11 senedir ev sahibi / 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk)

- Plandaki girintiden rahatsızlık
- Değişiklik yapılmış, ferahlık, aydınlık, yer kazanma amaçlarıyla mutfaka sürgülü kapı eklenmiş
- Tuvalet yerine ebeveyn banyosu ihtiyacı
- Yaşam alanı geniş
- İşçilik kötü, balkon küçük

- 4 + 1
- Misafir geldiğinde kadın-erkek ayrı oturabilmesi için 2 yaşama alanı isteği

Şekil 4.14 3. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

3. Görüşme, konutu 11 senedir ev sahibi olarak kullanan 39 yaşında bir kadınla yapılmıştır. Eşi ve 2 çocukları olmak üzere 4 kişi yaşamaktadırlar.

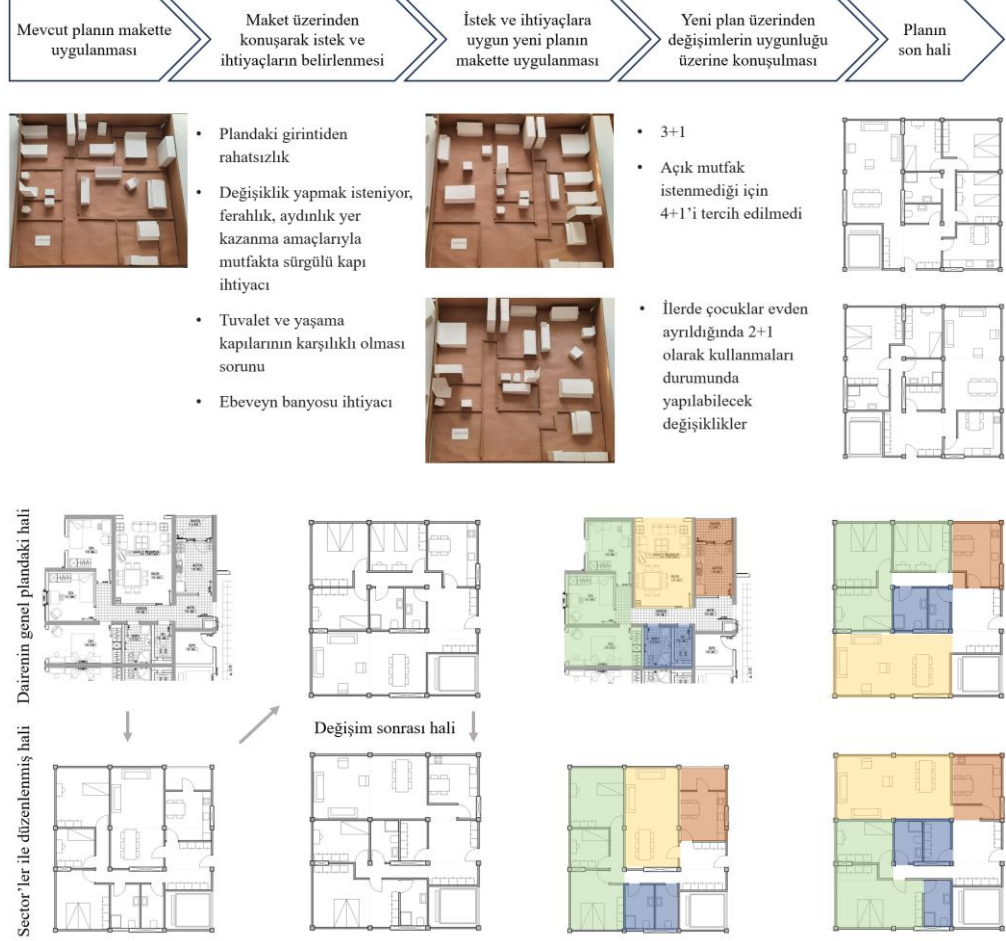
Mevcut durum:

- Evin planıyla ilgili olarak cephede hareketlilik oluşturan girintiden rahatsız.
- Mutfak alanı yetersiz bulunmuş fakat balkondan da vazgeçilmek istenmemiş, bu sebeple mutfak ve balkon arasındaki duvar sürgülü kapıya çevrilmiş. Duvarın yer kaybına sebep olduğu, bu şekilde daha ferah ve daha aydınlık bir alan kazanıldığı düşünülüyor.
- Yaşama ve tuvalet kapılarının karşılıklı olması rahatsız edici bulunuyor.
- Ebeveyn banyosu olması isteniyor.
- Binaların sağlam fakat işçiliğin kötü olmasından ve balkon ihtiyacından bahsedilmiştir.

Değişim:

- 4+1 plan tipi tercih edilmiştir.
- 3 oda yatak odası bir oda ayrı bir yaşama alanı olarak kullanılması istenmiştir. Bu yaşama alanı misafir geldiğinde ayrı oturmaya imkan sağlaması açısından tercih edilmiştir. Güncel kullanımda böyle bir ayırım olmadığı için kızlarının yatak odası bu işlev için de kullanılıyormuş. Ayrı bir yaşama alanı bu açıdan iyi bulunmuştur.

4. GÖRÜŞME 37 yaşında kadın / 5 senedir ev sahibi / 5 kişi yaşıyorlar (eşi, 3 çocuk)

Şekil 4.15 4. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

4. Görüşme, konutu ev sahibi olarak 5 senedir kullanan 37 yaşındaki bir kadınla yapılmıştır. Eşi ve 3 çocukları olmak üzere 5 kişi yaşamaktadırlar.

Mevcut durum:

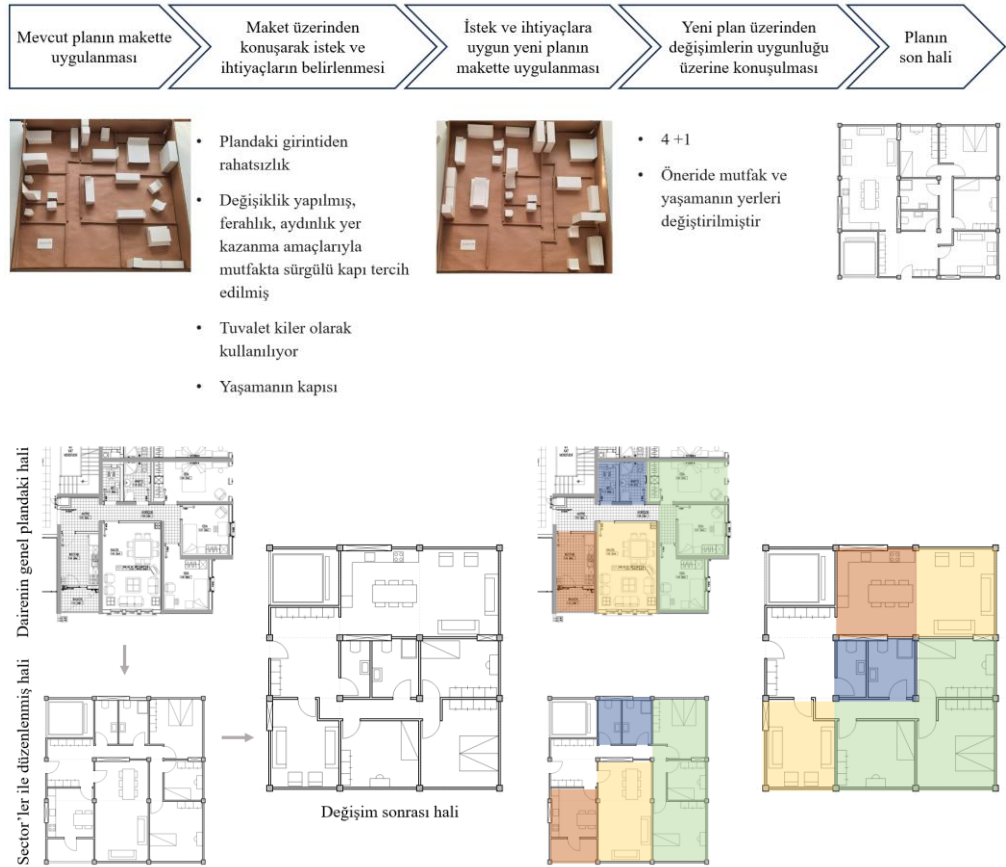
- Evde herhangi bir değişiklik yapılmamış fakat yapılmak isteniyor.
- Evin planıyla ilgili olarak cephede hareketlilik oluşturan girintiden rahatsız.
- Mutfak alanını genişletmek, daha ferah, aydınlık bir alan elde etmek için sürgülü kapı yaptırmak isteniyor.
- Tuvalet ve yaşama kapısının karşılıklı olmasından rahatsız.
- Ebeveyn banyosu isteniyor.

Değişim:

- 3+1 plan tercih edilmiştir. Sebebi açık mutfak istenmemesidir.

Kullanıcı ileride çocuklar evden ayrıldığında evi 2+1 olarak yeniden düzenleyebileceğini belirtmiştir. Bu düzenlemede öncesinde yaşama olarak belirlenen alan ebeveyn yatak odası ve banyosu olarak kullanılmıştır. Öncesinde yatak odalarının bulunduğu alan ise yaşama olarak düzenlenmiştir. Banyonun kapısının yeri değiştirilmiş, tuvalet olarak kullanılan alan depo olarak kullanılmıştır.

5. GÖRÜŞME 39 yaşında kadın / 8 senedir ev sahibi / 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk)

Şekil 4.16 5. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

5. Görüşme, konutu 8 senedir ev sahibi olarak kullanan 39 yaşındaki bir kadınla yapılmıştır. Eşi ve 2 çocuğu olmak üzere 4 kişi yaşamaktadırlar.

Mevcut durum:

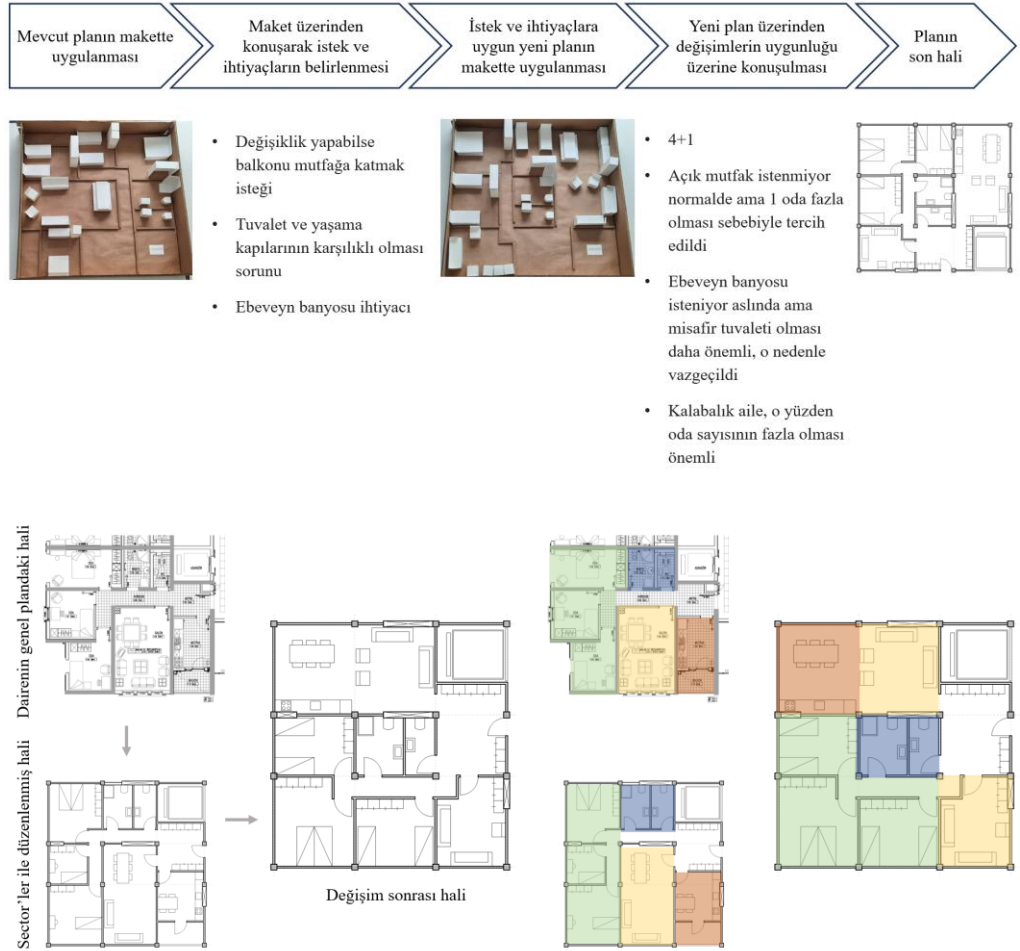
- Değişiklik yapılmış, mutfak ve balkon arasındaki duvar, yer kaybı olduğu düşünülerek kaldırılmış ve sürgülü kapı yapılmış, bu sayede ferah, aydınlık bir alan kazanılmış.

- Tuvalet kapatılmış, kiler olarak kullanılıyor.
- Evin planıyla ilgili olarak cephede hareketlilik oluşturan girintiden rahatsız.
- Yaşam alanının kapısının yerinden rahatsız, girişe doğru olması gerektiğini düşünüyor.

Değişim:

- 4+1 plan tercih edilmiştir.
- Mutfak, giriş kapısına yakın olsun istenmiştir.
- 3 oda yatak odası, 1 oda ayrı bir yaşama alanı olarak kullanılacaktır.

6. GÖRÜŞME 51 yaşında kadın / 1 senedir kiracı / 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk)

Şekil 4.17 6. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

6. Görüşme, konutu 1 senedir kiracı olarak kullanan 51 yaşında bir kadın ile yapılmıştır. Eşi ve 2 çocuk olmak üzere 4 kişi yaşamaktadırlar.

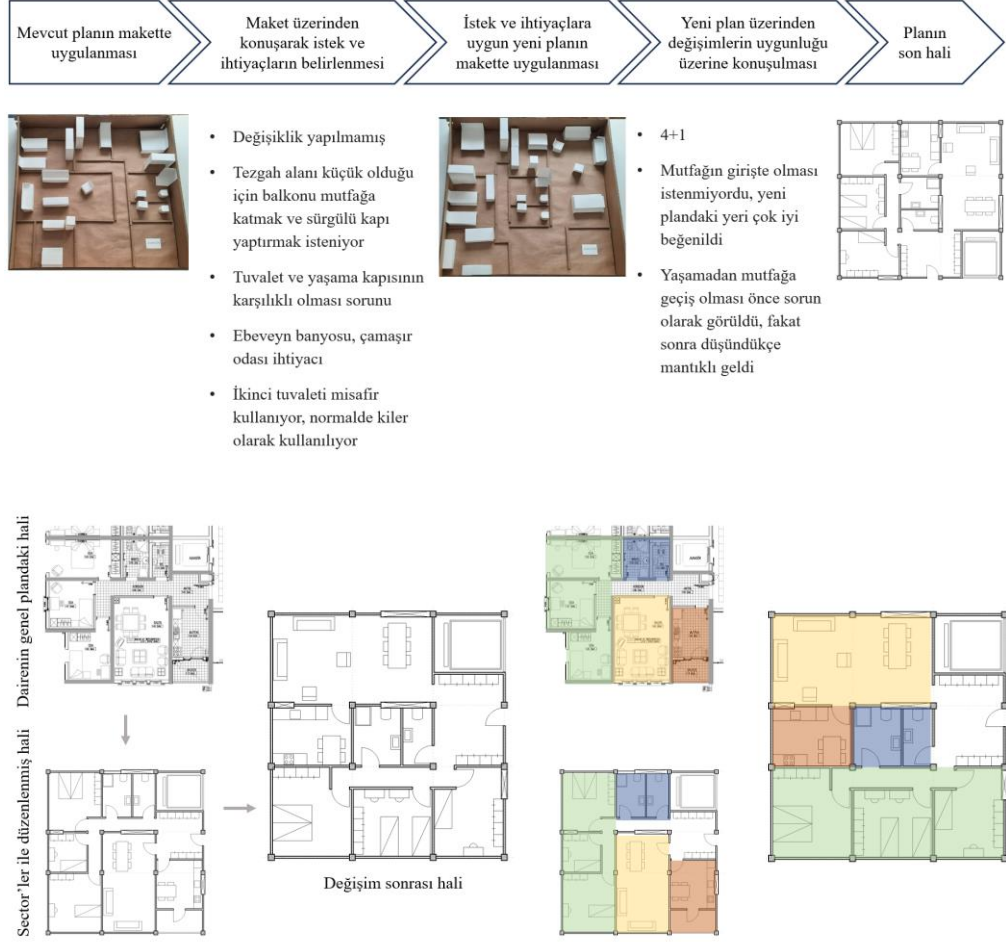
Mevcut durum:

- Değişiklik yapılabilse mutfağı genişletmek, balkonu mutfağa katmak istenmekte.
- Yaşama ve tuvalet kapılarının karşılıklı olmasından rahatsız.
- Ebeveyn banyosu isteniyor.

Değişim:

- 4+1 plan tercih edilmiştir.
- Normalde açık mutfak istenmiyor fakat oda sayısının fazla olması ihtiyaçlarını çok daha iyi karşılayacağı için açık mutfaklı plan tercih edilmiştir.
- Ebeveyn banyosu isteniyor fakat misafir tuvaleti olması daha önemli bulunduğu için ebeveyn banyosundan vazgeçilmiştir.
- Kalabalık aile oldukları ve çok misafir ağırladıkları için oda sayısının, yatak alanının fazla olmasına önemli verilmiştir. Odalardan üçü yatak odası olarak düzenlenmişken, biri ayrı yaşama alanı olarak düzenlenmiştir. Bu oda aynı zamanda ihtiyaç olduğunda yatak odası amaçlı da kullanılabilir.

7. GÖRÜŞME 36 yaşında kadın / 10 senedir ev sahibi / 5 kişi yaşıyorlar (eşi, 3 çocuk)

Şekil 4.18 7. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

7. Görüşme, konutu 10 senedir ev sahibi olarak kullanan 36 yaşında bir kadınla yapılmıştır. Eşi ve 3 çocuğu olmak üzere 5 kişi yaşamaktadırlar.

Mevcut durum:

- Herhangi bir değişiklik yapılmamış fakat düşünülüyor.
- Mutfakta tezgah alanı küçük bulunuyor, mutfak genişletilmek isteniyor. Balkon mutfaka katılabilir, sürgülü kapı yapılabilir.
- Yaşama ve tuvalet kapısının karşılıklı olmasından rahatsız.
- Ebeveyn banyosu, çamaşır odası isteniyor.
- İkinci tuvalet misafirlerin kullanımında, normalde kiler olarak kullanılıyor.

Değişim:

- 4+1 plan tercih edilmiştir.
- Mutfağın girişten uzak olması isteniyordu, bu nedenle yeni plandaki yeri çok beğenildi.
- Yaşamadan mutfığa geçiş olması olumsuz sonuçlar oluşturur mu diye düşünüldü fakat sonrasında üzerine düşündükçe herhangi bir sorun olmayacağına kanaat getirildi.

8. GÖRÜŞME 36 yaşında kadın / 6,5 senedir ev sahibi / 5 kişi yaşıyorlar (eşi, 3 çocuk)

Şekil 4.19 8. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

8. Görüşme, konutu ev sahibi olarak 6,5 senedir kullanan 36 yaşında bir kadınla yapılmıştır. Eşi ve 3 çocuğu olmak üzere 5 kişi yaşamaktadırlar.

Mevcut durum:

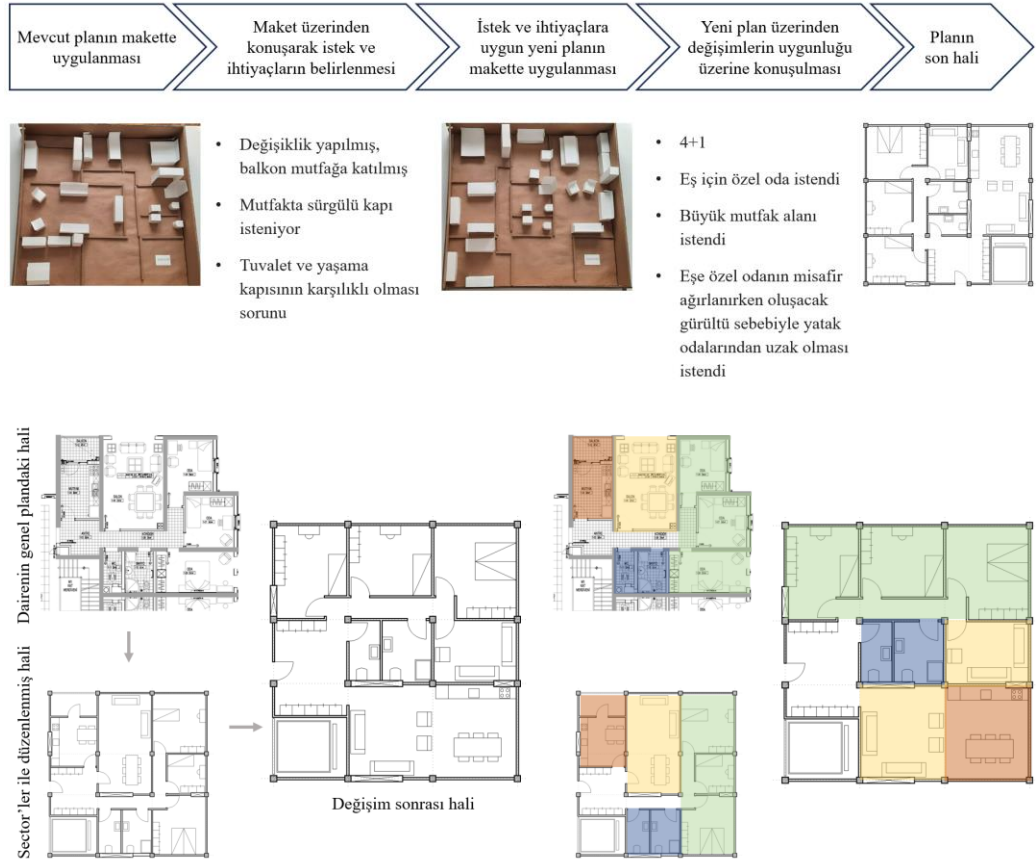
- Değişiklik yapılmış, balkon mutfığa dahil edilmiş. Balkon ihtiyacı olduğu belirtilmiştir fakat mutfakta yer ihtiyacı daha mühim olduğu için bu tercih yapılmış.

- Yaşama ve tuvalet kapısının karşılıklı olması sorunmuş fakat tuvaleti çamaşır odası yapmışlar.
- Ebeveyn banyosu istenmekte.

Değişim:

- 2+1 plan tercih edilmiştir.
- Yaşam alanının özellikle geniş ve 2 cephede olması istenmiştir.
- Çocuklar küçük olduğu için üçünün bir odada kalması istenmiştir, ileride değişebilir.
- Ebeveyn banyosu, çamaşır odası istenmiştir.

9. GÖRÜŞME 40 yaşında kadın / 11 senedir ev sahibi / 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk)

Şekil 4.20 9. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

9. Görüşme, konutu 11 senedir ev sahibi olarak kullanan 40 yaşında bir kadınla yapılmıştır. Eşi ve 2 çocuk olmak üzere 4 kişi yaşamaktadırlar.

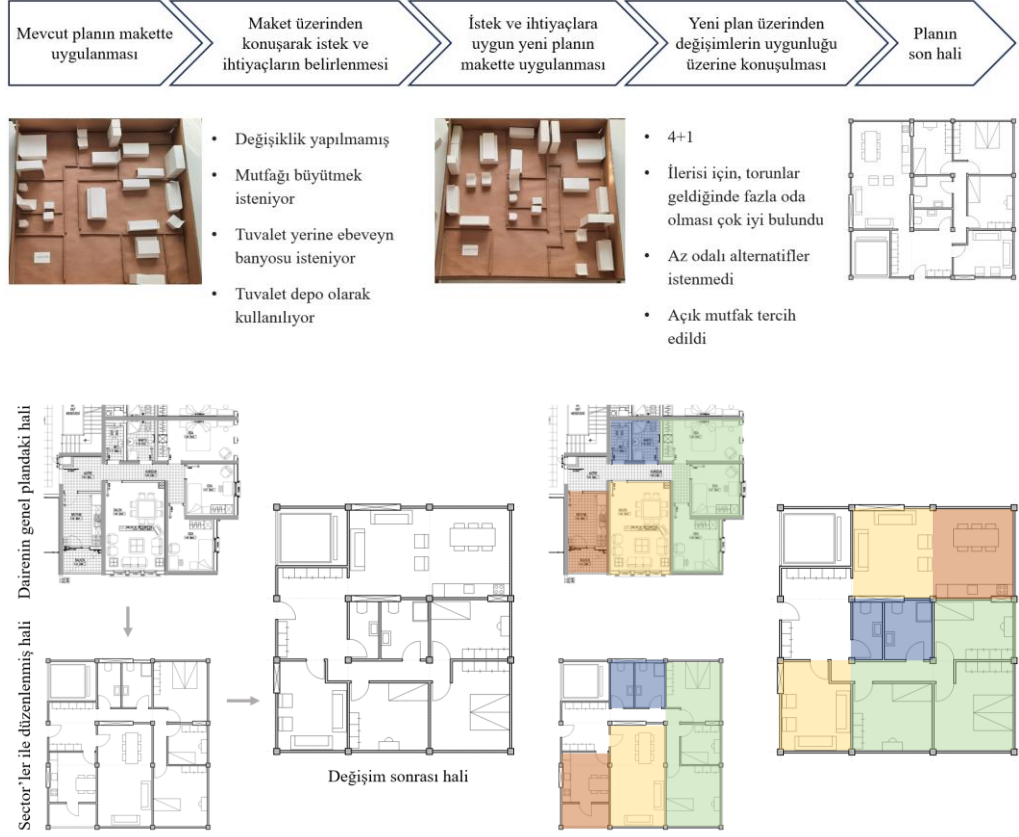
Mevcut durum:

- Değişiklik yapılmış, balkon alanı mutfığa katılmış.
- Mutfakta sürgülü kapı isteniyor.
- Yaşama ve tuvalet kapısının karşılıklı olmasından rahatsız.
- Mutfak ve giriş kapılarının konumlarından dolayı giriş kapısı açılınca direkt mutfığın görünüyör olmasından rahatsız.

Değişim:

- 4+1 plan tercih edilmiştir.
- Mutfağın girişten uzak ve geniş olması istenmiştir.
- 3 oda yatak odası, 1 oda ayrı bir yaşama alanı olarak kullanılmak istenmiştir. Bu yaşama alanı eşin odası olacak ve eşinin misafirleri geldiğinde bu odayı kullanacaklardır. Bu odanın konumunun yatak odalarından uzak olması sebebiyle seçildiği söylenmiştir.
- Yatak odalarının aynı cepheye bakacak şekilde yerleşmesi tercih edilmiştir.

10. GÖRÜŞME 43 yaşında kadın / 11 senedir ev sahibi / 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk)

Şekil 4.21 10. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

10. Görüşme, konutu 11 senedir ev sahibi olarak kullanan 43 yaşında bir kadınla yapılmıştır. Eşi ve 2 çocuk olmak üzere 4 kişi yaşamaktadırlar.

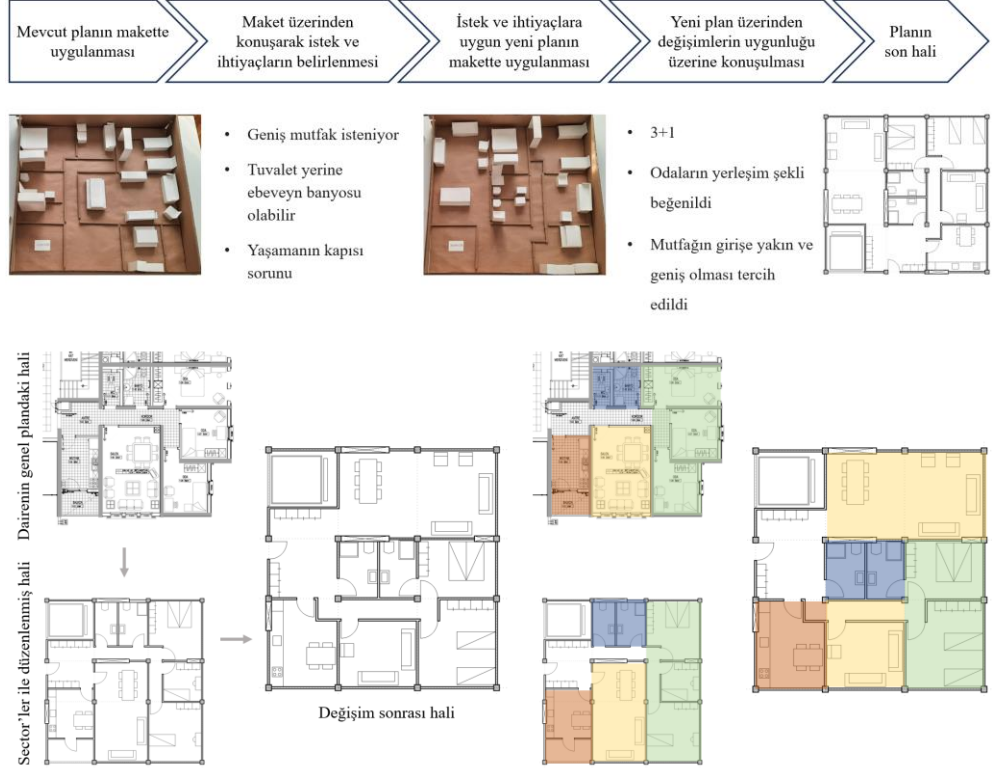
Mevcut durum:

- Herhangi bir değişiklik yapılmamış fakat yapılmak isteniyor.
- Mutfağı büyütmek isteniyor.
- Tuvalet depo olarak kullanılıyor, onun yerine ebeveyn banyosu düzenlemesi isteniyor.

Değişim:

- 4+1 plan tercih edilmiştir.
- Fazla oda olması istendi, ileride torunlar kalmaya geldiğinde ihtiyacı karşılayacağı belirtildi, az odalı alternatifler istenmedi.
- Açık mutfak sorun olarak görülmedi, tercih edildi.
- 3 oda yatak odası olarak, 1 oda ayrı bir yaşama alanı olarak tercih edildi.

11. GÖRÜŞME 34 yaşında kadın / 11 senedir kiracı / 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk)

Şekil 4.22 11. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

11. Görüşme, konutu kiracı olarak 11 senedir kullanan 34 yaşındaki bir kadınla yapılmıştır. Eşi ve 2 çocuk olmak üzere 4 kişi yaşamaktadırlar.

Mevcut durum:

- Değişim yapılabilse mutfak genişletme isteniyor.
- Tuvalet yerine ebeveyn banyosu olması isteniyor.
- Yaşama ve tuvalet kapılarının karşılıklı olmasından rahatsız.

Değişim:

- 3+1 plan tercih edilmiştir.
- Kıyaslama yapıldığında odaların yerleşim şekli çok daha beğenilmiştir.
- Ebeveyn banyosu isteği gerçekleştirilmiştir.
- Mutfak girişine yakın, mevcut plandaki yeriyle aynı yerde tercih edilmiştir.
- Odalardan ikisi yatak odası olarak kullanılırken biri ayrı bir yaşama alanı olarak düzenlenmiştir.

12. GÖRÜŞME 30 yaşında kadın / 5,5 senedir ev sahibi / 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk)

Şekil 4.23 12. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

12. Görüşme, konutu 5,5 yıldır ev sahibi olarak kullanan 30 yaşındaki bir kadınla yapılmıştır. Eşi ve 2 çocuk olmak üzere 4 kişi yaşamaktadırlar.

Mevcut durum:

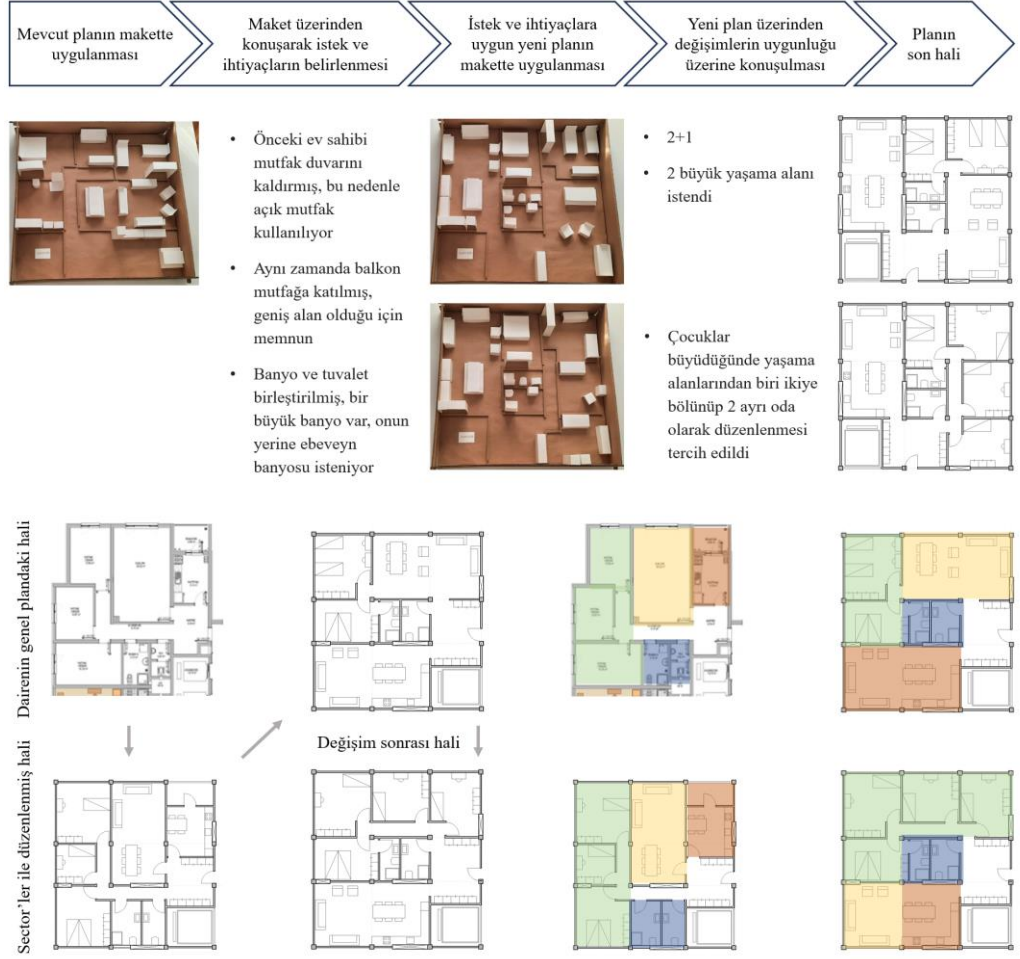
- Henüz değişiklik yapılmamış.
- Mutfak genişletilmek isteniyor.
- Yaşama ve tuvalet kapısının karşılıklı olmasından rahatsız.
- Tuvalet yerine ebeveyn banyosu isteniyor.
- Çamaşır odası, kiler ihtiyacı mevcut.

Değişim:

- 2+1 plan tercih edilmiştir.
- Mutfak alanının genişliği öncelik olmuştur. Diğer odaların daha geniş olmasındansa mutfağın büyüklüğü tercih edilmiştir. Burasının aynı zamanda yaşama gibi de kullanılması planlanmıştır.

- Çamaşır odası, kiler, depo olarak kullanılabilir bir alan düzenlenmiştir.

13. GÖRÜŞME 36 yaşında kadın / 3 senedir ev sahibi / 5 kişi yaşıyorlar (eşi, 3 çocuk)

Şekil 4.24 13. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

13. Görüşme, konutu 3 senedir ev sahibi olarak kullanan 36 yaşında bir kadınla yapılmıştır. Eşi ve 3 çocuk olmak üzere 5 kişi yaşamaktadırlar.

Mevcut durum:

- Önceki ev sahibi değişiklikler yapmış. Balkon mutfığa katılmış ve mutfağın duvarı kaldırılarak açık mutfak haline getirilmiş. Banyo ve tuvalet birleştirilip geniş bir banyo elde edilmiş.

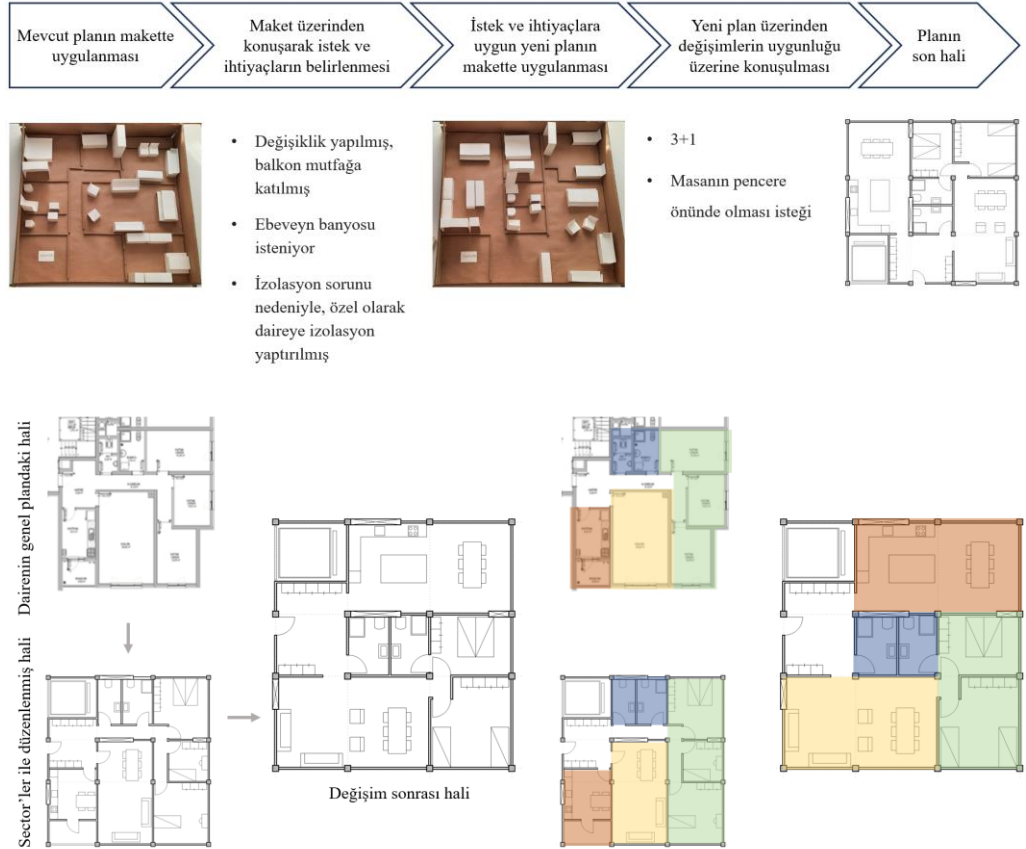
- Yapılmış değişikliklerden sonra mutfakın durumundan memnun fakat banyo gereksiz geniş bulunuyor, bunun yerine ebeveyn banyosu yapılabileceğini düşünüyor.

Değişim:

- 2+1 plan tercih edildi.
- Açık mutfaklı bir yaşama alanı, ayrı büyük bir yaşama alanı ve 2 yatak odası olarak düzenlendi.
- Ebeveyn banyosu istendi.

Kullanıcı bu düzenlemeyi çocuklar küçük olduğu için yaptığını belirtti, ileride büyüdüklerinde hepsi için ayrı yatak odası olabilecek şekilde de düzenleme üzerine görüşmek istedi. Bunun için geniş yaşama alanı 2 yatak odasına dönüştürüldü.

14. GÖRÜŞME 47 yaşında kadın / 2,5 senedir ev sahibi / 2 kişi yaşıyorlar (1 çocuk)

Şekil 4.25 14. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

14. Görüşme, konutu 2,5 senedir ev sahibi olarak kullanan 47 yaşındaki bir kadınla yapılmıştır. 1 çocuk olmak üzere 2 kişi yaşamaktadırlar.

Mevcut durum:

- Kullanıcı 3,5 sene başka bir blokta misafir olarak kalmış ve ordaki deneyimlerinden yola çıkarak kendi evinde değişiklikler yapmış.
- Mutfak alanını genişletmek için balkon ihtiyacı olsa da balkon mutfağa katılmış.
- İzolasyon sorunu nedeniyle özel olarak daireye izolasyon yapılmış.
- Ebeveyn banyosu isteniyor fakat misafir çok olduğu ve ayrı bir tuvalet ihtiyacı olduğu için yaptırılmıyor.
- Balkon ihtiyacı sebebiyle yönetime yapıya ek olarak balkon yaptırılması teklifinde bulunulmuş.

Değişim:

- 3+1 plan tercih edilmiştir.
- Geniş mutfak ve masanın pencere önünde olmasına önem verilmiştir. Mutfağın aynı zamanda yaşama işlevi de göreceği, zamanlarının çoğunu burda geçirecekleri belirtilmiştir.
- Geniş bir yaşama alanı, ebeveyn banyolu yatak odası ve ayrı bir yatak odası olan düzenlenmiştir.

15. GÖRÜŞME 71 yaşında kadın / 13 senedir ev sahibi / 7 kişi yaşıyorlar (3 çocuk)

Şekil 4.26 15. Görüşme (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

15. Görüşme, konutta 13 senedir ev sahibi olarak yaşayan 71 yaşındaki bir kadınla yapılmıştır. Evde 2 çocuk olmak üzere 7 kişi yaşamaktadırlar.

Mevcut durum:

- Herhangi bir değişiklik yapılmamış.
- Çok misafir olduğu için ikinci bir tuvalet olması iyi bulunuyor.
- Daha fazla balkon alanına ihtiyaç duyuluyor.

Değişim:

- 4+1 plan alternatiflerine oda sayısının fazla olmasına sıcak bakıldı fakat açık mutfak olması sebebiyle istenmedi.
- 3+1 alternatiflerine mutfak ayrı olsa da ilgi duyulmadı.
- Aynı plandan memnun olduğu, aynı planı daha büyük metrekareyle kullanılmak istendiği belirtildi.

4.2.1.2. Verilerin Analizi

Görüşmelerden 13'ü ev sahipleriyle 2'si kiracılarla yapılmıştır. Uzun yıllardır konutlarında yaşayan ev sahipleri olduğu gibi yeni taşınanlar da vardır.

Görüşme yapılan kullanıcıların yaşları 29-71 arasında değişmektedir.

Geneli 4-5 kişilik ailelerdir.

Genel olarak memnuniyet durumları sorulduğunda 2 kişi memnun olmadığını, 1 kişi memnun olduğunu ve geri kalanı genel anlamda memnun olduklarını belirtmişlerdir (Şekil 4.27).

52 yaşında kadın 12 yıldır ev sahibi 5 kişi yaşıyorlar (eşi, 1 çocuk ve 2 yaşlı) Genel anlamda memnun	29-30 yaşlarında Evli çift 1,5 yıldır ev sahibi 2 kişi yaşıyorlar Genel anlamda memnun	39 yaşında kadın 11 senedir ev sahibi 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk) Genel anlamda memnun	37 yaşında kadın 5 senedir ev sahibi 5 kişi yaşıyorlar (eşi, 3 çocuk) Genel anlamda memnun	39 yaşında kadın 8 senedir ev sahibi 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk) Genel anlamda memnun
51 yaşında kadın 1 senedir kiracı 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk) Memnun değil	36 yaşında kadın 10 senedir ev sahibi 5 kişi yaşıyorlar (eşi, 3 çocuk) Genel anlamda memnun	36 yaşında kadın 6,5 senedir ev sahibi 5 kişi yaşıyorlar (eşi, 3 çocuk) Genel anlamda memnun	40 yaşında kadın 11 senedir ev sahibi 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk) Genel anlamda memnun	43 yaşında kadın 11 senedir ev sahibi 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk) Memnun değil
34 yaşında kadın 11 senedir kiracı 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk) Genel anlamda memnun	30 yaşında kadın 5,5 senedir ev sahibi 4 kişi yaşıyorlar (eşi, 2 çocuk) Genel anlamda memnun	36 yaşında kadın 3 senedir ev sahibi 3 kişi yaşıyorlar (eşi, 3 çocuk) Genel anlamda memnun	47 yaşında kadın 2,5 senedir ev sahibi 2 kişi yaşıyorlar (1 çocuk) Genel anlamda memnun	71 yaşında kadın 13 senedir ev sahibi 7 kişi yaşıyorlar (3 çocuk) Memnun

Şekil 4.27 Yapılan tüm görüşmelerdeki profiller

Şekil 4.28 Görüşmeler Sonucu Elde Edilen Planlar

Şekil 4.29 2+1, 3+1 ve 4+1 plan tercihleri

Görüşmeler sonucunda ortaya çıkan planlardan altısı 4+1, altısı 3+1 ve üçü 2+1 olarak tercih edilmiştir (Şekil 4.28-29)

3 görüşmede ileride plan üzerinden yapılabilecek düzenlemeler olursa nasıl olacağı görüşülmüştür; bunlar 2. Görüşme, 4. Görüşme ve 13. Görüşme'dir.

2. Görüşme'de 2+1 olarak düzenlenmiş plandaki giyinme odası ve hobi odasının çocuk sahibi olduktan sonra çocuk odası ihtiyacı olacağı için tekrar düzenlenip 3+1 olarak kullanımı düşünülmüştür (Şekil 4.30).

2+1 → 3+1

Şekil 4.30 2+1'den 3+1'e dönüşüm (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

4. Görüşme'de 3+1 olarak düzenlenmiş planın ileride çocuklar evden ayrıldığında 2+1 olarak kullanımı düşünülmüştür. Yaşamının ve ebeveyn odasının yeri değişmiş, ebeveyn banyosu ve çamaşır odası eklenmiştir (Şekil 4.31).

3+1 → 2+1

Şekil 4.31 3+1'den 2+1'e dönüşüm (Renkler işlevleri ifade etmektedir)

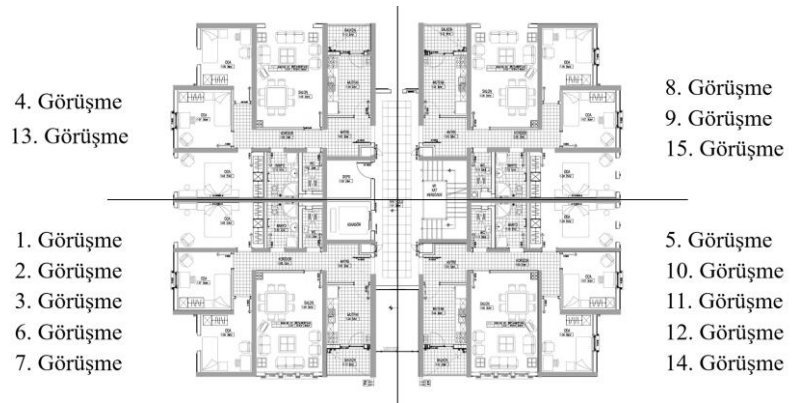
13. Görüşme'de 3+1 olarak düzenlenmiş planın çocuklar büyüdüğünde ayrı odalara ihtiyaçları olacakları için tekrar düzenlenip 4+1 olarak kullanımı düşünülmüştür. Öncesinde yaşama olarak tercih edilen alan ikiye bölünerek yatak odaları olmuş, büyük mutfak alanı yaşama ve mutfak olarak düzenlenmiştir. (Şekil 4.32).

3+1 → 4+1

Şekil 4.32 3+1'den 4+1'e dönüşüm

Yapılan görüşmelerdeki konutların kat planındaki konumları şekildeki gibidir (Şekil 4.33):

Şekil 4.33 Konutların kat planındaki konumları

Yapılan değişiklikleri planlar üzerinden takip edip hepsi üzerinden analiz yapabilmek için tüm planlar, aynı cephedelermişcesine aynalanarak düzenlenmiştir (Şekil 4.34)

Şekil 4.34 Tüm Planlar

Tüm planlarda tercih edilen yaşama alanları (farklı olanlar işaretlenmiştir, Şekil 4.35):

Şekil 4.35 Yaşama Alanları

Planların 10'unda birden fazla yaşama alanı tercih edilmiştir. Bu durumun genel sebebi misafir ağırlanırken birden fazla yaşama alanına ihtiyaç duyulmasıdır.

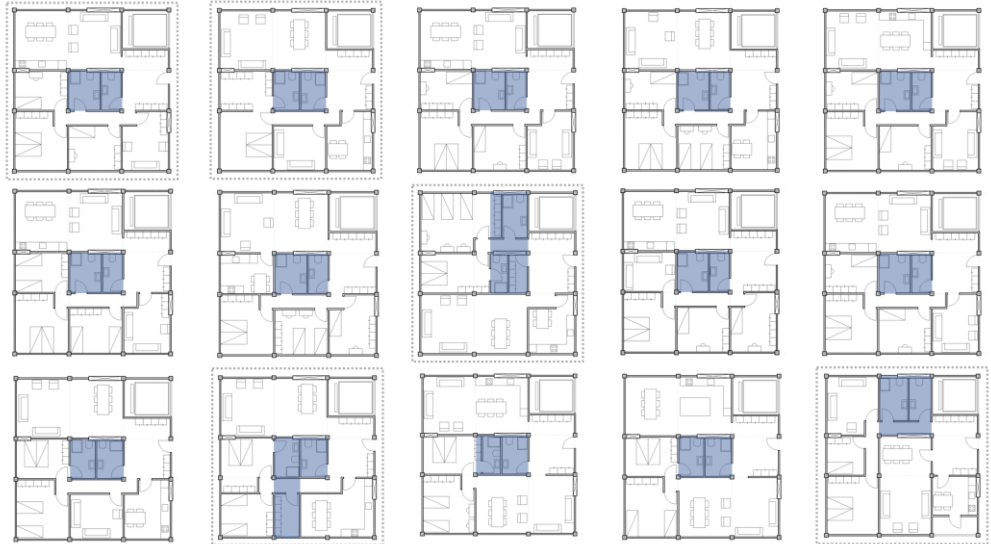
Tüm planlarda tercih edilen mutfak alanları (farklı olanlar işaretlenmiştir, Şekil 4.36):

Şekil 4.36 Mutfak Alanları

Görüşmelerde genel olarak açık mutfak tercih edilmemiş fakat fazla oda kazanma sebebiyle kabul edilmiştir. Mutfak alanının geniş olması talebi fazladır. Görüşmelerden bazılarında mutfak alanının bazı durumlarda yaşama olarak da kullanılabileceği dile getirilmiştir.

Tüm planlarda tercih edilen banyo-tuvalet alanları (farklı olanlar işaretlenmiştir, Şekil 4.37):

Şekil 4.37 Banyo-Tuvalet Alanları

Banyo tuvalet alanları genel olarak aynı bölgede tercih edilmiştir.

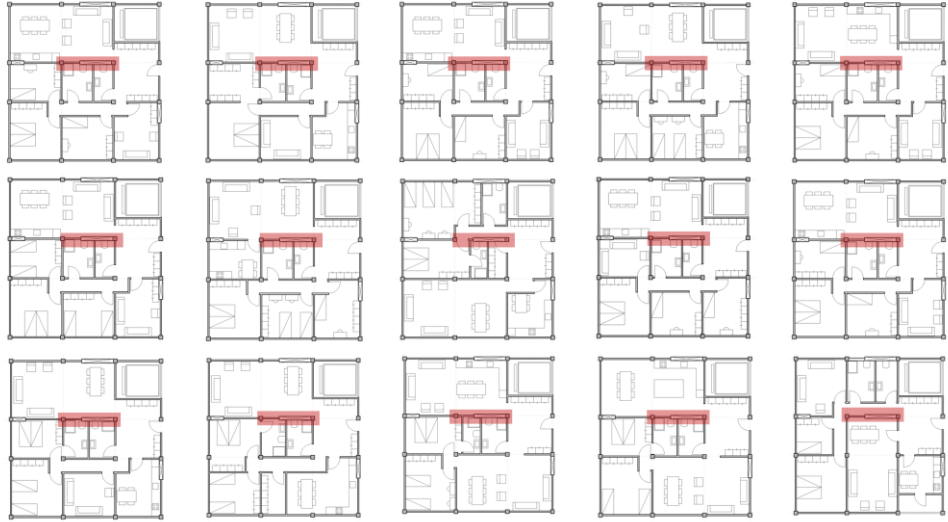
Tüm planlarda tercih edilen yatak odası alanları (farklı olanlar işaretlenmiştir, Şekil 4.38):

Şekil 4.38 Yatak Odası Alanları

Yatak odalarının konumlanmasında 2 yatak odalı varyasyonlar için 2; 3 yatak odalı varyasyonlar için 2 olmak üzere 4 farklı varyasyon görülmektedir.

Tüm planlarda değişmeyen ortak duvar (Şekil 4.39):

Şekil 4.39 Değişmeyen Ortak Duvar

Orijinal planda olup da görüşme sonrası planlarda olmayan duvar (yalnızca son planda vardır, o planda değişim tercih edilmemiştir, Şekil 4.40):

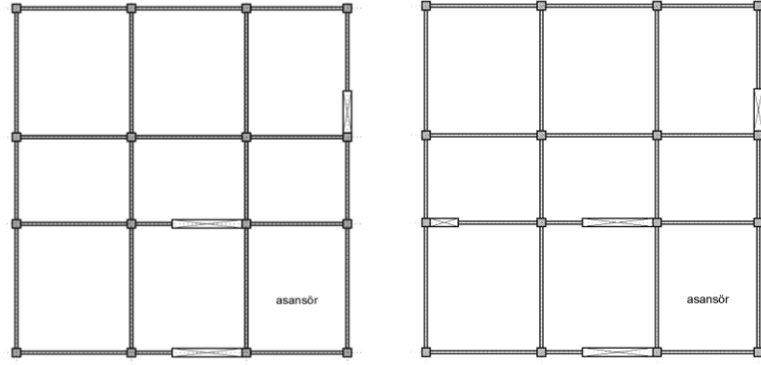
Şekil 4.40 Görüşme Sonrası Planlarda Olmayan Duvar

Orijinal planda olmayıp görüşme sonrası planlarda var olan duvar (yalnızca son planda yoktur, o planda değişim tercih edilmemiştir, Şekil 4.41):

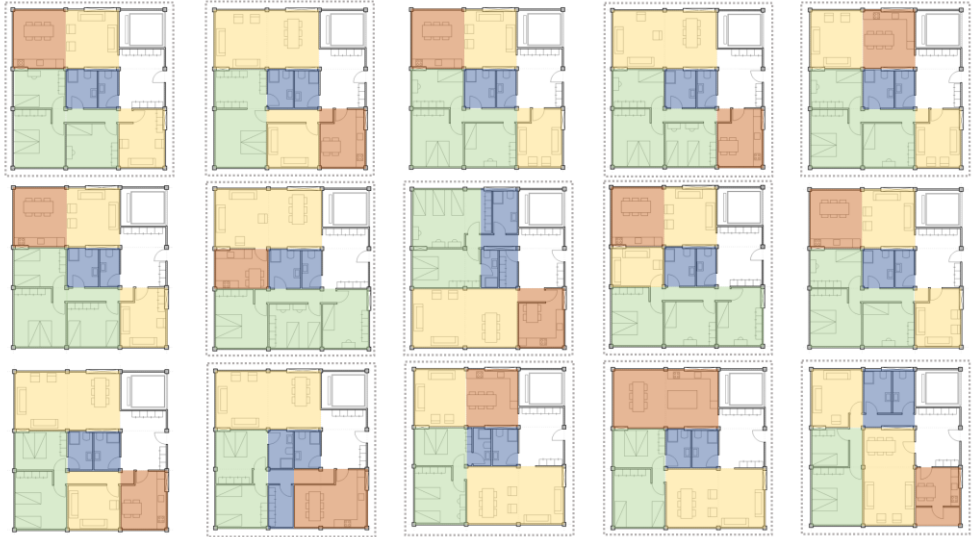
Şekil 4.41 Görüşme Sonrası Planlarda Var Olan Duvar

Görüşmelere başlamadan önce yapılmış olan plan çalışmalarında plandaki olası tesisat bacalarının yeri sol taraftaki gibi belirlenmiştir (Şekil 4.42). Fakat görüşmeler sırasında önceden düşünülen farklı istek ve ihtiyaçlarla karşılaşılmış ve bu istek ve ihtiyaçları karşılayabilmek için bir tesisat bacasının daha eklenmesi gerektiği görülmüştür.

Şekil 4.42 Tesisat Bacaları

Görüşmeler sonrası tüm planlar (Renkler farklı işlevleri temsil etmektedir, Şekil 4.43):

Şekil 4.43 Görüşmeler Sonrası Tüm Planlarda İşlevler

Görüşmeler sonrasında planlarda tercih edilmiş olan işlevlerin dağılımına bakıldığında birbirinden tamamen farklı 11 varyasyonla karşılaşılmaktadır.

Şekil 4.44 Görüşmeler Sonrası Tüm Planların Modellemeleri

4.2.1.3. Değerlendirme ve Sonuç

Görüşmeler sonucu elde edilen verilerdeki ortak noktalar:

- Değişiklik yapılmamış fakat düşünülüyor
- Değişiklik yapılmış; balkon mutfığa katılmış, tuvaletin işlevi değiştirilmiş
  - Mutfakta sürgülü kapı; ferahlık, aydınlık, yer kazanma amacıyla
  - Plandaki girintiden rahatsızlık
  - Tuvalet ve yaşama kapısının karşılıklı olması sorunu
  - 2. tuvalet yerine ebeveyn banyosu isteği
  - İşçilik kötü, yalıtım sorun
  - Balkon küçük, yetersiz
  - 2 büyük yaşama, büyük mutfak alanı istekleri
  - Çamaşır odası, kiler istekleri
  - Kalabalık aile, fazla misafir, 4+1, fazla oda tercihi
  - Açık mutfak – kapalı mutfak tercihinin plan seçiminde etkisi

Hem ev sahipleri hem kiracıların yapmak istedikleri değişiklikler var, bazı ev sahipleri değişimler gerçekleştirmiş fakat bazıları imkanları olmadığı için henüz yapamamışlar, kiracılar da kiracı oldukları için yapamıyorlar.

Genel değişim isteği mutfaklarla ilgilidir. Mutfak alanı küçük bulunuyor ve ihtiyaçları karşılamıyor. Daha büyük alan ihtiyacından dolayı bazı kullanıcılar balkon alanını mutfığa dahil etmişler, bazıları balkona da ihtiyaç duydukları için balkon ve mutfak arasındaki duvarı kaldırıp sürgülü kapı yaptırarak hem mutfak alanını genişletmişler, hem ferah, aydınlık bir alan olmasını sağlamışlar hem de balkon alanlarını korumuşlar.

Yapılan ve yapılmak istenen diğer genel değişim banyo ve tuvaletlerle ilgilidir. Alaturka tuvalet çoğu kullanıcı tarafından tercih edilmiyor. Bazıları bu alanı iptal edip kiler olarak kullanmış. Bazıları ise misafirlerin kullanımını sebebiyle iptal etmemişler. Genel olarak bu alanın ebeveyn banyosu, çamaşır odası, kiler işlevleri için kullanımı istenmektedir.

Mevcut planlarda belirtilen genel bir sorun, yaşama ve tuvalet kapılarının karşılıklı olmasıdır. Bu plan tipine sahip tüm kullanıcılar bu durumdan rahatsızdır.

Mevcut planlarla ilgili dile getirilen diğer bir durumsa planda bulunan girintilerin gereksiz görülmesidir. Bu alanın boşa gittiği, odalara katılabileceği üzerine düşünceler mevcuttur.

Yeni planlarda iki büyük yaşama alanı ve büyük mutfak alanı istekleri öne çıkmıştır. Misafir geldiğinde, kadın erkek ayrı oturulmak istendiğinde böyle bir düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu görülmüştür.

Yeni plan tercihlerinde açık ve kapalı mutfak tercihi etkili olmuştur. 4+1 planlarda açık mutfak olması gerekliliği dolayısıyla bazı kullanıcılar bu plan tipini tercih etmemiştir. Bazıları ise normalde açık mutfak tercih etmeyeceklerini ama fazladan bir odanın çok daha ihtiyaç olması nedeniyle kabul ettiklerini söylemişlerdir.

Mevcut durumda balkon yetersiz bulunmasına ve ihtiyaç duyulmasına rağmen bazı kullanıcılar tarafından kaldırılmıştır ya da kaldırılması planlanmaktadır. Yeni planlarda fazla oda alanı tercih edilmiştir fakat balkon isteği her zaman vardır.

Yapılan görüşmelerden sadece birinde kullanıcı değişim istememiş, mevcut planda oturmaktan memnun olduğunu belirtmiştir. 13 yıldır ev sahibi olan 71 yaşındaki kullanıcının bu tercihinde konutta kullanıcı memnuniyetindeki kişisel etkenler açıkça görülmektedir.

Kullanıcıların istek ve ihtiyaçlarından ortak olanlarda bu durumlar için değişiklik yapmış olan kullanıcılar gözlemlenip uyguladıkları çözümün işe yaradığı görüldüğünde diğerleri de aynı çözümü uygulamış ya da uygulamayı istediklerini belirtmişlerdir. Kullanıcılar konutlarıyla ilgili yapmak istedikleri değişiklikler ve ihtiyaçları hakkında birbirleriyle görüşlerini paylaşmakta, fikir alışverişi yapmaktadır.

Yapılan tüm görüşmelerde kullanıcılar çalışmaya katılmak için başlangıçta çekinmişlerdir fakat görüşme ilerledikçe, çalışmanın nasıl bir şey olduğunu anladıkça evleriyle ilgili yapılabilecek değişiklikler üzerine konuşmak için oldukça heveslenmişlerdir. Görüşmelerin ortalarına doğru kendilerine daha güvenerek önerilerini dile getirmeye, maket üzerinde denemeler yapmaya başlamışlar, görüşme sonunda ortaya çıkan plandan memnun olmuşlardır. Bazı kullanıcılar böyle imkanları olsaydı çok iyi olacağını belirtmişler, ileride bu değişikliklerin yapılabileceği projeler için heyecanlanmışlardır.

Yapılan 15 görüşmenin sonunda birbirinden farklı planlar elde edilmiş, 3 görüşmede kullanıcıların gelecekteki farklı durumları için tercih edecekleri plan

alternatifleri üzerine de görülmüştür. Bu durumlardan biri ileride çocukları olmaları durumunda 2+1 planı 3+1 plana dönüştürmek, diğeri çocukların evden ayrılması durumunda 3+1 planı 2+1 plana dönüştürmek ve sonuncusu aynı odayı paylaşan çocukların büyüdüğünde ayrı odalarda kalması durumunda 3+1 planı 4+1 plana dönüştürmektir.

Kullanıcılar sector'ler ile tasarlanmış bir plana sahip olduklarında kullanım potansiyelleri artacak, kendi istek ve ihtiyaçlarına göre değişimler yapabilecek ve yüksek kullanıcı memnuniyeti sağlanabilecektir.

SONUÇ

Ev, kişinin yaşamının çok önemli bir parçasıdır, yaşam memnuniyetini doğrudan etkileyen etkenlerden biridir. Kişinin evinden duyduğu memnuniyet birçok farklı alandan etkilenmektedir ve bu durumlarda öznellik, sözü edilen farklı alanların etki seviyesini belirlemektedir. Konutta kullanıcı memnuniyetinin diğer kullanıcı memnuniyeti alt başlıklarından evin insan yaşamındaki önemi ve öznellik sebebiyle ayrı değerlendirilmesi gerektiği görülmüştür.

Memnuniyet nesnel bir çevreye verilen öznel bir yanıttır. Diğer genel memnuniyet alanlarında ölçümler anlık mümkün olabilse de konut için bu ölçüm sonuçlarının sürekliliği yoktur. Çünkü bireylerin istek ve ihtiyaçları sürekli değişmektedir ve kullanıcılar yaşadıkları çevreyi kendi istek ve ihtiyaçlarına göre düzenleme eğilimindedir, bu konuda ne kadar özgürlerse o kadar yüksek konut memnuniyeti sağlandığı görülmektedir.

Tezin sorusu şu şekildedir: Mevcut koşullarda modern zamanların değişim hızına, insanların istek ve ihtiyaçlarına uyum sağlayıp konutta kullanıcı memnuniyetini artıracak bir tasarım aracı oluşturabilir mi?

Yapılmış çalışmalara bakıldığında önerilen etkili çözümlerden birinin SAR metodolojisinin ana unsuru olan Habraken'in Support Sistemi olduğu görülmüştür. Support Sistemi, geleneksel çevrenin bireylerin istek ve ihtiyaçlarına uyumu özelliğinin gözlemlenmesi sonucu oluşmuş ve tasarlanan konutun kullanım potansiyelini artıran bir araçtır.

Support Sistemi'ni kendisinden önce yapılmış önerilerden ayıran en önemli özelliği support ve infill ayrımıdır. Bu ayrım sayesinde kullanıcılar daha önce olmadığı kadar özgür bir şekilde konutlarında değişim yapabilir hale gelmişlerdir. Bu durum konutta kullanıcı memnuniyetinin artmasını sağlamaktadır.

Support ve infill ayrımı Support Sistemi'nin strüktürel tarafıdır denilebilir. Sistemin teorik kısmını zone ve sector'ler oluşturmaktadır.

Türkiye'deki geleneksel evlerin biçimlenişi itibariyle Support Sistemi ile benzer özellikler gösterdiği fark edilmiştir. Ancak Türkiye'deki geleneksel evleri Support Sistemi'nden ayıran önemli bir nokta vardır. Support Sistemi, zone ve sector ile çalışırken Türkiye'deki geleneksel evlerde sadece sector oluşumu görülmektedir ve planın biçimlenişi bu nedenle çok daha fazla kullanım potansiyeli göstermektedir.

Türkiye'deki geleneksel evlerde sector'le ilgili bu durum (zone olmaksızın sector'lerin kullanımı) tespit edildikten sonra farklı kullanımlara imkan sağlama potansiyeli yüksek olduğu için konutta kullanıcı memnuniyetini artırma özelliği olan bu tasarım anlayışıyla günümüzde nasıl bir yol izlenebilir sorusu üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Çalışmada amaçlanan geleneksel mimari çözümlerini olduğu gibi günümüzde uygulamak değil, geleneksel mimaride yıllar boyunca uygulanmış olan tasarım anlayışından günümüzün sorunlarının çözümünde yararlanabilmektir.

Habraken'in Support Sistemi bunu başaran bir örnektir ve bu tez çalışmasındaki yeri bu nedenle önemlidir. Fakat tez çalışmasını bu sistemden farklılaştıran nokta sistemin ana teorik unsurlarından olan zone'lar olmadan sector'lerin kullanımınıdır.

TOKİ planları sadece sector'ler ile yeniden oluşturulmuş, ortaya çıkabilecek çok sayıda farklı kullanıma ulaşmak istenmiştir.

Tasarım aracını test etmek için 3+1 TOKİ konutlarında yaşayan kullanıcılarla birebir görüşmeler yapılmıştır. Ev planları sector'lerle oluşturulduğunda birbirinden farklı istek ve ihtiyaçları karşılayan yeni planlara ulaşılmıştır.

Tez çalışmasında konutta kullanıcı memnuniyetini sağlamada önemli noktalardan birinin, memnuniyetin kişiden kişiye farklılık göstermesinin göz önünde bulundurulması olduğu, diğerinin ise kişinin kendisinin zamanla istek ve ihtiyaçlarının değişeceği gerçeğinin ön planda tutulması olduğu vurgulanmaktadır. Alan çalışmasında görülmüştür ki sector'lerle yapılan tasarım, kullanıcıların hem şu anki istek ve ihtiyaçlarına uyum sağlayan hem de gelecekte olabilecek değişimlere imkan oluşturan bir özelliktir.

Modern zamanlarda tasarım metodolojisi ağırlıklı olarak işlevselliğe odaklanmış durumda, ancak fiziksel ortamı kullanıcıların kendi özel ihtiyaçlarına göre uyarlamalarına olanak tanıyarak en yüksek kullanım potansiyelini sağlamayı ve

kullanıcı memnuniyetini öne çıkaran alternatif bir yaklaşım da vardır. Bu yaklaşım sector'ler aracılığıyla kullanıcıların istek ve ihtiyaçlarına daha iyi uyan ortamlar oluşturan biçimi vurgulayan biçimbilime dayanmaktadır.

Kullanım potansiyeli yüksek tasarımlar yapmada amaç kullanıcıyı olabildiğince özgür bırakmak ve kontrolü ona vermektir. Esneklik yaklaşımıyla bu amaçlanmış fakat kullanıcıya bazı işlevleri sabitlenmiş boş bir sayfa verilmiş gibidir. Potansiyeliteye önem veren yaklaşımda kullanıcıya tasarımcının doğru gördüğü tasarımda yaşamayı dayatmaktan kaçınılırken aynı zamanda kullanıcının mekanı en yüksek potansiyelle kullanması için profesyonelliğini farklı kullanımlara olanak sağlayan tasarım yapmada göstermesi beklenmektedir.

Bu konular dikkate alınarak oluşturulan tasarımlar, daha fazla tasarım potansiyeline sahip olmakta ve dolayısıyla daha fazla kullanıcı memnuniyeti sağlamaya yardımcı olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aigbavboa, C. & Thwala, W.** (2018). *Residential Satisfaction and Housing Policy Evolution*. Routledge Studies in International Real Estate, Routledge, New York.
- Akbar, J.** (1988). *Crisis in the Built Environment: the Case of the Muslim City*, published by Concept Media (the publishers of Mimar magazine), formerly in Singapore, and moved to England, ISBN: 9971848694; distributed by. J. Brill, Leiden, the Netherlands; ISBN Hardback: 9004087575, ISBN Paperback: 9004087583.
- Akbar, J.** (2021). *Crisis in the Built Environment: the Case of the Muslim City, 2nd. Ed.*, published by Insan Publications, (ISBN 978- 975-574-960-0).
- Aksoy, E.** (1975). *Mimarlıkta Tasarım, İletim ve Denetim*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, E.** (1987). *Mimarlıkta Tasarım Bilgisi*, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara.
- Alexander, C.** (1964). *Notes on the Synthesis of Form*. Harvard University Press.
- Alexander, C., Ishikawa, S. & Silverstein, M.** (1977). *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction*. Oxford University Press. New York.
- Anderson, S.** (1986). *On Streets: Streets as Elements of Urban Structure*, The MIT Press.
- Balestra, C. & Sultan, J.** (2013). Home Sweet Home: The Determinants of Residential Satisfaction and its Relation with Well-being, OECD Statistics Working Papers, No. 2013/05, OECD Publishing, Paris.
- Bayazit, N.** (2016). Safranbolu Evlerinin Plan Tipolojisi ve Kullanıcı İhtiyaçları Hiyerarşisi. *Tasarım + Kuram* 10(17):1-1
- Bektaş, C.** (1996). *Türk Evi*, Yapı Kredi Yayınları.
- Beutell, N. J.** (2006). Life Satisfaction in Relation to Work and Family. available at: https://www.researchgate.net/publication/259486067_Life_Satisfaction_in_Relation_to_Work_and_Family (erişim tarihi: 28.05.2024).
- Diener, E.** (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.54>

- Eldem, S. H.** (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*, Pulhan Matbaası, İstanbul.
- Groat, L.N. & Wang, D.** (2013). *Architectural Research Methods*. John Wiley & Sons, Hoboken.
- Gür, Ş. Ö.** (1985). *Toplumsal İlişki ve Tasarım: Toplumsal Konumlarının Değerlendirilmesinde ve Tasarım İlkelerinin Araştırılmasında kullanılabilir Bir Yaklaşım* KTÜ. Müh-Mim. Fak.Yay., No: 27, Trabzon.
- Habraken, N. J.** (1972). *Supports: An Alternative to Mass Housing*. New York: Praeger Publishers.
- Habraken, N. J.** (1976). *Variations: the systematic design of supports*. Laboratory of Architecture and Planning at MIT, Cambridge, Mass.
- Habraken, N. J.** (1986). Towards a New Professional Role, Sanoff, H. (Ed.), *Participatory Design, Theory and Techniques*, North Carolina, 1990.
- Habraken, N.J.** (1996). Tools of The Trade. Thematic Aspects of Designing https://www.habraken.com/html/downloads/tools_of_the_trade_final.pdf (28.05.2024)
- Habraken, N. J.** (2006). Questions That Will Not Go Away: Some Remarks on Long-Term Trends in Architecture and their Impact on Architectural Education. *Open House International* 31(2):12-19.
- Hacıhasanoğlu, O. & I. Hacıhasanoğlu.** (1989). Küçük Konut Tasarımında Geleneksel Türk Evi Odasının Çoğuşlevselliğinden Yararlanma, *ODTÜ KAM Sempozyumu*, Ankara
- Heady, B., Veenhoven, R., & Wearing, A.** (1991). Top-down versus bottom-up theories of subjective well-being. *Social Indicators Research*, 24, 81-100.
- Ivanovic, G. W. & Tamura, J.** (2014). Sites and Services from an Architectural Perspective: A Case Study in the Dandora Community. *Open Cities: The New Post-Industrial World Order*. ACSA Press.
- Kendall, S. & Teicher, J.** (2000). *Residential Open Building*. E & FN Spon, London.
- Kendall, S.** (2021). *Residential Architecture as Infrastructure - Open Building in Practice*, Routledge 408 Pages 210 B/W Illustrations
- Kendall, S.H., & Dale, J.R. (Eds.).** (2023). *The Short Works of John Habraken: Ways of Seeing / Ways of Doing* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003011385>

- Kocabıçak, E.** (2017). Ayvacık'a Bağlı Köylerde Yöresel Konut Analizi. Doktora Tezi. YTÜ
- Kuban, D.** (1982). *Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler, Türk ve İslâm Sanatı Üzerine Denemeler*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları. İstanbul.
- Kuhn, T. S.** (1962). *The structure of scientific revolutions*. University of Chicago Press: Chicago.
- Küçükerman, Ö.** (1985). *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi-Turkish House in Search of Spatial Identity*. TTOK. İstanbul.
- Le Corbusier.** (1931). *Towards a new architecture*. J. Lodker. London
- Leupen, B.** (2004). The Frame and the Generic Space: A New Way of Looking to Flexibility, In: Proceedings of the Open Building and Sustainable Environment, 10th Annual Conference of the CIB W104 Open Building Implementation, Ball State University.
- Leupen, B., Heijne, R. & van Zwol, J.** (2005). *Time-Based Architecture*, 010 Publishers, Rotterdam.
- Pavot, W. G. & Diener, E.** (1993). Review of the Satisfaction with Life Scale. *Psychological Assessment*, 5
- Pavot, W., Diener, E., & Suh, E.** (1998). The Temporal Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 70(2), 340–354. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa7002_11
- Petrucilio, A.** (2016). Vernacular architecture and typology. *A/Z ITU JOURNAL OF THE FACULTY OF ARCHITECTURE*. 13(1), pp. 5–13. doi: 10.5505/itujfa.2016.60252.
- Rabeneck, A., Sheppard, D. & Town, P.** (1973). Housing Flexibility/Adaptability. *Architectural Design*. November. 698-732.
- Rabeneck, A., Sheppard, D. & Town, P.** (1974). Housing Flexibility *Architectural Design*. February. 76-91.
- Rudofsky, B.** (1964). *Architecture without Architects: An Introduction to Nonpedigreed Architecture*. New York: Museum of Modern Art.
- Slaughter, E. S.** (2001). Design strategies to increase building flexibility. *Building Research and Information* 29(3):208-217
- Sousa, L. & Lyubomirsky, S.** (2001). Life satisfaction. In J. Worell (Ed.), *Encyclopedia of women and gender: Sex similarities and differences and the impact of society on gender* (Vol. 2, pp. 667-676). . San Diego, CA: Academic Press.

- Turner, J. & Fichter, R. (Eds.)** (1972). *Freedom to Build: Dweller Control of the Housing Process*. New York: Collier- Macmillan.
- Turner, J. F. C.** (1976). *Housing by People: Towards Autonomy in Building Environments*. Pantheon Books. New York.
- Van der Voordt, D. J. M. & Van Wegen, H. B. R.** (2005). *Architecture in Use: An Introduction to the Programming, Design and Evaluation of Buildings*. Oxford: Architectural Press.
- Veenhoven, R.** (1996). The study of life satisfaction. In W. E. Saris, R. Veenhoven, A. C. Scherpenzeel, & B. Bunting (Eds.) *A Comparative Study of Satisfaction with Life in Europe* (pp. 11-48). Budapest, Hungary: Eötvös University Press.
- Wates, N. & Knevitt, C.** (1987). *Community Architecture: How People are Creating Their Own Environment*. Penguin Books. London.
- Weidemann, S., & Anderson, J.** (1985). A Conceptual Framework for Residential Satisfaction. Altman, I. and Werner, C.M. (Ed.), *Home Environments (Human Behavior and Environment)*, Plenum Press, New York and London, pp. 153-182.

Url-1 < <https://thematicdesign.org> >, erişim tarihi 28.05.2024.

Url-2 < <http://habraken.co> >, erişim tarihi 28.05.2024.

Url-3 < <http://gaaga.nl/CiWoCo-Amsterdam-1> >, erişim tarihi 28.05.2024.

Url-4 < <http://patch22.nl/> >, erişim tarihi 28.05.2024.

Url-5 < <http://openbuilding.co> >, erişim tarihi 28.05.2024.

Url-6 < <http://archdaily.com> >, erişim tarihi 28.05.2024.